

În acest număr:

- SIGNIFICANCE OF THE INTERNATIONAL YEAR OF PEACE AND TRUST (2021)
- SOCIAL PERSPECTIVES REGARDING VOLUNTARY RETURN MIGRATION ON FAMILIES IN WESTERN ROMANIA
- ANALIZA PERCEPȚIEI CU PRIVIRE LA PLANURILE TRANZITORII LA TINERII DIN CENTRELE DE PLASAMENT ȘI REZIDENȚIALE
- ELEMENTE PRIVIND INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ, DEMOCRAȚIA ȘI DREPTURILE FUNDAMENTALE
- JURISPRUDENȚĂ • RECENZII

DREPTURILE OMULUI

revistă editată de

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI I.R.D.O.

HUMAN RIGHTS DROITS DE L'HOMME

ANUL XXXI
NR. 1
2021

DREPTURILE OMULUI
ANUL XXXI
NR. 1
2021

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

DREPTURILE OMULUI

Revistă clasificată de Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior

Înregistrată la OSIM sub numărul de marcă 109255/2010

Consiliul științific

Prof.univ.dr. **Ion Albu**lescu, Universitatea Babeș-Bolyai; Prof.univ.dr. **Monna-Lisa Belu Magdo**, Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof.univ.dr. **Jean Marie Bernard**, director de cercetare CNRS; Prof.univ.dr. **Raluca Miga Beșteliu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București, membru al Curții Permanente de Arbitraj de la Haga; Dr. **Adrian Bulgaru**, Director executiv al Institutului Român pentru Drepturile Omului; Prof.univ.dr. **Bogdan Ciucă**, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof.univ.dr. **Christine Desouche**, Universitatea Paris I Panthéon-Sorbonne; Conf.univ.dr. **Elena-Mihaela Fodor**, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”; Prof.univ.dr. **Cosmin Goian**, Universitatea de Vest din Timișoara; Prof.univ.dr. **Nicole Guimezanes**, Universitatea Paris-Est Créteil, Membru al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof.univ.dr. **Ioan Leș**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof.univ.dr. **Irina Moroianu Zlătescu**, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, membru titular al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof.univ.dr. **Anca Nedelcu**, Universitatea din București; Prof.univ.dr. **Florica Orțan**, Universitatea din Oradea; Prof.univ.dr. **Dumitra Popescu**, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române; Prof.univ.dr. **Ovidiu Predescu** Universitatea „George Barițiu” din Brașov, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof.univ.dr. **Dominique Rousseau**, Universitatea Paris I Panthéon-Sorbonne; Conf.univ.dr. **Gabriela Rusu**, Universitatea din Craiova; Prof.univ.dr. **Vasile Stănescu**, membru al Academiei Române; Prof.univ.dr. **Laurențiu Șoitu**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, membru al Comisiei Naționale UNESCO; Prof.univ.dr. **Gheorghe Vlăduțescu**, membru al Academiei Române.

Colegiul de redacție

Prof.univ.dr. **Ion Albu**lescu – Universitatea Babeș-Bolyai; **Daniela Albu**, Redactor al Institutului Român pentru Drepturile Omului; Prof.univ.dr. **Raluca Miga Beșteliu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București, membru al Curții Permanente de Arbitraj de la Haga; Dr. **Adrian Bulgaru**, Director executiv al Institutului Român pentru Drepturile Omului; Conf.univ.dr. **Elena-Mihaela Fodor**, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”; Prof.univ.dr. **Cosmin Goian**, Universitatea de Vest din Timișoara; **Marius Mocanu**, Redactor Șef al Institutului Român pentru Drepturile Omului; Prof.univ.dr. **Irina Moroianu Zlătescu**, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, membru titular al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof.univ.dr. **Anca Nedelcu**, Universitatea din București; Prof.univ.dr. **Florica Orțan**, Universitatea din Oradea; Dr. **Carmen Rotaru** – VIA University College; Conf.univ.dr. **Gabriela Rusu** – Universitatea din Craiova; Prof.univ.dr. **Laurențiu Șoitu**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, membru în Comisia Națională UNESCO.

Articolele publicate în revistă reflectă opinia autorilor, care nu coincide neapărat cu cea a redacției.

Institutul Român pentru Drepturile Omului
București, P-ța C.A. Rosetti, nr. 4
Tel. +40 21 3114921
e-mail: office@irdo.ro
www.irdo.ro

Tipărit la R.A. Monitorul Oficial

SUMAR

I. STUDII, CERCETĂRI, ARTICOLE.....	7
• Significance of the International Year of Peace and Trust (2021) – prof. univ. dr. Ioan Voicu	7
• Nagorno-Karabakh War and Humanitarian Crisis: Legal and Political Implications for the International Community – dr. Mikayel Khachatryan, Harutyun Voskanyan	18
• The Matter of Human Rights in the Context of the COVID-19 Pandemic – prof. univ. dr. Claudiu Coman, Maria Cristina Bularca , conf. univ. dr. Silviu Gabriel Barbu	43
• Social Perspectives regarding Voluntary Return Migration on Families in Western Romania – lect. univ. dr. Loredana-Marcela Trancă, Cristina-Ramona Cozmoiu	59
• Analiza percepției cu privire la planurile tranzitorii la tinerii din centrele de plasament și rezidențiale la nivel național – Vișinel Costel Bălan	75
• Elemente privind inteligența artificială, democrația și drepturile fundamentale – Andreea Moroianu	91
• Rolul culturii și al educației în combaterea violenței– Viorela Togan	102
II. JURISPRUDENȚĂ.....	115
• Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Epure împotriva României – asist. univ. dr. Maria-Beatrice Berna	115
III. RECENZII	122
• „Delicte, siguranță și drepturile victimelor – sondaj cu privire la drepturile fundamentale”, raport al Agenției Europene pentru Drepturi Fundamentale (FRA 2021) – Daniela Albu	122
• Raport global privind discriminarea pe criteriul vârstei, Organizația Mondială a Sănătății (OMS 2021) – Andreea Moroianu	128

CONTENTS

I. STUDIES, RESEARCH, ARTICLES	7
• Significance of the International Year of Peace and Trust (2021) – Ioan Voicu , PhD, Professor	7
• Nagorno-Karabakh War and Humanitarian Crisis: Legal and Political Implications for the International Community – Mikayel Khachatryan PhD, Harutyun Voskanyan	18
• The Matter of Human Rights in the Context of the COVID-19 Pandemic – Claudiu Coman , PhD, Professor, Maria Cristina Bularca , Silviu Gabriel Barbu , PhD, Associate Professor	43
• Social Perspectives regarding Voluntary Return Migration on Families in Western Romania – Loredana-Marcela Trancă , PhD, Lecturer, Cristina-Ramona Cozmoiu	59

• Perception Analysis of Transitional Plans for Young People in Placement and Residential Centres at National Level – Vişinel Costel Bălan	75
• Elements on Artificial Intelligence, Democracy, and Fundamental Rights – Andreea Moroianu	91
• The Role of Culture and Education in Combating Violence – Viorela Togan	102
II. CASE-LAW	115
• Decision of the European Court of Human Rights in the Case of Epure vs. Romania – Maria-Beatrice Berna , PhD, Assistant Professor.....	115
III. REVIEWS	122
• “Crime, safety and victims’ rights – Fundamental Rights Survey”, Report of the European Union Agency for Fundamental Rights (FRA, 2021) – Daniela Albu ...	122
• Global Report on Ageism, World Health Organisation (WHO, 2021) – Andreea Moroianu	128

SOMMAIRE

I. ETUDES, RECHERCHES, ARTICLES	7
• Importance de l’Année internationale de la paix et de la confiance (2021) – prof. univ. dr. Ioan Voicu	7
• Guerre du Nagorno-Karabakh et la crise humanitaire: implications juridiques et politiques pour la communauté internationale – dr. Mikayel Khachatryan, Harutyun Voskanyan	18
• La question de droits de l’homme dans le contexte de la pandémie COVID-19 – prof. univ. dr. Claudiu Coman, Maria Cristina Bularca , conf. univ. dr. Silviu Gabriel Barbu	43
• Perspectives sociales concernant la migration de retour volontaire des familles dans l’ouest de la Roumanie – lect. univ. dr. Loredana-Marcela Trancă, Cristina-Ramona Cozmoiu	59
• Analyse de la perception concernant les plans de transition pour les jeunes en placement et les centres d’habitation au niveau national – Vişinel Costel Bălan ...	75
• Éléments concernant l’intelligence artificielle, la démocratie et les droits fondamentaux – Andreea Moroianu	91
• Le rôle de la culture et de l’éducation dans la lutte contre la violence – Viorela Togan	102
II. JURISPRUDENCE	115
• L’arrêt de la Cour Européenne des Droits de l’Homme dans l’affaire Epure contre la Roumanie – asist. univ. dr. Maria-Beatrice Berna	115
III. COMPTES RENDUS DE LECTURES	122
• „Criminalité, sécurité et droits des victimes – l’enquête sur les droits fondamentaux”, Rapport de l’Agence des droits fondamentaux de l’Union européenne (FRA, 2021) – Daniela Albu	122
• Rapport mondial sur l’âgeisme, Organisation mondiale de la Santé (L’OMS, 2021) – Andreea Moroianu	128

ABREVIERI

AEP	Autoritatea Electorală Permanentă
AICHR	Comisia interguvernamentală pentru drepturile omului a Asociației Națiunilor din sud-estul Asiei
AIDC	Academie Internationale de Droit Compare – Academia internațională de Drept Comparat
alin.	alineat
ANI	Agenția națională de integritate
ANMCS	Autoritatea Națională de Management al Calității în Sănătate
APL	Autorități publice locale
art.	articolul
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations – Asociația Națiunilor din sud-estul Asiei
asist. univ. dr.	asistent universitar doctor
CDPD	Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități
CE	Consiliul European
CEDO	Convenția europeană a drepturilor omului
cercet. st.	cercetător științific
CESC	Comitetul ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale
Cit.supra.	citatul de deasupra
CJUE	Curtea de Justiție a Uniunii Europene
cf.	conform
coord.	coordonator
CSCE	Conference for Security and Cooperation in Europe
C.pen.	Codul penal
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DGASPC	Direcții Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului
DNA	Direcția Națională Anticorupție
dr.	doctor
EASO	Biroul European de Sprijin pentru Azil
Ed.	editura
ELI	European Law Institute – Institutul de Drept European
ENAR	Rețeaua europeană de combatere a rasismului
etc	(et caetera) și celelalte
EUROSUR	Sistemul European de Supraveghere a Frontierelor

EUROSTAT	Biroul de Statistică a Uniunii Europene
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights – Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene
FRONTEX	Agenția Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene
HG	Hotărâre de Guvern
I/A CHR	Inter-American Commission on Human Rights – Comisia interamericană pentru drepturile omului
ICAR	Forumul internațional privind responsabilitatea corporatistă
ICJ	International Court of Justice – Curtea Internațională de Justiție
IDEF	Institutul internațional de drept de expresie și inspirație franceze
infra.	dedesubt, mai jos
IRDO	Institutul Român pentru Drepturile Omului
ISJ	Inspectoratul Școlar Județean
lit.	litera
loc. cit.	locul citat
MFE	Ministerul Fondurilor Europene
M.Of.	Monitorul Oficial al României
MMFPSV	Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice
nr.	numărul
OG	Ordonanță de Guvern
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
ONG	organizație neguvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
op.cit.	opera citată
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OUG	Ordonanța de Urgență a Guvernului
p.	pagina
par.	paragraful
pct.	punctul
pp.	paginile
Rec	recomandare
SECA	Sistemul european comun de azil
SNSPA	Școala Națională de Studii Politice și Administrative
supra.	deasupra, mai sus
ș.a.	și alții (altele)
UE	Uniunea Europeană
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație și Cultură
urm.	următoarele
vol.	volumul
vs.	(versus) contra, împotriva

I. STUDII, CERCETĂRI, ARTICOLE

SIGNIFICANCE OF THE INTERNATIONAL YEAR OF PEACE AND TRUST (2021)

IOAN VOICU*

Abstract:

Articolul își propune să evidențieze semnificația politică, diplomatică și juridică a proclamării anului 2021 ca An internațional al păcii și încrederii. Este analizat conținutul rezoluției Adunării Generale a ONU pe această temă și se reliefează rolul Consiliului de Securitate în promovarea păcii ca valoare supremă a umanității. Sunt amintite contribuțiile unor organizații internaționale, precum ASEAN, la cauza păcii și întăririi încrederii între națiuni. În întregul articol este menționat impactul negativ al Covid-19 asupra cooperării internaționale.

Cuvinte cheie: an internațional, pace, încredere, Națiunile Unite, rezoluție, cooperare, solidaritate, ASEAN, diplomatie

Résumé:

L'article vise à souligner l'importance politique, diplomatique et juridique de la proclamation de 2021 Année internationale de la paix et de la confiance. Le contenu de la résolution de l'Assemblée générale des Nations Unies sur cette question est analysé et le rôle du Conseil de sécurité dans la promotion de la paix en tant que valeur suprême de l'humanité est mis en évidence. Les contributions des organisations internationales telles que l'ASEAN à la cause de la paix et au renforcement de la confiance entre les nations sont mentionnées. L'article entier mentionne l'impact négatif de Covid-19 sur la coopération internationale.

Mots-clés: année internationale, paix, confiance, Nations Unies, résolution, coopération, solidarité, ASEAN, diplomatie

There is a strongly established diplomatic practice to proclaim international years observed under auspices of the United Nations (UN). The world organization designates specific years as appropriate occasions to mark particular events or topics in order to promote, through awareness and action, some significant objectives. Usually, one or several Member States propose these observances and the UN General Assembly (UNGA) takes a relevant decision by adopting to that effect a resolution.

* Professor, PhD, Assumption University, Bangkok, email: ioanvoicu@yahoo.com

Under the symbol A/RES/73/338, on 12 September 2019 the UNGA adopted the resolution entitled International Year of Peace and Trust, 2021¹.

The long list of initial co-sponsors of this resolution in the order given in the UN official documents is the following : Azerbaijan, Belarus, Canada, Central African Republic, Cuba, Ecuador, Guinea, India, Indonesia, Kyrgyzstan, Lebanon, Nicaragua, Norway, Paraguay, Qatar, Russian Federation, Saudi Arabia, Sierra Leone, Singapore, Sri Lanka, Turkey, Turkmenistan, Uzbekistan, Venezuela (Bolivarian Republic of) and Viet Nam.

In an Addendum, the following countries joined the initial list of sponsors of the draft resolution: Algeria, Armenia, Bahrain, Bangladesh, Benin, Bolivia (Plurinational State of), Bosnia and Herzegovina, Botswana, Brazil, Chad, China, Côte d'Ivoire, Democratic People's Republic of Korea, Djibouti, Equatorial Guinea, Eritrea, Georgia, Greece, Guyana, Iran (Islamic Republic of), Ireland, Jordan, Lao People's Democratic Republic, Lesotho, Libya, Malawi, Mongolia, Montenegro, Morocco, Myanmar, Oman, Pakistan, Panama, Peru, Poland, Republic of Korea, Republic of Moldova, Samoa, Serbia, Somalia, Sudan, Thailand, Timor-Leste, Tonga, Tunisia, Uganda, United Arab Emirates and Zimbabwe.

The content of the resolution

The resolution has just two pages covering a preambular part and an operative part of six paragraphs.

The preamble starts by the UNGA "Reaffirming the Charter of the United Nations and its purposes and principles, and especially the commitment to settle disputes through peaceful means and the determination to save succeeding generations from the scourge of war".

In the rest of the preamble the following ideas and considerations are reflected: the important role of the UN in developing friendly relations among nations; the approach of multilateralism and diplomacy could reinforce the advancement of the three pillars of the United Nations, namely sustainable development, peace and security, and human rights, which are interconnected and mutually reinforcing, while observing respective mandates and the Charter.

Special reference is made to the importance of the Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace which serves as the universal mandate for the international community, particularly the UN system, for the

¹ The full text of the resolution is available at <https://undocs.org/en/A/RES/73/338>. From the relevant books in the field see *The Anatomy of Peace: Resolving the Heart of Conflict*, Publisher: Read How You Want, 2015, 360 pages. See also Seligman Adam B., *Problem of Trust*, Princeton University Press, 2000, 240 pages. This book analyzes trust as a fundamental issue of social relationships and asks whether trust – which critics identify as essential in creating a cohesive society – can continue to serve this role as it is losing its unifying power. From the academic studies see Melissa R. Trussell, *The Cyclical Relationship of Peace and Trust*, Published online: 19 March 2021, available at <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10242694.2021.1896961>

promotion of a culture of peace and non-violence that benefits humanity, in particular future generations.

The UNGA also recognizes the urgent need to promote and strengthen preventive diplomacy, *inter alia*, through multilateralism and political dialogue, and the important role of the UN in this regard.

A significant preambular paragraph contains the acknowledgment that peace and trust entail accepting differences and having the ability to listen to, recognize, respect and appreciate others, as well as living in a peaceful and united way.

In another separate paragraph, the UNGA recognizes the role of international, regional and subregional organizations, in accordance with their mandates, in the promotion and preservation of peace. This idea is further developed by the recognition of the fact that peace not only is the absence of conflict, but also requires a positive, dynamic participatory process where dialogue is encouraged and conflicts are solved in a spirit of mutual understanding and cooperation. In the same context, the UNGA stresses the importance of preventive diplomacy in supporting the UN efforts to promote the peaceful settlement of conflicts, in order to preserve peace.

Adequate reference is made to the United Nations Millennium Declaration and to the UNGA's resolution 70/1 of 25 September 2015, entitled "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development". The UNGA does not forget to encourage the continued and increasing efforts and activities on the part of civil society organizations throughout the world in advancing a culture of peace, as envisaged in the Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace already mentioned earlier.

As expected, in the first operative part of the resolution the UNGA "Declares 2021 the International Year of Peace and Trust (IYPT)".

How is this year characterized?

The UNGA underlines that the IYPT constitutes a means of mobilizing the efforts of the international community to promote peace and trust among nations based on, *inter alia*, political dialogue, mutual understanding and cooperation, in order to build sustainable peace, solidarity and harmony.

To that end, the UNGA "Calls upon the international community to continue to promote peace and trust among nations as a value that promotes sustainable development, peace and security, and human rights, and invites all Member States, organizations of the UN system, other relevant international and regional organizations and civil society, including non-governmental organizations, individuals and other relevant stakeholders, to facilitate the observance of the IYPT, in an appropriate manner and to disseminate the advantages of peace and trust, including through educational and public awareness-raising activities".

The last two operative paragraphs are of procedural nature. The UNGA requests the Secretary-General to bring this resolution to the attention of

all Member States, organizations of the United Nations system and other international and regional organizations, as well as civil society, including non-governmental organizations and individuals, and stresses that the cost of all activities that may arise from the implementation of the resolution should be met from voluntary contributions.

The resolution was adopted by consensus.

How to interpret the fundamental notions of peace and trust present in the resolution?

The UNGA has had many occasion to pronounce itself on peace as a supreme value of humanity. The UNGA reaffirmed the right of individuals, States and all mankind to life in peace, declaring itself aware that, since wars begin in the minds of men, it is in the minds of men that the defences of peace must be constructed and recognized that peace among nations is mankind's paramount value, held in the highest esteem by all principal political, social and religious movements.

Trust, as noun, is defined as firm belief in the reliability, truth, or ability of someone or something and relations have to be built on trust. More interesting explanations of the notion of trust have been suggested by political leaders and scholars. These explanations converge on some crucial points. According to them, the most precious thing in the diplomatic world is trust. It can take years to earn and only a matter of seconds to lose, so it is important to keep trust at the forefront of all diplomatic initiatives. Albert Einstein used to say "Whoever is careless with the truth in small matters cannot be trusted with important matters."² This is fully applicable in diplomacy, be it bilateral or multilateral.

Readers interested to know why the UNGA declared 2021 as International Year of Peace and Trust (IYPT) will discover that mainstream media ignored this diplomatic decision of the world organization. The probable reason for such attitude is the sad fact that 2021 is the second year of the pandemic Covid-19 during which the world community of nations has been confronted with an invisible enemy, which is seriously affecting peace and trust.

Moreover, the current world is characterized by formidable vulnerabilities, perplexities and discontinuities affecting global, regional and inter-regional cooperation in all fields. As a result of the Covid-19 pandemic many elements

² For a collection of quotations about trust see <https://www.inc.com/lolly-daskal/trust-me-these-30-quotes-about-trust-could-make-a-huge-difference.html>. Interesting quotations about peace are available at <https://www.goodhousekeeping.com/life/a27115824/peace-quotes/> See also <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/face-time-building-trust-international-affairs>

of instability and unpredictability have an increased negative impact on international arena and on its actors.³

Noble objectives

However, even if this is an undeniable reality, the noble objectives of a great number of countries who proposed the proclamation of the IYPT cannot be underestimated.

Indeed, when the UNGA adopted by consensus on 12 September 2019 the relevant resolution on the IYPT, 193 members of the world organization were convinced that such a Year constitutes a means of mobilizing the efforts of the international community to promote peace and trust among nations based on, *inter alia*, political dialogue, mutual understanding and cooperation, in order to build sustainable peace, solidarity and harmony.

There is convincing evidence that the approach of multilateralism and diplomacy could reinforce the advancement of the three pillars of the United Nations, namely sustainable development, peace and security, and human rights, which are interconnected and mutually reinforcing, while observing respective mandates and the UN Charter.

In more practical terms, the promotion of a culture of peace and non-violence benefits all humanity and in particular future generations.

In operational terms, the UNGA had all reasons to call upon the international community to continue to advance peace and trust among nations as a value that promotes sustainable development, peace and security, and human rights.

Therefore, according to the UNGA all member states, organizations of the UN system, other relevant international and regional organizations and civil society, including non-governmental organizations, individuals and other relevant stakeholders are expected in 2021 to facilitate the observance of the IYPT, in an appropriate manner, and to disseminate the advantages of peace and trust, including through educational and public awareness-raising activities, which are essential for the successful celebration of the Year.

Unfortunately, because of the pandemic Covid-19 the organization of such activities is still on the waiting list worldwide. Moreover, on the whole planet we witness an acute form of trust deficit syndrome, a crisis of trust

³ See the article Ioan Voicu, *A test of diplomatic maturity during a multi-vectorial crisis* available in e-version at https://2c2e45e5-12d6-4ee7-81f3-41c6c611007c.filesusr.com/ugd/1c5576_d7ecb58d5a894a6f9c47ff231bb0ef89.pdf

See also <https://www.unicef.org/romania/press-releases/covid-19-pandemic-countries-urged-take-stronger-action-stop-spread-harmful>. An interesting assessment of trust is contained in the article by David Manners, *Who Trusts The Government? Who Trusts Business?* available at <https://www.electronicweekly.com/blogs/mannerisms/delusions/who-trusts-the-government-2021-01/>

in national institutions, while trust in global governance is also fragile and global peace – a supreme value – is still a noble dream.

Towards a culture of peace

When the draft resolution summarized above was submitted, it was emphasized that peace and trust represent acceptance and respect and embody mutual understanding and the recognition of diversity in all its myriad forms. Diversity enriches and strengthens the foundations of life itself, and the recognition of diversity ensures peaceful coexistence to a greater degree even than tolerance. It was reminded that history had repeatedly shown that decisions to shun peace and embrace extremes in any form can trigger conflict and discontent and ultimately lead to war and untold suffering. On the other hand, sponsors of the resolution believe that peace and trust, on the contrary, can mitigate or prevent such consequences. That is why it is crucial to view peace and trust as fundamental to international relations around the world, in some parts of which the task of establishing peace continues to be very difficult to accomplish.

In acknowledging that an approach founded on trust can help to achieve peaceful coexistence, the sponsors of the resolution considered that peace and trust in all of their forms can help to facilitate the future development of friendly relations among states and contribute to advancing a culture of peace.

It has also been recognized that while there are many obstacles to establishing a culture of peace and trust, they can all be overcome and in our changing world the task of building and maintaining good relations among states and strengthening a spirit of partnership and mutually beneficial cooperation is especially urgent.⁴

All these ideas expressed on 12 September 2019 by the delegations that have sponsored the resolution under consideration are as valid in 2021 as they were at the time the resolution was adopted.

But what is the value of recommendations formulated in an UNGA resolution?

For the lucidity of the analysis we will quote professor Michel Virally of Geneva University who wrote: “There is no doubt that for the future of the international organization, the recommendations to member states are the most significant, even if they are the fewest. Their value may appear mediocre to those who measure everything by reference to the sovereign power of the state over its own subjects. No doubt it is, but before long, and apart from a few geographically limited experiences, this same state sovereignty will oppose the recognition, for the benefit of international institutions, of decision-making

⁴ For the verbatim record of the meeting during which the relevant resolution on the IYPT was adopted see document: <https://undocs.org/en/A/73/PV.106>

powers comparable to those of national parliaments and governments. We must therefore not despise the only instruments currently available.”⁵

Consequently, moderate optimism can be expressed about the political will of countries to fully implement the resolution on the IYPT, in spite of the noble intentions of its co-sponsors. However, a more dynamic encouragement from the UN Secretary-General could generate more interest at the national and regional levels to organize significant and appropriate manifestations able to contribute to the cause of peace and trust at the global level.

Further developments

The most significant event related to the IYPT, but not specifically dedicated to it, is resolution 2565 (2021) unanimously adopted by the UN Security Council on 26 February 2021.⁶

This diplomatic document starts by reminding, *inter alia*, of an UNGA resolution 74/270, entitled *Global solidarity to fight the coronavirus disease 2019 (Covid-19)* adopted on 2 April 2020.⁷ In this resolution the UNGA “Expresses optimism that the unprecedented crisis caused by the Covid-19 pandemic can be mitigated and successfully reversed through leadership and sustained global cooperation and solidarity”.

Developing further this idea, the UN Security Council reaffirmed that “combating and sustainably recovering from the coronavirus disease (Covid-19) pandemic requires greater national, regional, and international cooperation and solidarity, and a coordinated, inclusive, comprehensive and global international response with the United Nations (UN) playing a key role”.

The Security Council demanded that “all parties to armed conflicts engage immediately in a durable, extensive, and sustained humanitarian pause to facilitate, *inter alia*, the equitable, safe and unhindered delivery and distribution of Covid-19 vaccinations in areas of armed conflict.”

From this comprehensive resolution, (too large to be presented in detail in these pages), we reproduce a most topical operational paragraph by which the Security Council “*Emphasises* the urgent need for solidarity, equity, and efficacy and invites donation of vaccine doses from developed economies and all those in a position to do so to low and middle-income countries and other countries in need, particularly through the COVAX Facility including on the basis of the

⁵ See Michel Virally, *La valeur juridique des recommandations des organisations internationales* at <https://books.openedition.org/iheid/4377?format=toc>

⁶ The relevant resolution of the UN Security Council is available at <https://digitallibrary.un.org/record/3903131?ln=en>

⁷ The resolution 74/270 adopted by the UN General Assembly is available at <https://undocs.org/en/A/RES/74/270>

WHO allocation framework in addition to country-specific frameworks, for fair access and equitable allocation of Covid-19 health products”.

This paragraph develops in operational terms an idea strongly expressed in the preamble of the resolution. According to the preamble, the Security Council emphasizes “the unity, common origin and solidarity of mankind, and the need for intensified international collaboration in the face of the common threat of pandemics, in particular by enabling equitable global access to quality, safe, efficacious and affordable diagnostics, therapeutics, medicines and vaccines, and essential health technologies, and their components, as well as equipment for the COVID-19 response.”⁸

At the regional level, a good example is offered by the ASEAN. In the Chairman’s Statement on the ASEAN Leaders of 24 April 2021 it is clearly stated: “We reaffirmed ASEAN’s commitment to upholding multilateral cooperation, anchored in international law, towards achieving peace, security, stability, and prosperity in the region and beyond”⁹

What next?

There are seven more months until the end of 2021 and specific activities dedicated to the IYPT can still be organized worldwide. The list of sponsors of the resolution proclaiming the IYPT is a long and representative one, including, as mentioned earlier, among others countries, Canada, Norway, Ireland, India, Indonesia, China, Russian Federation, Brazil, Pakistan, Thailand and Vietnam. The sponsors of the resolution can offer a good example of inspiring activities for the promotion of peace, trust and solidarity, considering that the unprecedented extent of the Covid-19 pandemic is likely to endanger the maintenance of international peace and security.

In this context, full recognition of geo-political realities is an imperative condition for promoting authentic confidence among nations. Moreover, appropriate conclusions should be formulated in the light of valuable findings of scholars in the field of international relations. In this regard, we quote Richard A. Falk, professor emeritus of Princeton University (USA), who wrote: “I believe that a world government, whatever theorizing preceded it, would never become a political project or if it did, would almost certainly veer toward global tyranny that reproduced military and material hierarchies. Given existing levels of inequality and distrust, there was no prospect in my mind for accepting a world government that would improve the human condition, except possibly in the midst of a mood of despair that might arise

⁸ See note 6 supra.

⁹ The full text of the document is available at <https://asean.org/chairmans-statement-asean-leaders-meeting-24-april-2021-five-point-consensus/>

after a global apocalypse – and even then, I would not be hopeful.”¹⁰ Indeed, as emphasized by the UNGA itself on the occasion of the 75th anniversary of the world organization: “**We will build trust.** Growing inequality within and among countries is jeopardizing our efforts to ensure the future we want. Inequality leads to mistrust between countries and to people’s mistrust in institutions of governance”.¹¹

In the process of celebration of the IYPT, member states could make an effort to further define trust as a value binding them in their mutual relations, having in mind that trust is a central part in the large sphere of all human relationships, including education, partnerships, business operations, politics and diplomatic practices. The concept of confidence-building measures which is already familiar in multilateral diplomacy practiced under the UN auspices might provide some useful guidance in defining trust.¹²

Anyhow, the critical assessment of the IYPT’s results will be on the UNGA’s agenda in 2022 and the UN Secretary-General will have to submit a report about the implementation of the resolution by which the IYPT was proclaimed.

Meanwhile, the UN Secretary-General advocates in favour of the cause of peace on a frequent basis. The most recent example is dated 25 May 2021. It is the statement contained in the UN Secretary-General António Guterres’ message for the International Day of United Nations Peacekeepers, observed on 29 May. In this statement the Secretary-General asserts: “This year’s observance focuses on the central question of youth, peace and security. In every country where our peacekeepers work, peace can only be achieved with the active participation of young people. The world needs to do far more to address their needs, amplify their voices and ensure their presence at decision-making tables. One of our greatest strengths is our own young peacekeepers, in particular young women peacekeepers who contribute every day to debunking deeply entrenched gender stereotypes and inspire young women and girls to seek non-traditional paths and opportunities. United Nations peacekeeping helps nurture peace in some of the world’s most dangerous places. Today and every day, we salute the dedication and bravery of our peacekeepers in helping societies turn away from war and towards a safer, more stable future.”¹³

The question about how topical is the implementation of the IYPT is answered by dramatic or even tragic facts. From 1989 to 2019, more than 2.5 million people were killed due to war and conflict, according to the Uppsala

¹⁰ See Richard A. Falk, *Public Intellectual: The Life of a Citizen Pilgrim*, launched in February 2021 by Clarity Press, Inc. p. 28.

¹¹ For the full text of the resolution, see <https://undocs.org/en/A/RES/75/1>

¹² See the full text of the resolution at <https://digitallibrary.un.org/record/3895285?ln=en>

¹³ For the full text of the statement see <https://www.un.org/press/en/2021/sgsm20743.doc.htm>

Conflict Data Program. The program has a history of almost 40 years and it is the world's primary data provider on organized violence. The International Crisis Group reports that more than 70 conflicts are ongoing in 2021 and that a record 68 million people are displaced due to conflict and persecution.¹⁴ To all these data we must add the tragic consequences of the Covid-19 pandemic.¹⁵

For the launching of the IYPT the UNGA's current President has already made thoughtful statements on the matter. In a very recent one, the President of the 75th Session of the UNGA, Volkan Bozkir, thanked the Government of Turkmenistan for initiating the IYPT and underlined that, in view of the global situation, the need in peace and trust is high as never before and urged the international community to continue cooperating through political dialog and solidarity on the way to peace, security and sustainable development.¹⁶

The resolution initiated by Turkmenistan and co-sponsored by many other countries listed above declaring the year 2021 as the IYPT belongs to a diplomatic strategy of international cooperation searching realistic solutions to global problems. An UNGA resolution is an expression of a will and an aspiration. It is the responsibility of all UN members to implement it.

It is universally recognized that peace and trust are closely inter-related and cannot be separated. International life demonstrates that both peace and trust are capricious and cannot be taken for granted. It is a permanent task for bilateral and multilateral diplomacy to make robust efforts to give visible tangibility to these humanistic values.

Bibliography:

David Manners, *Who Trusts The Government? Who Trusts Business?* available at <https://www.electronicweekly.com/blogs/mannerisms/delusions/who-trusts-the-government-2021-01/>

Face-Time: Building Trust in International Affairs, at <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/face-time-building-trust-international-affairs>

https://2c2e45e5-12d6-4ee7-81f3-41c6c611007c.filesusr.com/ugd/1c5576_d7ecb58d5a894a6f9c47ff231bb0ef89.pdf

Ioan Voicu, *A test of diplomatic maturity during a multi-vectorial crisis* available in e-version at

¹⁴ See the current data at <https://www.timeanddate.com/year/2021/peace-trust.html>

¹⁵ For the most recent data concerning Covid-19 pandemic see <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/>

¹⁶ See also <http://www.newscentralasia.net/2019/09/17/2021-international-year-of-peace-and-trust/> On general aspects of trust from the perspective of the World Health Organization see *Does the WHO trust China on COVID?* available at <https://www.dw.com/en/does-the-who-trust-china-on-covid/a-56760832>.

Melissa R. Trussell, *The Cyclical Relationship of Peace and Trust*, Published online: 19 March 2021, available at <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10242694.2021.1896961>

Michel Virally, *La valeur juridique des recommandations des organisations internationales* at <https://books.openedition.org/iheid/4377?format=toc>

Richard A. Falk, *Public Intellectual: The Life of a Citizen Pilgrim*, launched in February 2021 by Clarity Press, Inc. p.28.

Seligman Adam B., *Problem of Trust*, Princeton University Press, 2000, 240 pages.

The Anatomy of Peace: Resolving the Heart of Conflict, Publisher: ReadHowYouWant, 2015, 360 pages.

UN Resolution adopted by the General Assembly on 12 September 2019, International Year of Peace and Trust, 2021, <https://undocs.org/en/A/RES/73/338>.

UN General Assembly, Official Records, <https://undocs.org/en/A/73/PV.106>

Statement of the Secretary-General for the International Day of United Nations Peacekeepers, <https://www.un.org/press/en/2021/sgsm20743.doc.htm>

UN Resolution adopted by the General Assembly on 21 September 2020, Declaration on the commemoration of the seventy-fifth anniversary of the United Nations, <https://undocs.org/en/A/RES/75/1>.

Resolution 2565 (2021) / adopted by the UN Security Council on 26 February 2021, <https://digitallibrary.un.org/record/3903131?ln=en>

Resolution 74/270 adopted by the UN General Assembly on 2 April 2020, <https://undocs.org/en/A/RES/74/270>

Confidence-building measures in the regional and subregional context: resolution / adopted by the UN General Assembly, <https://digitallibrary.un.org/record/3895285?ln=en>

<https://www.unicef.org/romania/press-releases/covid-19-pandemic-countries-urged-take-stronger-action-stop-spread-harmful>.

<https://asean.org/chairmans-statement-asean-leaders-meeting-24-april-2021-five-point-consensus/>

<https://www.timeanddate.com/year/2021/peace-trust.html>

<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/>

<http://www.newscentralasia.net/2019/09/17/2021-international-year-of-peace-and-trust/>

Does the WHO trust China on COVID? available at <https://www.dw.com/en/does-the-who-trust-china-on-covid/a-56760832>.

NAGORNO-KARABAKH WAR AND HUMANITARIAN CRISIS: LEGAL AND POLITICAL IMPLICATIONS FOR THE INTERNATIONAL COMMUNITY

MIKAYEL KHACHATRYAN*

HARUTYUN VOSKANYAN**

Abstract:

Acordul de încetare a focului între părți, încheiat după 44 de zile de război în regiunea Nagorno-Karabakh, nu a creat un teren favorabil pentru o pace durabilă. Lipsa unei anchete internaționale privind războiul purtat împotriva populației din Artsakh și crimele de război din timpul și de după război nu permit șansa unei coexistențe încrezătoare a comunităților armenice și azere până la soluționarea finală a disputei din Nagorno-Karabakh. Partea armeană continuă să spere într-o judecată corectă și obiectivă din partea comunității internaționale în ceea ce privește investigarea crimelor împotriva umanității și depune eforturi pentru a restabili formatul discuțiilor de pace, în special în cadrul Grupului de la Minsk al OSCE privind conflictul din Nagorno-Karabakh, până la soluționarea definitivă a statutului Republicii Artsakh.

Prezenta lucrare își propune să reunească dovezile privind încălcările dreptului internațional umanitar comise de Azerbaidjan în timpul și după războiul din Karabakh. Lucrarea acordă o atenție deosebită importanței unei anchete internaționale privind crimele împotriva umanității comise în timpul ultimului război din Karabakh. Acest studiu analitic va ajuta la înțelegerea importanței consolidării eforturilor comunității internaționale în misiunea de reconciliere după război, a unei justiții internaționale echitabile și a continuării negocierilor privind o soluție de pace, în special în formatul Grupului de la Minsk al OSCE, pornind de la interesele Armeniei, ale poporului din Artsakh și ale comunității internaționale. În caz contrar, rezultatele războiului vor fi capitalizate și geopolitizate de Rusia și Turcia în numele intereselor lor economice și al ambițiilor de integrare extinsă între Rusia și Azerbaidjan, în detrimentul intereselor armenice. Reluarea discuțiilor de pace din cadrul OSCE va oferi o oportunitate pentru țările care dețin președinția – Franța, Rusia și Statele Unite – de a contribui în comun la echilibrarea actorilor regionali, de a-și reafirma importanța în afacerile globale și de a ajunge la o soluționare finală a conflictului.

Cuvinte cheie: conflictul Nagorno-Karabakh, război, crime, OSCE, comunitatea internațională

Résumé:

L'accord de cessez-le-feu entre les parties après la guerre de 44 jours dans le Haut-Karabakh n'a pas créé un terrain fertile pour la fondation d'une paix durable. L'absence

* PhD, Academic Director of Health Law Master Program, Russian-Armenian University, email: Professor.khachatryan@gmail.com

** PhD student at University of Warsaw, email: h.voskanyan@student.uw.edu.pl

d'enquête internationale sur la guerre menée contre le peuple d'Artsakh et les crimes militaires pendant et après la guerre ne laisse aucune chance à la coexistence confiante des communautés arménienne et azerbaïdjanaise jusqu'à la résolution finale du différend du Haut-Karabakh. La partie arménienne continue d'espérer un jugement juste et objectif de la communauté internationale concernant les enquêtes sur les crimes contre l'humanité et s'efforce de rétablir le format des pourparlers de paix, notamment dans le cadre du Groupe de Minsk de l'OSCE sur le conflit du Haut-Karabakh, jusqu'au règlement définitif du statut de la République d'Artsakh.

Le document vise à rassembler les archives sur les violations du droit international humanitaire commises par l'Azerbaïdjan pendant et après la guerre au Karabakh. Le document portera une attention particulière à l'importance des enquêtes internationales sur les crimes contre l'humanité pendant la dernière guerre du Karabakh. Cette étude analytique aidera à comprendre l'importance de renforcer les efforts de la communauté internationale dans la mission de réconciliation d'après-guerre, pour la justice internationale équitable et la poursuite des négociations sur un règlement de paix, en particulier sous la forme du Groupe de Minsk de l'OSCE, qui procède des intérêts de l'Arménie, le peuple d'Artsakh et la communauté internationale. Sinon, les résultats de la guerre seront capitalisés et géo politisés par la Russie et la Turquie au nom de leurs intérêts économiques et de leurs grandes ambitions d'intégration entre la Russie et l'Azerbaïdjan au détriment des intérêts arméniens. La réhabilitation des pourparlers de paix de l'OSCE sera l'occasion pour les pays coprésidents – la France, la Russie et les États-Unis – de contribuer conjointement à l'équilibre des acteurs régionaux, de réaffirmer leur importance dans les affaires mondiales et de parvenir à un règlement définitif du conflit.

Mots-clés: conflit du Haut-Karabakh, guerre, crime, OSCE, communauté internationale

Introduction

The lack of proper response from the international community to aggression and the disregard of the humanitarian crisis create a sense of impunity that justifies acts of violence committed in the name of narrow nationalist ends. The Second Karabakh war in autumn of 2020, initiated and waged by united Azerbaijani and Turkish forces against the people of the Republic of Artsakh, became a vivid example of military aggression with disastrous humanitarian consequences, which did not find its proper and fair condemnation from international community. The particular weakness and security vulnerability of Nagorno-Karabakh have been neglected by Azerbaijan while it started its offensive on people of Artsakh with the chain of violations of international humanitarian law in the time of war and post-war period. Before the war, Armenia was the only national security guarantee of Artsakh people in the face of expected Azerbaijan aggression. Based on this reality, Armenia sought to continue its adherence to constructive cooperation with the actors of the international community through their initiatives to resolve the territorial dispute on the basis of the principle of international law

on the people's right to self-determination, contrary to Azerbaijan's aspirations to impose the principle of territorial integrity.

The Nagorno-Karabakh Republic, as an internationally unrecognized microstate and disputed region, owned very limited security capabilities and relied on the benevolence of the international community and the constructive format of diplomatic negotiations proposed by the co-chairs of the Minsk Group triangle of the OSCE (France, Russia and USA) founded in 1992. With high reliance on a possible diplomatic and peaceful settlement of the dispute, the Armenians in Nagorno-Karabakh were left alone in the face of Azerbaijan's aggression. Russia's reluctance to deter Azerbaijan in advance or the insufficient use of its levers to prevent the unleashed aggression of Azerbaijan and Turkey against the people of Artsakh made the civilian population defenseless against the inhuman atrocities in Karabakh. At the same time, the enemy deliberately began to strike not only civilian buildings, but also cultural monuments in order to destroy the Armenian cultural and historical trace from this territory, having committed unprecedented vandalism. Thousands of civilians were forced to abandon their homes and flee to Armenia in search of a safe humanitarian shelter, but several hundred people became victims of hostile military operations of Azerbaijan, caused by regular artillery shelling and unmanned drones.

Six months have passed since the end of the war, but international organizations monitoring the surveillance of human rights protection and the entire international community continue to remain silent about the humanitarian crimes committed by Azerbaijan. The proven evidence of several state intelligence agencies about presence and participation of Turkish-led large groups of Islamist radical units of mercenaries from Syria¹ did not receive relevant assessment from the international community and had no political consequences for Azerbaijan and Turkey. Consequently, without appropriate official statements and assessments about war crimes and atrocities committed against civilians with political consequences for Azerbaijan and its allies, the international community automatically makes possible similar international behavior. In fact, Baku approved its attitude to the resolution of international conflicts with the help of weapons and inhuman atrocities which did not encounter any obstacles. The neglect of the legal, political and humanitarian costs of such an attitude exacerbates mistrust of the principles of international law, strengthens the belief in impunity and undermines the viability of the modern world order.

¹ Pugliese, M. (2020). The Role of Foreign Fighters in the Nagorno-Karabakh Conflict. *ISPI*. Retrieved from <https://www.ispionline.it/en/publicazione/role-foreign-fighters-nagorno-karabakh-conflict-27764>

The post-conflict situation has determined the growth of other human rights issues associated with actual changes on the demographic and political map between Armenia and Azerbaijan. While Baku has released some of the POWs back to Armenia, it refuses to return the people who were captured following the November 10 ceasefire agreement². There are still prisoners of war in Azerbaijan who are allegedly tortured in prisons. Meanwhile, Russia's attempts to reconcile the conflicting parties through regional economic integration projects on the basis of a lack of trust and mutual confidence boost additional problems that can lead to a re-escalation of the conflict via continuation further violation of basic human rights.

Second Karabakh war and humanitarian crisis record

On September 27, 2020, the Azerbaijani armed forces launched a military air and artillery shelling against the Republic of Artsakh (Nagorno-Karabakh). Military attacks were launched amid the COVID-19 outbreak despite the statements of the UN Secretary General Security Council about the cessation of hostilities during the pandemic. The war accelerated the rapid spread of the deadly virus, instigated the collapse of the health care system, thus causing increased sufferings.

The attacks caused damages to the peaceful population and civilian infrastructure through the continuous use of prohibited weapons³. This resulted in an unprecedented humanitarian disaster, violations of International Human Rights Law and Humanitarian Law as well as crimes against humanity.

The Office of Human Rights Defender in Armenia and its representatives carried out fact-finding and monitoring activities in regard to the violations of IHL requirements, and for the purpose of recording human rights violations such as rights to life, health, property. The results of the fact-finding activities have been recorded and reported, and they presented several grave breaches of human rights and absolute violations of Geneva Conventions and customary IHL to international organizations⁴.

The Human Rights Defender's ad hoc reports and official letters are sent to the international human rights organizations for their attention and consideration. The reports are also sent to the relevant state authorities for

² Kucera, J. (2021). Twisting the screws: Post-War Report. Retrieved from <https://eurasianet.org/twisting-the-screws-post-war-report>

³ Armenia/Azerbaijan: Civilians must be protected from use of banned cluster bombs (2021). Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/10/armenia-azerbaijan-civilians-must-be-protected-from-use-of-banned-cluster-bombs/>

⁴ Tatoyan, A. (2021). Forum for Security Cooperation Security Dialogue on Compliance with International Humanitarian Law. Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/486304.pdf>

their further reference and addressing the impact of IHL violations on the human rights situation⁵. In the perspective of protecting and assisting the victims of armed conflicts, the Defender also cooperates with the ICRC⁶, in particular on issues concerning the return and exchange of captives in line with IHL requirements. The Defender has highlighted the need to ensure the actual possibility of ICRC to conduct its humanitarian mission.

According to the Geneva Conventions and the UN Convention on Cluster munitions limits the right to choose the methods and means of warfare, prohibiting the use of such dangerous weapons⁷. International legal instruments and customary international law prohibits the use of cluster munitions, considering them lethal and inhumane. These types of munitions had indiscriminate effects, endangered the lives and health of the civilian population, and cause additional damage and suffering. The banned weapons, including forbidden cluster munitions, have been continuously used against the civilian population during the war 2020⁸. In particular, Azerbaijan deployed LAR-160 and Smerch cluster-warhead missiles⁹ against the city of Hadrut, the capital city of Stepanakert and against the village of Shosh near Stepanakert.

It is no secret that under international humanitarian law, parties to an armed conflict must distinguish at all times between civilians and combatants and between civilian settlements and military facilities. Lethal drone strikes against a military objective shall be unlawful if the incidental harm caused to civilians is excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated. The recent war in Karabakh has demonstrated that Azerbaijani armed forces made no distinction between civilian objectives and military facilities.

⁵ Joint Ad Hoc Public Report (2020). On the Use of Incendiary Ammunition of Mass Destruction (Incendiary Weapon) Against Civilian Objects Of Artsakh (Nagorno-Karabakh) By The Azerbaijani Armed Forces. Retrieved from <https://www.ombuds.am/images/files/ea04773e0fc3a7e4dad87e9b73d360.pdf>

⁶ ICRC (2020). Nagorno-Karabakh conflict: Civilians bearing brunt of surge in violence. Retrieved from <https://www.icrc.org/en/document/nagorno-karabakh-conflict-civilians-bearing-brunt-surge-violence>

⁷ Convention on Cluster Munitions (2010). United Nations Office for Disarmament Affairs. Retrieved from <https://www.un.org/disarmament/convention-on-cluster-munitions>

⁸ Azerbaijan: Cluster Munitions Used in Nagorno-Karabakh (2020). Human Rights Watch. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2020/10/23/azerbaijan-cluster-munitions-used-nagorno-karabakh>

⁹ Roblin, S. (2020). Rockets, Cluster Munitions And Missiles Rain Down On Armenian And Azerbaijani Civilians. Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/sebastienroblin/2020/10/07/rockets-cluster-munitions-and-missiles-rain-down-on-armenian-and-azerbaijani-civilians/>

During the war, Azerbaijan systematically employed different types of military unmanned aerial vehicles¹⁰:

- Intelligence drones, Orbiter -2, Orbiter – 3, Aerostat;
- striking drones, including Harop, Zaoba-1K, Sky Striker;
- intelligence-striking drones, Bayraktar TB-2, AN-2, etc.

Meanwhile, the Azerbaijani armed forces carried out drone strikes at the borderline settlements and densely populated areas of Syunik and Geharkunik regions (Vardenis town, Sotk, Kut, Norabak communities)¹¹. Respectively, on October 30 and 31, 2020, the Azerbaijani military conducted air attacks against the civilian communities and villages of Davit Bek and Agarak in the region of Syunik. Almost all Nagorno-Karabakh civilian settlements, including densely populated cities (Artsakh capital – Stepanakert, Hadrut, etc.) have been under targeted attacks of drones.

In Artsakh, from September 27, 2020 to January 28, 2021, there were 72 civilian fatalities. These civilians were killed, among other means, by ill-treatment and torture. Of the 163 civilians who were injured, includes some with life-long disabilities. Over 130.000 civilians were displaced¹². With regard to the casualties in Armenia, due to the use of drones on October 1 in Shatvan, Mets Masrik villages of the Gegharkunik region of Armenia, one civilian was killed and two injured, civilian houses burned out. As a result of the launched drone strikes, a habitant of Vardenis city, who is a 14-year-old child was injured and is now be treated at a hospital intensive care unit. Material damage was inflicted on 160 settlements, in particular, on 13,100 private real estates, 2,000 private movable property, and 2,700 objects of infrastructure.

In accordance to IHL, there is a prohibition of the use of incendiary ammunitions, namely the 1980 Protocol on Incendiary Weapons that restricts use of incendiary weapons as a means or method of warfare during armed conflict, prohibiting its use against civilians and civilian communities¹³.

¹⁰ Eckel, M. (2020). Drone Wars: In Nagorno-Karabakh, The Future Of Warfare Is Now. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/drone-wars-in-nagorno-karabakh-the-future-of-warfare-is-now/30885007.html>

¹¹ Ad Hoc Public Report. On Azerbaijani Drones' Targeted Attacks Against Peaceful Population of Armenia and Artsakh in Grave Breach of International Law (2020). *The Human Rights Defender of the Republic of Armenia*. Retrieved from <https://ombuds.am/images/files/de3634c257bb698735db318a33f280bf.pdf>

¹² Armenia Ombudsman: 72 civilians killed, 163 injured between 27 September 2020 and 28 January 2021(2021). Retrieved from <https://artsakhpress.am/eng/news/138962/armenia-ombudsman-72-civilians-killed-163-injured-between-27-september-2020-and-28-january-2021.html>

¹³ Protocol on Prohibitions or Restrictions on the Use of Incendiary Weapons (Protocol III) (1980). Retrieved from <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/full/CCW-Protocol-III>

Customary IHL prohibits the use of incendiary weapons against civilian objects as well. Under the rule of distinction during the conduct of hostilities, parties must target only lawful military objectives and never civilians or civilian objects.

The incendiary ammunition of mass destruction containing chemical elements (possibly white phosphorus) used by the Azerbaijani Armed Forces against Artsakh is an “Incendiary weapon” in the meaning of the Protocol¹⁴. Besides, in the several cases of the use of incendiary mass destruction ammunition, the forests were close to civilian communities (e.g. Nngi, Sghnakh, Aknaghbyur, Taghavard, Togh, Qarin Tak): in some cases, even on 100-meter distance. Hence, the issue might lead to the long-term inevitable damage to the life and health of the civilian population.

According to the general rules of protection of the civilian population, individual civilians shall not be the object of attack. Acts or threats of violence the primary purpose of which is to spread terror among the civilian population are prohibited. Indiscriminate attacks or targeted attacks against civilian settlements violate the right to life and health of civilians, including members of the media, and are in absolute violation of the principles of international law and the principles of humanity that protect civilians.

Under IHL, there is a prohibition on the use of incendiary ammunition, namely the 1980 Incendiary Weapons Protocol, which restricts the use of incendiary weapons as a means or method of warfare during armed conflict by prohibiting their use against civilians and civilian communities.

Since the first day of military attacks, civilian communities have been largely targeted by indiscriminate and direct shelling. In Artsakh, the houses, residential buildings and numerous objects were targeted, which were indispensable for the survival of the civilian population (gas pipelines). As a result, the attacks damaged or destroyed 12 kindergartens and 71 schools¹⁵. Religious and cultural sites, hospitals (including the Stepanakert maternity hospital) were targeted and damaged¹⁶. Religious and cultural sites, hospitals (including Stepanakert maternity hospital) were subjected to targeted shellings and damaged.

¹⁴ Ad Hoc Public Report on The Use of Incendiary Ammunition Of Mass Destruction (Incendiary Weapon) Against Civilian Objects Of Artsakh (Nagorno-Karabakh) By The Azerbaijani Armed Forces (2020). Retrieved from <https://artsakhombuds.am/en/document/761>

¹⁵ UNICEF statement on one month of fighting in and beyond Nagorno-Karabakh (2020). Retrieved from <https://www.unicef.org/press-releases/unicef-statement-one-month-fighting-and-beyond-nagorno-karabakh>

¹⁶ Preserve Artsakh: An Open Letter to the World Community (2020). Retrieved from <https://www.globenewswire.com/news-release/2020/11/12/2125920/0/en/Preserve-Artsakh-An-Open-Letter-to-the-World-Community.html>

Under international humanitarian law (Additional Protocol 1), journalists engaged in dangerous professional missions in areas of armed conflict shall be considered civilians and thereby benefit from all the protection conferred upon them by international humanitarian law on civilians. Their activities in conflict zones and war/military attacks have legitimate purpose and are under international protection. During military attacks, journalistic activities are under protection due to their special role in constituting a safeguard for not only providing the world with information on the real situation, but also in the area of protecting civilians. The Azerbaijani military also targeted international journalists¹⁷ (from France, Russia, etc.), as well as Armenian ones, who were carrying out their professional activities.

There is an absolute ban on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment and outrages upon personal dignity under international humanitarian law (IHL) and international human rights law (IHRL). Military attacks against Armenia and Artsakh have been accompanied by torture and inhuman treatment and the artificial delay of exchanging prisoners of war and civilian captives were recorded. During the whole duration of the military activities, as well as after their cessation, the mass media, particularly the Azerbaijani social media sources ceaselessly published videos and photos, which depict the degrading treatment by Azerbaijani military forces of the Armenian soldiers' bodies, torture and degrading treatment of the captives, both civilians and military¹⁸.

The videos of brutal killings, full cases of arbitrary executions and beheadings of prisoners have been widely disseminated through media. In particular, the video of the atrocities captures how the servicemen of the Armed Forces of Azerbaijan cut off the head of G. Petrosyan (the whole process is shown in the video), and put his severed head to the body of a dead animal, most likely a pig¹⁹. Moreover, one of the soldiers tells the others "to go and to bring petrol and burn"; in the same video one of the members of the Azerbaijani Armed Forces puts his foot on the chest of the beheaded body of the ethnic Armenian and brutally pushes it squeezing out blood from the severed neck.

Both the 1949 Geneva Convention I with respect to wounded and sick and Customary IHL prohibit the murdering or extermination of persons.

¹⁷ Statement regarding the Azerbaijani targeting of journalists (2020). Retrieved from <https://mdi.am/en/2020/10/04/statement-regarding-the-azerbaijani-targeting-of-journalists/>

¹⁸ Azerbaijan: Armenian Prisoners of War Badly Mistreated (2020). *Human Rights Watch*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2020/12/02/azerbaijan-armenian-prisoners-war-badly-mistreated>

¹⁹ Tatoyan, A. (2021). Forum for Security Cooperation Security Dialogue on Compliance with International Humanitarian Law. Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/486304.pdf>

Geneva Convention III and IV specify this rule and prohibit the murder of POWs and the protected persons in the hands of Parties. With regard to Prisoners of War, the IHL sets forth that they must be released and repatriated without delay after the cessation of active hostilities (Article 118 of Geneva Convention III)²⁰. Civilian internees must be released as soon as the reasons which necessitated internment no longer exist, and at the latest as soon as possible after the close of active hostilities. International humanitarian law prohibits unjustified delays in the release of POWs, and it considers any such delay as constituting a “war crime”. It is well known that a large number of Armenia POWs remain in captivity, while the process of their return is artificially delayed. The official Baku has launched the criminal proceedings against the Armenian servicemen in captivity in Azerbaijan, particularly they treated as “terrorists”²¹, since according to the Azerbaijani side they were captured after the November 9 agreement.

In regard to crimes against humanity, it should be emphasized that in times of war, people are vulnerable not only physically, but also in terms of their cultural identity. This is especially true in the case of armed conflicts of an ethnic, cultural or religious nature. It should be emphasized that at all stages of an armed conflict, regardless of its nature, cultural heritage as a whole continues to enjoy legal protection. The destruction of cultural heritage plays a decisive role in the attempts of the aggressor to destroy the cultural monuments of people who have historically been associated with this region with all their originality. The military deliberately actions of Azerbaijan with the target of cultural sights, historical monuments and holy buildings became evident in the first days of the war.

The law of armed conflict, the *lex specialis* in time of war, directly regulates the protection of cultural property. In other words, cultural property and historical monuments enjoy both general and special protection. If cultural property is civilian, it cannot be target as an object of attack. Respect for cultural property is of paramount importance as this rule and the 1954 Hague Convention are widely regarded as reflecting customary international law²².

²⁰ Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries. Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva (1949). Release and Repatriation. Retrieved from <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=1F24D0C949FE1B83C12563CD0051B48C>

²¹ Mamo, C. (2021). Fears grow for fate of Armenian POWs held by Azerbaijan. Emerging Europe. Retrieved from <https://emerging-europe.com/news/fears-grow-for-fate-of-armenian-pows-held-by-azerbaijan/>

²² Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954 (1954). Retrieved from http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Research findings on attacks on Armenian cultural heritage in Artsakh include cases of vandalism against churches, khachkars and graves, as well as the deliberate erasure of Armenian texts from them. Attacks on cultural monuments have been carried out since the first days of the war, but continue after the conflict. Officially Baku does not pursue such an anti-Armenian policy. Throughout the entire period of the existence of the Soviet Union and after, Armenian monuments and cultural heritage in Nakhichevan were subjected to vandalism, erosion or desecration. Intellectuals, like Akram Aylisli who dared to talk about it were ostracized by the propaganda machine and the repressive regime²³.

On October 8, one of the historical symbols of Armenian architecture the St. All Savior Ghazancetsots Church of Artsakh was shelled twice. The Church is located in the center of the city of Shushi and surrounded by civilian objects, residential buildings, and there is no military object nearby. The Armenian Church in the Mekhakavan community was completely destroyed after it came under Azerbaijani control. It was also confirmed that church of St. John the Baptist, popularly known as “Green Hour” in the Azerbaijani-controlled town of Shushi, had been destroyed²⁴. The church was destroyed after the cessation of hostilities and not during them. These examples are numerous. The above-mentioned cases and their subsequent studies demonstrated that there is still a lack of effective mechanisms for ensuring the enforceability of IHL, for the preventing of the violations of its rules, as well as the ensuring of prompt and comprehensive reactions to these violations.

The obligation to “ensure respect” for IHL is not limited to the behaviour of the parties to a conflict, but includes the requirement that States do all in their power to ensure that international humanitarian law is respected universally.

States parties to the IHL conventions should be encouraged to establish universal jurisdiction at the national level over serious violations and to investigate war crimes within their jurisdiction. In the meantime, the importance of introducing a mechanism to ensure compliance with IHL at the international level should be discussed.

For the purposes of an investigation, the ICRC Guidelines on investigating violations of IHL fairly define that reporting, setting forth a uniform investigative process for all States has a fundamental importance for ensuring compliance. The purpose of reporting is to draw attention to an

²³ Schmid, U. (2013). Ostracism of a Writer Nationalist Mobilisation in Azerbaijan. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/298098478_Ostracism_of_a_Writer_Nationalist_Mobilisation_in_Azerbaijan

²⁴ Nazaretyan, H. (2021). Artsakh's Cultural Heritage under Threat. Retrieved from <https://www.evnreport.com/spotlight-karabakh/artsakh-s-cultural-heritage-under-threat>

incident which, in turn, may trigger the first steps of an investigation. Military commanders have a legal obligation to report violations of international humanitarian law to the competent authority. It should be recalled that a failure to carry out appropriate action in respect of possible war crimes may give rise to the individual criminal responsibility of a commander. The duty to report may be seen as a particularly important step in this regard.

In terms of ensuring respect for IHL, the international community, as well as NHRIs, NGOs and relevant governmental bodies have a significant role to play. For example, the respect for IHL is strengthened when trainings are implemented for the armed forces, civilian police, and members of the judicial and legal professions, civil society and personnel of international and regional organizations. In this regard, we should welcome the increasing number of national commissions and other bodies involved in the advising of the authorities at the national level on the implementation, dissemination and development of international humanitarian law.

International reaction on war

The international community reacted to the outbreak of war in different ways. Most of the official texts sent by members of the international community have highlighted deep concern and called for an unconditional ceasefire. However, these official statements were not enough to stop the violence in the course of the war and the total violations of international humanitarian law.

The most important statements for Armenia since the beginning of the war in the Karabakh conflict were expected from Russia, France and the United States as the main global players and co-chairing countries within the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE). But the format and framework of the negotiation process theoretically ceased to exist immediately after Azerbaijan unleashed the war. The escalation of the conflict and the unfolding war on entire borderline led to a revision of the entire logic of the conflict process, with the transition from a mediating format of peace-building and conflict resolution to a set of specific tools that could be used to end destructive and belligerent behaviour of Baku.

Emmanuel Macron, Vladimir Putin and Donald Trump issued a joint statement on hostilities in Nagorno-Karabakh, calling on the leaders of Armenia and Azerbaijan to immediately stop hostilities and, without any additional conditions, sit down at the negotiating table in order to resume negotiations on the essence of the settlement with the assistance of the OSCE

Minsk Group co-chairs. But it was naive to believe that the Azerbaijani side would follow the presidents' call.

The constructive efforts of the international community, especially in the Minsk Group framework to keep the parties away from demonstrating aggression and offensive policies, were shattered as the regional balance changed with the emergence of an active geopolitical player involved in the Karabakh conflict – Turkey and inability of Russia to push back of its geopolitical counterpart in the region.

Turkey has begun to position itself as a defender of Azerbaijan's interests in their desire to resolve the issue by military means. The changing geopolitical reality with the arrival of Turkey forced others to admit that they did not have sufficient levers to stop the war because Azerbaijan successfully received unprecedented military, logistical and advisory assistance from Turkey. The emergence of new players in the region, such as Turkey, made others look forward to new developments in the war.

In one of his speeches, French President Emmanuel Macron emphasized his position and condemned “the bellicose statements” of Turkey²⁵, which he found frivolous and dangerous. He clearly noted that France will fulfill its role by being vigilant about respect for the family, people and sovereignty of Armenians in Karabakh. The French leader indicated that they will never accept any statements that could lead to an escalation of the conflict, indicating the extreme concern of France. Similar concern has been expressed by the spokesman for the president of the Russian Federation Dmitri Peskov, who noted that any statements about some kind of military support or military activity definitely add fuel to the fire²⁶.

Turkey's active participation in the war and demonstration of its biased adherence to Azerbaijan caused concern not only among the co-chairing countries of the Minsk Group (France, Russia and the United States)²⁷, but also in the Islamic Republic of Iran, which had a 138 kilometres common border with the Republic of Artsakh.

The objective fears of Tehran derive from its historical and geopolitical objectives resulted in the politics of regional competition with Turkey and

²⁵ Macron condemns Turkey's 'bellicose' statements on Nagorno-Karabakh fighting (2020). Retrieved from <https://www.france24.com/en/20200930-macron-condemns-turkey-s-bellicose-statements-on-nagorno-karabakh-fighting>

²⁶ Russia doesn't support Turkey's statement on political assistance to Azerbaijan – Kremlin. (2020). Retrieved from <https://armenpress.am/eng/news/1029614.html>

²⁷ Statement by the foreign ministers of the Russian Federation, the Republic of Azerbaijan and the Republic of Armenia, (2020). Retrieved from https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news//asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4377004

risks to its regional influence. The erupted war stipulated Tehran to offer its mediation in peaceful resolution of the war, which did not find its proper resonance by Turkish-Azeri tandem. Fairly, there were several reasons for Iran to be concerned about the war unleashed. First, the dichotomy of concepts between the Persian civilization spaces of Iran against the revisionist ideology of pan-Turanism, led by the nationalist policy of modern Turkey, still plays an actual role in architecture of regional policy. Therefore, it is not strange that the authorities of modern Iran view Turkey's advance in the South Caucasus as a political, security and cultural challenge to their geopolitical interests²⁸. Threats emanating from Turkey forced official Iran to mitigate its behaviour towards another regional counterpart – Saudi Arabia. The authorities of the latter will never tolerate the Turkish president's claims to the role of being the political leader in the Sunni Muslim world. This factor determined the Saudi leadership to reconcile religious, political and regional dissents with Iran, seeking to find a new way of *modus operandi* in further bilateral relations. The second reason is the densely populated ethnic Azeri minority living on the territory of the northern Iran, which has always been noticeable in their separatist aspirations from Iran and the desire to unite with their ethnic compatriots in Azerbaijan. The third cause of Iran's concern was the threat of the use of unmanned Israeli reconnaissance drones, which Iran saw as a tool that could target its position and receive intelligence information about Iran's positions²⁹. A fourth major cause for concern was related to the movement of Islamist mercenaries from the Turkish-controlled region of Syria, which officials in Tehran stated as an unacceptable act to carry the axis of terrorism on its border³⁰.

The first rumours about terrorists in the Karabakh war had been proven by several Intelligence agencies simultaneously. Officially, Paris stated that it has information that indicates with certainty that Syrian fighters from jihadist groups have transited through Gaziantep to reach the theatre of operations in Nagorno-Karabakh³¹. This is a very serious new fact, which changes the

²⁸ Mjtahed-Zadeh, P. (2009). Iran: The Empire of Mind: Facts about emergence and evolution of concepts of state, territory, and boundary in Ancient Iran. *Geopolitics Quarterly*, Volume 5, No 3. Retrieved from http://journal.iag.ir/article_56966.html?lang=en

²⁹ Hashem, A. (2020). Between a rock and hard place: Iran's dilemma in Nagorno-Karabakh conflict. Retrieved from <https://www.al-monitor.com/originals/2020/10/iran-dilemma-nagorno-karabakh-azerbaijan-armenia-mediate.html#ixzz6v4fdC7ng>

³⁰ Esfandiari, G. (2020). Trying To Be Neutral: Iran Worried Nagorno-Karabakh Conflict Could Turn Into Wider War. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/iran-worried-nagorno-karabakh-conflict-could-spread-azerbaijan-armenia/30883022.html>

³¹ Van der, J. (2020). France's Macron says Syrian jihadists active in Armenia-Azerbaijan conflict. Retrieved from <https://www.rfi.fr/en/international/20201001-macron-claims-syrian-jihadists-active-in-conflict-between-armenia-and-azerbaijan-nagorno-karabakh>

situation. Then, Russia's foreign intelligence chief Sergey Naryshkin stated that mercenaries from international terrorist organizations fighting in the Middle East, in particular, Jabhat al-Nusra, Firkat Hamza, Sultan Murad, as well as extremist Kurdish groups, are actively pulling into the conflict zone³². In both cases, Turkey is indirectly mentioned as the initiator and organizer of the transfer of mercenaries to Karabakh. Despite the fact that Turkish President Regeyp Tayyip Erdoğan refused to acknowledge the Turkish evident trace in this matter, none of the charges could be disputed by official Ankara.

Any diplomatic attempts by international actors to end the war calling on both sides for an immediate and unconditional ceasefire have been unsuccessful. The lack of efficiency of negotiations within the framework of the OSCE Minsk Group led to a smooth shift to bilateral communication with regular efforts of Russia, France and United States to stop the war. However, most of the statements and official statements were made on behalf of the continuation of the OSCE Minsk Group framework, taking into account the political value and diplomatic expediency of this international negotiation format as the only official framework of mediation and conflict settlement since the first Karabakh war. Despite the official readiness of Baku to meet the proposals of the mediators to end any military operation on the territory of Nagorno-Karabakh, in practice Azerbaijan continued to ignore the appeal of the international community, feeling absolute confidence in their outrageous aggressive behavior, supported by Ankara.

The first attempt at humanitarian reconciliation was initiated by Russia, when it was announced that due to trilateral efforts initiated by Russia a truce has been agreed as a result of trilateral talks with the foreign ministers of Azerbaijan and Armenia in Nagorno-Karabakh from noon of October 10³³. The humanitarian component of this statement was in point to exchange the prisoners of war and other detainees, as well as the remains of the dead. The statement emphasizes that both sides continue to adhere to the negotiation process based on the core principles of the settlement, with the mediation of the OSCE Minsk Group co-chairs, aiming to achieve a peaceful resolution of the conflict. And what is very important, the parties confirmed the invariability of the format of the negotiation process. This meant that Turkish aspirations to play the role of additional side in negotiation group of the

³² Osborn, A. (2020). Russia says Islamist fighters in Nagorno-Karabakh conflict pose threat to Moscow. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/armenia-azerbaijan-russia-int-idUSKBN26R1VE>

³³ Statement by the foreign ministers of the Russian Federation, the Republic of Azerbaijan and the Republic of Armenia, (2020). Retrieved from https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4377004

OSCE Minsk Group did not meet any concessions from co-chairs countries, in particular, from Russia and France.

The next agreement about humanitarian ceasefire was on October 17, when both Armenian and Azerbaijani sides with the mediation of OSCE Minsk Group came to agreement of truce starting with October 18th³⁴. However, the ceasefire was broken down and the hostilities continued to inflict devastating blows, leaving hundreds of corpses on the battlefield. The humanitarian truce was unacceptable for both Turkey and Azerbaijan, since they did not achieve their ultimate goal – the withdrawal or extermination of all Armenians from their homeland in Nagorno-Karabakh, ignoring the statements and urgings of the international community to pursue the principles of humanitarian law.

The next attempt to stop the continuation of war with the perspective to find peaceful and diplomatic settlement of the conflict has been started in the United States, where US Secretary of State Mike Pompeo met with the Foreign Ministers of Armenia and Azerbaijan in Washington. During the meeting with the State Secretary the parties reaffirmed the importance to follow the previously reached agreements on achievement of ceasefire and continuing negotiation process within the framework of the OSCE Minsk Group co-chairmanship³⁵. However, the Ministry of Foreign Affairs of Azerbaijan condemned the position on the previous statement of Mike Pompeo about the destructive role of Turkey in the war and the inadmissibility of involving third parties in the war³⁶. A joint statement by the US Department of State, released on October 25, presented the third attempt by the parties to the conflict to move to a ceasefire³⁷. As was expected, the American attempt failed even with the announcement of the US President Donald Trump that “really good progress is being made”³⁸ in term of achievement of de-escalation of the conflict. The incapacity of the US to stop its Turkish ally and force

³⁴ Azerbaijan confirms agreement with Armenia on humanitarian truce in Karabakh (2020). Retrieved from <https://tass.com/world/1213381>

³⁵ Foreign Minister of the Republic of Armenia Mr. Zohrab Mnatsakanyan met with US Secretary of State Mr. Mike Pompeo (2020). Retrieved from https://www.mfa.am/en/press-releases/2020/10/23/fm_pompeo/10579

³⁶ Press-release of the Press Service Department of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan No: 347/20 (2020). Retrieved from <https://mfa.gov.az/en/news/6960/view>

³⁷ U.S.-Armenia-Azerbaijan Joint Statement (2020). Retrieved from <https://2017-2021.state.gov/u-s-armenia-azerbaijan-joint-statement/index.html>

³⁸ Trump Says ‘good Progress’ Being Made On Armenia-Azerbaijan Deal Over Nagorno-Karabakh (2020). Retrieved from <https://www.republicworld.com/world-news/us-news/trump-says-good-progress-being-made-on-armenia-azerbaijan-deal-over-nagorno-karabakh.html>

Azerbaijan to stop the war was a clear signal to the international community that the United States was unable to use leverage of pressure on Turkey and Azerbaijan. Meanwhile, it was obvious to Armenia that the South Caucasus region continues to remain mainly a region of Russia's geopolitical influence, and all commitments to peace should be achieved with the assistance and direct supervision of Russia.

Turkish assistance and military support to Azerbaijan were immense. In his address to the international community, Azerbaijani leader Ilham Aliyev called the OSCE Minsk Group and the co-chairing countries as obstacles on Azerbaijan's path to the implementation of its militant and belligerent plans for a military solution to the Karabakh conflict³⁹. In fact, the Azeri plan was possible only through a hybrid operation of Turkish harsh pan-Turanism concept in the foreign policy of the state which matched Baku's desire to resolve the dispute by military means – making possible to regain advantage over Armenians in Artsakh.

The severity reaction of Azerbaijan towards the OSCE Minsk Group was a manifestation of its discontent, which it felt throughout the entire peace negotiation process. At one of the meetings with government in 2016, Ilham Aliyev stated that there is a pressure behind closed doors on Azerbaijan in order to conclude an agreement on the recognition of the independence of Nagorno-Karabakh⁴⁰. Undoubtedly, both the United States and France, as the co-chairing countries of the OSCE Minsk Group, tried to use the maximum set of diplomatic tools to force Azerbaijan to recognize the Republic of Artsakh, which could mean a settlement of the conflict on the basis of mutual compromise. But from the perspective of Russia, this could not fully fit to the circle to its interests, because Russia sought to maintain its role as a regional heavyweight, trying to control and manage the regional and interregional loops of communications and infrastructures. On the whole, the propensity of the co-chairs not to allow a military solution of the conflict and to make systematic and constructive proposals to the parties throughout the entire process of their activities has been assessed as a high priority.

The efforts of France to express its support of Artsakh people during the Azerbaijani-waged war have been accused by official Baku as a biased foreign policy approach. The visit of French senators to Armenia and their desire to visit Artsakh caused a sharp reaction from Baku, calling the position of the

³⁹ The operational meeting was held under President, Commander-in-Chief Ilham Aliyev at Central Command Post of Ministry of Defense (2020). Retrieved from <https://en.president.az/articles/44370>

⁴⁰ Ilham Aliyev: "We are forced to recognize Karabakh" (2016). [Nas prinuzdaut priznat Karabakh]. Retrieved from <https://haqqin.az/news/81825>

French delegates as one of the co-chairs of the Minsk Group unacceptable. Further initiatives of France to speed up the process of recognition of the independence of the Republic of Artsakh in the international discourse failed due to the unwillingness and miscalculation of the Armenian side to start the recognition process on its part.

The Foreign Policy Advisor to the President of Azerbaijan, Hikmet Hajiyev, made a blatant accusation against France, where the Senate adopted a resolution, calling on French government of recognize the Republic of Artsakh. The Azerbaijani side condemned the initiative of the French Senate in the allegedly pro-Armenian position of France. Then he added that, from their point of view, France was one of the main obstacles to a peaceful settlement of the conflict, calling them supporters of Armenian aggression in maintaining the status quo⁴¹.

At a meeting with representatives in Baku on December 12, Aliyev assessed that the Minsk Group did not play any role in resolving the conflict and the efforts of co-chairs did not give any remarkable result, stated the Azerbaijani dictator⁴². But the most outrageous statement by Aliyev was his dissatisfaction, calling the visit of the OSCE Minsk Group representatives to Baku an initiative of the co-chairs, since he noted that he had not invited them⁴³, which absolutely matched to the harsh and cynic rhetoric of official Baku stating that Karabakh conflict is resolved. According to Azerbaijan, the OSCE Minsk Group has not fulfilled its mission, and it must be dismantled as a multilateral ground for negotiations on the conflict. Baku believes that the OSCE's efforts should be aimed at establishing peace in the region⁴⁴, because Baku is confident that the conflict is resolved, but only the problems of delimitation and demarcation remain on the agenda between Armenia and Azerbaijan. It is not a secret that Baku has clear vision to resolve the issue based on the principle of territorial integrity neglecting the rights of Artsakh Armenians on self-determination. Meanwhile, the official anti-Armenian

⁴¹ Hikmat Hajiyev: Resolution of French Senate is nothing more than a piece of paper for Azerbaijan (2020). Retrieved from https://azertag.az/en/xeber/Hikmat_Hajiyev_Resolution_of_French_Senate_is_nothing_more_than_a_piece_of_paper_for_Azerbaijan-1651591

⁴² Ilham Aliyev received OSCE Minsk Group co-chairs from France and U.S (2020). Retrieved from <https://en.president.az/articles/48908>

⁴³ Aliyev says visiting Minsk Group Co-Chairs were not invited to Baku (2020). Retrieved from <https://asbarez.com/199161/aliyev-says-visiting-minsk-group-co-chairs-were-not-invited-to-baku/>

⁴⁴ Ilham Aliyev called on the Minsk Group to submit proposals for peace in the region (2021). Retrieved from <https://factor.am/en/2021/04/13/ilham-aliyev-called-on-the-minsk-group-to-submit-proposals-for-peace-in-the-region/>

politics of Azerbaijan in recent decades with ideology of fascism towards Armenians left no chance for Armenians to link their future with Azerbaijan.

Any attempts in the period of war to return the parties to the negotiating table met with aggressive response of Baku with cogent intention to gain the set goals by military way. With the exception of Russia, all the other *de jure* allies of Armenia within the framework of the Russian-led CSTO (Kazakhstan, Belarus, Kyrgyzstan and Tajikistan) overwhelmingly took a pro-Azerbaijani position like Belarus, or remained passive from political reasons, mostly because of mutual economic and political interests, like Kyrgyzstan and Tajikistan. The autocratic dictator of Belarus, Alexander Lukashenko, has always been distinguished by sympathy for Azerbaijan. This was due to close business relations with the leadership of Azerbaijan, rich in oil and gas resources, and Baku's reciprocal interests in deepening the arms business with Minsk.

The ethnic component in the foreign policy of the Turkic states plays a significant role in economic and political orientation⁴⁵, stretching from Central Asia to the Bosphorus on the basis of solidarity and cooperation. In this case, the foreign policy of Kazakhstan, which considers itself a leader among the Turkic-populated territories, has always sympathized with Azerbaijan with demonstration of an obvious pro-Azerbaijani position on the Nagorno-Karabakh conflict. Meanwhile, it should be noted that the further expansion of the ideological cooperation of the Turkic peoples and the possibility of creating an army consisting of the Turkic population⁴⁶ can become an alternative to Russian influence and a threat⁴⁷, especially for non-Turkic ethnic groups in vast territories with the growth of nationalism and radical fanaticism.

The member states of the Russian-led CSTO alliance are weak in term of their regional and global influence and vulnerable in regard of ineffective institutions of power. All of them can be characterized mainly as non-democratic authoritarian regimes or hybrid democratic regimes in post-Soviet

⁴⁵ Fida, Z. (2018). Central Asia's Place in Turkey's Foreign Policy. *Policy Perspectives*, 15(1), 113-125. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/10.13169/polipers.15.1.0113>

⁴⁶ Amid Azerbaijan-Armenia Fighting, Turkish Dailies Propose 'Turkic NATO': 'The Turkic States Must Unite' (2020). Retrieved from <https://www.memri.org/reports/amid-azerbaijan-armenia-fighting-turkish-dailies-propose-turkic-nato-turkic-states-must>

⁴⁷ Dorsey, J.M. (2021). Opinion: Turkey signals sweeping regional ambitions. Retrieved from <https://www.wionews.com/opinions-blogs/opinion-turkey-signals-sweeping-regional-ambitions-365427>

Union⁴⁸, according to Linz⁴⁹. Meanwhile, they cannot pursue an independent foreign policy, entangled in various regional problems, challenging the high political dependence on external strong players and adhering to Realpolitik approaches in foreign policy.

Consequently, the OSCE has no alternative to other international organizations that could successfully supply better soft policy tools for conflict resolution. The cooperation of the co-chair countries within the Minsk Group is an exceptional example of multilateral constructive and unambiguous approaches working between the United States, France and Russia. Despite other regional and global issues, such as the war in Ukraine or in Syria, where they may stand on opposite barricades, they could demonstrate common consent on principles of peaceful settlement.

Undoubtedly, the dictatorial leadership of the Caspian state clearly understands that the Armenians will never agree to live under the control of Baku and will get rid of Armenians in its territory. The Russian peacekeepers in Karabakh constrain Baku in the fulfillment of their desired plan – forcing the Armenians to leave the territory of Karabakh, creating inhuman conditions Armenians, systematically violating the rights and human dignity of the Armenian nationality in Karabakh. Consequently, the Minsk Group of the OSCE still remains the only proper and the most applicable format for further peace talk process. Any other format or engagement of the new actors in the triangle of the co-chairs could change the essence of the conflict with intensive geopolitization of the issue with any hope to build sustainable peace and perspective of co-existence of Armenians and Azeri people.

Conclusion

Since the signing of the ceasefire on November 10, 2020, the active post-conflict phase has still remained on the agenda of the parties to the conflict. The vehement efforts of Azerbaijan to impose its own rules of the game in post-war period promise inauspicious future for failed Armenian side. The international community continues to act slowly in assessing the war crimes committed by the Azerbaijani army against humanity and the civilians of Artsakh. The intense political processes around Nagorno-Karabakh and the vague future of the Armenians leave no chance to draft an approximate short-term perspective of the status of the Artsakh Republic. Undoubtedly, Azerbaijan will force to remove from the international agenda the discourse about Nagorno-Karabakh and close its eyes on violations against humanity.

⁴⁸ Diamond, L. (2008). *The Spirit of Democracy: The Struggle to Build Free Societies Throughout the World*. New York.

⁴⁹ Linz, J. J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Lynne Rienner Pub, UK.

But the unfair records of the war for the Armenians and the deprivation of their homeland will force the Armenians not to reconcile to terms with the new reality, but to try to find other options for protecting the rights of Armenians in their homeland.

The war crimes committed by the Azerbaijani army will be the focus of attention of Armenian human rights organizations, which will try to call on all possible international institutions to be heard. Massive military actions in Karabakh, which took the lives of hundreds of civilians, inhuman treatment of prisoners of war and acts of barbaric vandalism, require an objective assessment of the international community in order to prevent their recurrence.

Meanwhile, war initiators need to get a clear and sharp reaction to their venture, otherwise it will become an opportunity for authoritarian regimes in Turkey and Azerbaijan to unleash new wars, disregarding the norms and rules of the international order. Otherwise, Azerbaijan's approach to resolving the issue by military means will be firmly rooted in international practice as an acceptable option in international relations.

The populist and manipulative rhetoric of Turkey and Azerbaijan will continue to intensify and challenge the region's vulnerable democracies. The paradigm, which was peculiar in the pre-II World War order, will be revived in the conditions of a growing multipolar system, where democratic nations will shrink in numbers. Consequently, the countries initiating the war should receive a clear and sharp negative reaction and an objective assessment of their gamble from the international community. Otherwise, Azerbaijan's approach to resolving the issue by military means will be deeply rooted in international practice as an acceptable option in international relations.

Bibliography:

- Diamond, L. (2008). *The Spirit of Democracy: The Struggle to Build Free Societies Throughout the World*. New York
- Dorsey, J.M. (2021). *Opinion: Turkey signals sweeping regional ambitions*. Retrieved from <https://www.wionews.com/opinions-blogs/opinion-turkey-signals-sweeping-regional-ambitions-365427>
- Eckel, M. (2020). *Drone Wars: In Nagorno-Karabakh, The Future Of Warfare Is Now*. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/drone-wars-in-nagorno-karabakh-the-future-of-warfare-is-now/30885007.html>
- Esfandiari, G. (2020). *Trying To Be Neutral: Iran Worried Nagorno-Karabakh Conflict Could Turn Into Wider War*. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/iran-worried-nagorno-karabakh-conflict-could-spread-azerbaijan-armenia/30883022.html>

- Fida, Z. (2018). Central Asia's Place in Turkey's Foreign Policy. *Policy Perspectives*, 15(1), 113-125. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/10.13169/polipers.15.1.0113>
- Hashem, A. (2020). Between a rock and hard place: Iran's dilemma in Nagorno-Karabakh conflict. Retrieved from <https://www.al-monitor.com/originals/2020/10/iran-dilemma-nagorno-karabakh-azerbaijan-armenia-mediate.html#ixzz6v4fdC7ng>
- Kucera, J. (2021). Twisting the screws: Post-War Report. Retrieved from <https://eurasianet.org/twisting-the-screws-post-war-report>
- Linz, J. J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Lynne Rienner Pub, UK
- Mamo, C. (2021). Fears grow for fate of Armenian POWs held by Azerbaijan. *Emerging Europe*. Retrieved from <https://emerging-europe.com/news/fears-grow-for-fate-of-armenian-pows-held-by-azerbaijan/>
- Mjtahed-Zadeh, P. (2009). Iran: The Empire of Mind: Facts about emergence and evolution of concepts of state, territory, and boundary in Ancient Iran. *Geopolitics Quarterly*, Volume 5, No 3. Retrieved from http://journal.iag.ir/article_56966.html?lang=en
- Nazaretyan, H. (2021). Artsakh's Cultural Heritage under Threat. Retrieved from <https://www.evnreport.com/spotlight-karabakh/artsakh-s-cultural-heritage-under-threat>
- Osborn, A. (2020). Russia says Islamist fighters in Nagorno-Karabakh conflict pose threat to Moscow. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/armenia-azerbaijan-russia-int-idUSKBN26R1VE>
- Pugliese, M. (2020). The Role of Foreign Fighters in the Nagorno-Karabakh Conflict. *ISPI*. Retrieved from <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/role-foreign-fighters-nagorno-karabakh-conflict-27764>
- Roblin, S. (2020). Rockets, Cluster Munitions And Missiles Rain Down On Armenian And Azerbaijani Civilians. Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/sebastienroblin/2020/10/07/rockets-cluster-munitions-and-missiles-rain-down-on-armenian-and-azerbaijani-civilians/>
- Schmid, U. (2013). Ostracism of a Writer Nationalist Mobilisation in Azerbaijan. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/298098478_Ostracism_of_a_Writer_Nationalist_Mobilisation_in_Azerbaijan
- Tatoyan, A. (2021). Forum for Security Cooperation Security Dialogue on Compliance with International Humanitarian Law. Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/486304.pdf>

Electronic Sources

- Ad Hoc Public Report. On Azerbaijani Drones' Targeted Attacks Against Peaceful Population of Armenia and Artsakh in Grave Breach of International Law (2020). *The Human Rights Defender of the Republic of Armenia*. Retrieved from <https://ombuds.am/images/files/de3634c257bb698735db318a33f280bf.pdf>
- Ad Hoc Public Report On The Use Of Incendiary Ammunition Of Mass Destruction (Incendiary Weapon) Against Civilian Objects Of Artsakh (Nagorno-Karabakh) By The Azerbaijani Armed Forces (2020). Retrieved from <https://artsakhombuds.am/en/document/761>
- Aliyev Says Visiting Minsk Group Co-Chairs Were Not Invited to Baku (2020). Retrieved from <https://asbarez.com/199161/aliyev-says-visiting-minsk-group-co-chairs-were-not-invited-to-baku/>
- Armenia/Azerbaijan: Civilians must be protected from use of banned cluster bombs (2021). Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/10/armenia-azerbaijan-civilians-must-be-protected-from-use-of-banned-cluster-bombs/>
- Armenia Ombudsman: 72 civilians killed, 163 injured between 27 September 2020 and 28 January 2021(2021). Retrieved from <https://artsakhpress.am/eng/news/138962/armenia-ombudsman-72-civilians-killed-163-injured-between-27-september-2020-and-28-january-2021.html>
- Amid Azerbaijan-Armenia Fighting, Turkish Dailies Propose 'Turkic NATO': 'The Turkic States Must Unite' (2020). Retrieved from <https://www.memri.org/reports/amid-azerbaijan-armenia-fighting-turkish-dailies-propose-turkic-nato-turkic-states-must>
- Azerbaijan: Armenian Prisoners of War Badly Mistreated (2020). *Human Rights Watch*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2020/12/02/azerbaijan-armenian-prisoners-war-badly-mistreated>
- Azerbaijan confirms agreement with Armenia on humanitarian truce in Karabakh (2020). Retrieved from <https://tass.com/world/1213381>
- Azerbaijan: Cluster Munitions Used in Nagorno-Karabakh (2020). *Human Rights Watch*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2020/10/23/azerbaijan-cluster-munitions-used-nagorno-karabakh>
- Convention on Cluster Munitions (2010). United Nations Office for Disarmament Affairs. Retrieved from <https://www.un.org/disarmament/convention-on-cluster-munitions>
- Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954 (1954). Retrieved from http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Foreign Minister of the Republic of Armenia Zohrab Mnatsakanyan met with US Secretary of State Mike Pompeo (2020). Retrieved from https://www.mfa.am/en/press-releases/2020/10/23/fm_pompeo/10579

Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries. Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva (1949). Release and Repatriation. Retrieved from <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.documentId=1F24D0C949FE1B83C12563CD0051B48C>

Hikmat Hajiyev: Resolution of French Senate is nothing more than a piece of paper for Azerbaijan (2020). Retrieved from https://azertag.az/en/xeber/Hikmat_Hajiyev_Resolution_of_French_Senate_is_nothing_more_than_a_piece_of_paper_for_Azerbaijan-1651591

ICRC (2020). Nagorno-Karabakh conflict: Civilians bearing brunt of surge in violence. Retrieved from <https://www.icrc.org/en/document/nagorno-karabakh-conflict-civilians-bearing-brunt-surge-violence>

Ilham Aliyev called on the Minsk Group to submit proposals for peace in the region (2021). Retrieved from <https://factor.am/en/2021/04/13/ilham-aliyev-called-on-the-minsk-group-to-submit-proposals-for-peace-in-the-region/>

Ilham Aliyev received OSCE Minsk Group co-chairs from France and U.S (2020). Retrieved from <https://en.president.az/articles/48908>

Ilham Aliyev: “We are forced to recognize Karabakh” (2016). [Nas prinuzdaut priznat Karabakh]. Retrieved from <https://haqqin.az/news/81825>

Joint Ad Hoc Public Report (2020). On the Use of Incendiary Ammunition of Mass Destruction (Incendiary Weapon) Against Civilian Objects Of Artsakh (Nagorno-Karabakh) By The Azerbaijani Armed Forces. Retrieved from <https://www.ombuds.am/images/files/ea04773e0fcf3a7e4dadb87e9b73d360.pdf>

Macron condemns Turkey’s ‘bellicose’ statements on Nagorno-Karabakh fighting (2020). Retrieved from <https://www.france24.com/en/20200930-macron-condemns-turkey-s-bellicose-statements-on-nagorno-karabakh-fighting>

Preserve Artsakh: An Open Letter to the World Community (2020). Retrieved from <https://www.globenewswire.com/news-release/2020/11/12/2125920/0/en/Preserve-Artsakh-An-Open-Letter-to-the-World-Community.html>

Press-release of the Press Service Department of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan No: 347/20 (2020). Retrieved from https://mfa.gov.az/en/news/6960/view_xsp?action=openDocument&documentId=1F24D0C949FE1B83C12563CD0051B48C

- Hikmat Hajiyev: Resolution of French Senate is nothing more than a piece of paper for Azerbaijan (2020). Retrieved from https://azertag.az/en/xeber/Hikmat_Hajiyev_Resolution_of_French_Senate_is_nothing_more_than_a_piece_of_paper_for_Azerbaijan-1651591
- ICRC (2020). Nagorno-Karabakh conflict: Civilians bearing brunt of surge in violence. Retrieved from <https://www.icrc.org/en/document/nagorno-karabakh-conflict-civilians-bearing-brunt-surge-violence>
- Ilham Aliyev called on the Minsk Group to submit proposals for peace in the region (2021). Retrieved from <https://factor.am/en/2021/04/13/ilham-aliyev-called-on-the-minsk-group-to-submit-proposals-for-peace-in-the-region/>
- Ilham Aliyev received OSCE Minsk Group co-chairs from France and U.S (2020). Retrieved from <https://en.president.az/articles/48908>
- Ilham Aliyev: “We are forced to recognize Karabakh” (2016). [Nas prinuzdaut priznat Karabakh]. Retrieved from <https://haqqin.az/news/81825>
- Joint Ad Hoc Public Report (2020). On the Use of Incendiary Ammunition of Mass Destruction (Incendiary Weapon) Against Civilian Objects Of Artsakh (Nagorno-Karabakh) By The Azerbaijani Armed Forces. Retrieved from <https://www.ombuds.am/images/files/ea04773e0fcf3a7e4dadb87e9b73d360.pdf>
- Macron condemns Turkey’s ‘bellicose’ statements on Nagorno-Karabakh fighting (2020). Retrieved from <https://www.france24.com/en/20200930-macron-condemns-turkey-s-bellicose-statements-on-nagorno-karabakh-fighting>
- Preserve Artsakh: An Open Letter to the World Community (2020). Retrieved from <https://www.globenewswire.com/news-release/2020/11/12/2125920/0/en/Preserve-Artsakh-An-Open-Letter-to-the-World-Community.html>
- Press-release of the Press Service Department of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan No: 347/20 (2020). Retrieved from <https://mfa.gov.az/en/news/6960/view>
- Protocol on Prohibitions or Restrictions on the Use of Incendiary Weapons (Protocol III) (1980). Retrieved from <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/full/CCW-Protocol-III>
- UNICEF statement on one month of fighting in and beyond Nagorno-Karabakh (2020). Retrieved from <https://www.unicef.org/press-releases/unicef-statement-one-month-fighting-and-beyond-nagorno-karabakh>

- Russia doesn't support Turkey's statement on political assistance to Azerbaijan – Kremlin. (2020). Retrieved from <https://armenpress.am/eng/news/1029614.html>
- Statement by the foreign ministers of the Russian Federation, the Republic of Azerbaijan and the Republic of Armenia, (2020). Retrieved from https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news//asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4377004
- Statement of the presidents of the Russian Federation, the United States of America and the French Republic on Nagorno-Karabakh (2020). Retrieved from <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/01/statement-of-the-presidents-of-the-russian-federation-the-united-states-of-america-and-the-french-republic-on-nagorno-karabakh.en>
- Statement regarding the Azerbaijani targeting of journalists (2020). Retrieved from <https://mdi.am/en/2020/10/04/statement-regarding-the-azerbaijani-targeting-of-journalists/>
- The operational meeting was held under President, Commander-in-Chief Ilham Aliyev at Central Command Post of Ministry of Defense (2020). Retrieved from <https://en.president.az/articles/44370>
- Trump Says 'good Progress' Being Made On Armenia-Azerbaijan Deal Over Nagorno-Karabakh (2020). Retrieved from <https://www.republicworld.com/world-news/us-news/trump-says-good-progress-being-made-on-armenia-azerbaijan-deal-over-nagorno-karabakh.html>
- U.S.-Armenia-Azerbaijan Joint Statement (2020). Retrieved from <https://2017-2021.state.gov/u-s-armenia-azerbaijan-joint-statement/index.html>
- UNICEF statement on one month of fighting in and beyond Nagorno-Karabakh (2020). Retrieved from <https://www.unicef.org/press-releases/unicef-statement-one-month-fighting-and-beyond-nagorno-karabakh>

THE MATTER OF HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

CLAUDIU COMAN* MARIA CRISTINA BULARCA** SILVIU GABRIEL BARBU***

Abstract:

Pandemia de COVID 19 a generat multe schimbări în modul în care oamenii obișnuiau să-și desfășoare activitățile zilnice. Pentru a proteja sănătatea oamenilor și a depăși criza, guvernele au implementat măsuri specifice care s-au reflectat negativ asupra drepturilor fundamentale ale omului. Astfel, lucrarea se axează pe evidențierea impactului măsurilor implementate de țări asupra drepturilor omului și în această lucrare susținem că, în încercarea de a asigura dreptul la sănătate, alte drepturi ale oamenilor au fost neglijate și restricționate. În acest sens, lucrarea abordează subiectul limitării dreptului la libertate, dreptului la educație, dreptului de a participa la viața culturală și descrie, de asemenea, problema procesului de prioritizare a vaccinului, care ridică întrebări referitoare la discriminarea oamenilor având la bază vârsta acestora sau domeniul lor de activitate. Lucrarea subliniază și că, în ciuda faptului că țările au încercat să promoveze comportamentul prosocial și să încurajeze oamenii să se vaccineze, prin oferirea de beneficii persoanelor vaccinate, persoanele care au refuzat vaccinul au fost discriminate. Prin urmare, punând accentul pe modul în care măsurile implementate de țări au restricționat drepturile oamenilor, lucrarea atrage atenția asupra corectitudinii și echității acestor măsuri și susține ideea că, până și în situațiile speciale, precum cele generate de o pandemie, guvernele ar trebui să elaboreze planuri strategice de răspuns menite să protejeze drepturile omului, nu să le limiteze.

Cuvinte cheie: drepturile omului, pandemie, prioritizarea vaccinării, libertate, educație, viață culturală

Résumé:

La pandémie de COVID 19 a généré de nombreux changements dans la façon dont les gens effectuaient leurs activités quotidiennes. Pour protéger la santé des personnes et surmonter la crise, les gouvernements ont mis en place des mesures spécifiques qui ont eu un impact négatif sur les droits humains fondamentaux. Ainsi, l'article se concentre sur l'impact des mesures adoptées par les pays sur les droits de l'homme. Nous soutenons que,

* Prof.univ.dr., Departamentul de Științe Sociale și ale Comunicării, Universitatea Transilvania din Brașov, email: claudiu.coman@unitbv.ro

** Masterand, Departamentul de Științe Sociale și ale Comunicării, Universitatea Transilvania din Brașov, email: maria-cristina.bularca@student.unitbv.ro

*** Conf.univ.dr., Departamentul de drept, Universitatea Transilvania din Brașov, email: sg.barbu@unitbv.ro

dans une tentative de garantir le droit à la santé, d'autres droits de l'homme ont été négligés et restreints. Ainsi l'étude se penche sur le sujet de la limitation du droit à la liberté, du droit à l'éducation, du droit de participer à la vie culturelle et décrit également la question de la priorisation des vaccins, ce qui soulève la problématique sur la discrimination envers les personnes en fonction de leur âge ou de leur domaine d'activité. L'étude souligne également que, malgré le fait que les pays ont essayé de promouvoir un comportement prosocial et d'encourager les gens à se faire vacciner, en offrant des avantages aux personnes vaccinées, les personnes qui ont refusé le vaccin ont été discriminées. Par conséquent, en se concentrant sur la manière dont les mesures appliquées par les autorités ont restreint les droits de l'homme, le document attire l'attention sur l'impartialité et l'équité de ces mesures en soutenant l'idée que, même dans des situations particulières telles que celles causées par une pandémie, les gouvernements devraient élaborer des plans stratégiques, de riposte afin de protéger, et non pas de limiter, les droits de l'homme et non pour les limiter.

Mots-clés: droits humains, pandémie, priorisation de la vaccination, liberté, éducation, vie culturelle

1. Introduction

Since its outbreak, the COVID-19 pandemic has changed the way people live and carry out their daily activities. The first cases of people infected with the virus were found in China, and, in December 2019, a pneumonia outbreak in the city of Wuhan was reported to the World Health Organization, which, due to the severity of the disease, declared the pandemic in March 2020.¹

The virus is highly contagious, it commonly being transmitted through droplets, through direct contact with an infected person: by coming into contact with secretions from the sneeze or cough of an infected person.²

In order to prevent the spread of the virus, governments implemented policies and measures depending on the severity of the situation, on the population of the country and on the number of individuals infected with the virus. However, such measures resulted in tremendous changes in people's lifestyles. Whether we refer to their professional or personal lives, during the pandemic, people all over the globe had to adapt to a new way of life. Hence, from the way individuals used to work or study, to the way they used to spend their free time, almost every aspect of their lives was altered. While the measures were meant to help countries overcome the pandemic, having positive effects in this regard, we argue that, when it comes to people's rights and freedoms, the measures also had negative effects. In this regard,

¹ World Health Organization (WHO). Timeline of WHO's Response to COVID-19. [website]. Available at: <https://www.who.int/news/item/29-06-2020-covidtimeline>. Accessed May 15, 2021.

² Karia, R., Gupta, I., Khandait, H., Yadav, A., & Yadav, A. (2020). COVID-19 and its Modes of Transmission. *SN comprehensive clinical medicine*, 1-4, p. 4.

previous studies emphasized the idea that, certain types of measures, such as social distancing, may lead to an increased level of discrimination and may determine people to discriminate against each other, which is why countries should develop campaigns in order to raise awareness about the virus, and the misbeliefs that exist about it.³ Moreover, the way governments communicate with the citizens during the pandemic is very important, thus, the messages sent should be clear, they should contain words and terms that are specific to the field addressed⁴, however “when specialized terms are being used, they must be accompanied by short explanations.”⁵

In the context of policies and rules imposed by countries, a link between human rights and actions taken by countries to ensure citizens’ health can be observed, and governments should thus adopt measures that are necessary and non-discriminatory towards people and certain vulnerable groups.⁶ In this regard, considering the response of the countries to the pandemic, many questions related to human rights arise, questions such as: To what extent the measures taken to stop the spread of the virus have infringed human rights?; How do these measures restrict individuals’ freedom?; Was the vaccine prioritization process equitable and fair?

Taking into account these aspects, the paper provides a literature review on the matter of the impact of the COVID 19 pandemic on people’s life and on their fundamental rights, such as the right of freedom, equality or education. Particularly, after a brief description of the main human rights and of the policies taken against the spread of the virus in certain countries, we address issues such as people’s freedom of movement during the pandemic, equity and equality in the process of COVID 19 vaccine prioritization.

2. Fundamental human rights and COVID 19 measures

According to the Charter of Fundamental Rights of the European Union, fundamental human rights include the right to dignity, freedom, equality, solidarity, citizen rights such as the right to vote, and justice.⁷ Thus, in the

³ Mabuie, M. (2020). Human rights violations, gender inequality and social stigma in the context of COVID-19: A call for action. *American Research Journal of Humanities & Social Science*, 3 (9), pp. 8-14.

⁴ Goian, C. (2004). *Deprinderi in Asistentă Socială*, Institutul European.

⁵ Goian, C. (2010). Zece categorii de inconsecvențe semantice prezente în limbajul asistenței sociale din spațiul românesc. *Revista de Asistență Socială*, (1), 79-90, p. 86.

⁶ Sekalala, S., Forman, L., Habibi, R., & Meier, B. M. (2020). Health and human rights are inextricably linked in the COVID-19 response. *BMJ Global Health*, 5(9), 1-7, p. 5.

⁷ Official Journal of the European Union (2012) Charter of Fundamental Rights of the European Union [website] available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT> accessed May 15, 2021

context of the pandemic, some of these rights might have been affected by certain policies implemented by governments in their attempt to overcome the crisis, and the rights that are tackled and discussed in this paper are: freedom of assembly and of association, described in article 11 of the Charter; the right to education (article 14); non-discrimination (article 21); the right of the elderly (article 25); healthcare (article 35)⁸; as well as the right to participate to cultural life, described in the article 15 of the *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* adopted by the United Nations in 1966⁹.

Hence, countries must always adopt measures so as to ensure that people's fundamental rights are not violated, and the *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, states in article 12, that for the realization of "the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health", countries should take certain measures for "the prevention, treatment and control of epidemic, endemic, occupational and other diseases."¹⁰ However, during the COVID-19 pandemic, in order to ensure the physical health of the population, other rights of people might be temporarily restricted. Thus, by resorting to measures such as lockdown and social distancing, freedom of movement and the right of association or religious freedom were restricted.¹¹ In this regard, we support the idea emphasized in previous studies, that no matter the level of severity of a crisis situation, such as the situation created by the pandemic, the rules adopted by countries should not limit human rights. Thus, „pressing social demands concerning human rights and enduring injustice cannot wait. In that sense, the extraordinary nature of states of emergencies cannot and should not prevent human rights from performing their normal role in society, as usual”.¹²

Acknowledging that human rights were affected by the way countries decided to implement policies during the pandemic, in November 2020, the European Parliament drafted a Resolution Proposal. The Proposal states that "the enforcement of COVID-19 related measures needs to respect EU fundamental rights and the rule of law and considers that equal treatment of

⁸ *Ibidem*.

⁹ United Nations (n.d) *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. [website] <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx> accessed May 15, 2021.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Institutul Roman pentru drepturile omului (2021) *Semnal IRDO* [website] available at <http://www.irdo.ro/semnal.php?ideseu=62> , accessed May 15, 2020.

¹² Tzevelekos, V. P., & Dzehtsiarou, K. (2020). Normal as Usual? Human Rights in Times of Covid-19. *European Convention on Human Rights Law Review*. 1,(2), 141-149, pp. 148-149.

persons is crucial in that regard”¹³, and it contains several recommendations that governments should take into consideration in their crisis resolution plan. Some of the most important recommendations imply that countries should “restrict the freedom of assembly only where strictly necessary and justifiable in the light of the local epidemiological situation and where proportionate, and not to use the banning of demonstrations to adopt controversial measures”, to “provide the means for and a safe framework within which to guarantee the continuation of classes, and to ensure that every student has effective access”, and due to the increased level of discrimination and to discriminatory measures taken against certain groups of people, the European Parliament “calls on the Member States to counter such hate speech and to end and remedy such discriminatory measures”.¹⁴

2.1 Freedom of movement

When referring to people’s liberties in the context of the pandemic, special attention should be paid to the individual’s freedom of assembly and association. According to Article 12 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union “everyone has the right to freedom of peaceful assembly and to freedom of association at all levels.”¹⁵

However, it can be observed that during the pandemic many countries adopted measures that restricted people’s freedom of movement, such as social distancing, or lockdowns. Whether the lockdown was implemented for shorter periods of time in countries such as Romania or for longer periods in countries like the United States of America, people had to adapt to a new way of life and change their daily habits. For example, in the United Kingdom, during the lockdown implemented on March 23 2020, people were allowed to leave their homes for very few purposes, such as for going to work– but only if their work could not be performed from home, for buying essential goods, for short sessions of exercises or for medical appointments. Even more, the government did not allow citizens to meet with more than two people unless they were already living with them.¹⁶ Simply put, lockdowns and quarantine

¹³ European Parliament (2020) Motion for resolution [website] available at https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2020-0343_EN.html accessed May 15, 2021.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Official Journal of the European Union (2012) Charter of Fundamental Rights of the European Union [website] available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT> accessed May 15, 2021

¹⁶ King’s College London (2020). Life under lockdown: Coronavirus in the UK [website] available at <https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/assets/coronavirus-in-the-uk.pdf> , accessed May 15, 2021.

periods, deprived people of their right to travel nationally and internationally, and also to “mix and gather with other people”.¹⁷

Similarly, in Romania, during the emergency state commercial centers were closed, people were allowed to leave their home only to go to work, to buy necessary goods, to exercise near their house, or to offer assistance to the older persons or other members of the family.¹⁸ Afterwards, in the alert state established in 2021, people could go outside and carry out their daily activities but only until 10 pm in areas where the infection rate was lower than 4 per 1000 inhabitants, and only until 8 pm in areas where the infection rate was between 4 per 1000 inhabitants and 7,5 per 1000 inhabitants or higher.¹⁹ Taking into account these aspects, citizens’ freedom of movement was restricted. Thus, considering that the vaccination process had already been started, the question that arises is whether the measure of limiting traffic and people’s movement at night was absolutely necessary for preventing the spread of the virus.

Moreover, while certain countries implemented lockdowns with very restrictive measures, other countries, such as Sweden or South Korea, did not impose total quarantine periods, but focused instead on adopting a strategy that implied quarantine for risk groups, large scale testing as well as social distancing measures.²⁰ Social distancing can be effective in situations like the one generated by the pandemic, previous studies highlighting that it can benefit communities, especially at the local level, for it can lead to fewer people getting infected with the virus.²¹ However, even if social distancing is a less restrictive measure than lockdowns, it can still be considered a measure that affects freedom of movement, because its purpose is to limit interaction between people who live and carry out activities in large communities in which people may carry the virus but they might not be aware of it, thus

¹⁷ Tengatenga, J., Tengatenga Duley, S. M., & Tengatenga, C. J. (2021). Zimitsani Moto: Understanding the Malawi COVID-19 Response. *Laws*, 10(2), 20, 1-14, p. 12.

¹⁸ Ministerul Afacerilor Interne (2020). Ordonanță militară privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID 19 [website] available at <https://www.mai.gov.ro/wp-content/uploads/2020/03/Ordonanta-militar%C4%83-nr.-2-2020-m%C4%83suri-prevenire-COVID-19-1-1.pdf> accessed May 15, 2021.

¹⁹ Guvernul României (2021). Măsuri de prevenire și control a infecțiilor propuse a se aplica pe durata stării de alertă. [website] available at https://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/Anexa_nr_1_la_HCNSU_22_-_masuri.pdf accessed May 15, 2021.

²⁰ Ferreira, C. M., Sá, M. J., Martins, J. G., & Serpa, S. (2020). The COVID-19 contagion-pandemic dyad: A view from social sciences. *Societies*, 10(4), 1-19, p. 2.

²¹ Musinguzi, G., & Asamoah, B. O. (2020). The Science of Social Distancing and Total Lock down: Does it Work? Whom does it Benefit? *Electronic Journal of General Medicine*, 17(6), 1-3, p. 2.

leading to cancelation of certain gatherings, to the closure of schools and public markets.²²

In this regard, it is important for governments to take notice that people's movement, that they crave for freedom may not be easily monitored, and that by implementing non-pharmaceutical interventions such as banning the organization of public events, or restricting the number of people that could take part in social gatherings might not guarantee that people won't organize smaller events or meetings.

When discussing the right of freedom and the way it is restricted in the context of the pandemic, another element that could violate people's freedom of movement is the so-called vaccine passport, a proof that an individual was indeed vaccinated.²³ Many countries addressed the possibility of issuing a vaccine passport according to which people could travel to other countries and enjoy the cultural and social life of the destination country only if they are vaccinated.

Hence, considering the above mentioned aspects, we argue that countries, while trying to protect and ensure the physical health of the population during the pandemic, restricted other human rights, especially people's freedom of movement. Even more, while governments are allowed to resort to specific measures in the case of a pandemic, to what extent was freedom of movement restricted and how justified were the restrictions adopted remain subjects of debate.

2.2 Access to education

Another human right that has been affected during the pandemic was people's right to education. The Charter of Fundamental Rights of the European Union, states in article 14, that "everyone has the right to education and to have access to vocational and continuing training."²⁴

As part of the response strategies during the lockdown, the measure of closing schools and higher education institutions was implemented by many

²² Sadeghi, M. (2020). Isolation, quarantine, social distancing and community containment: pivotal role for old-style public health measures in the novel coronavirus (2019-nCoV) outbreak. *Biological Science Promotion*, 3(6), 168-171, p. 169.

²³ The Royal Society (2021). Twelve Criteria for the Development and Use of COVID-19 Vaccine Passports [online document] available at <https://royalsociety.org/-/media/policy/projects/set-c/set-c-vaccine-passports.pdf>, accessed May 15, 2021.

²⁴ Official Journal of the European Union (2012) Charter of Fundamental Rights of the European Union [website] available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT>, accessed May 15, 2021.

countries such as the United Kingdom²⁵, Italy or Romania. This measure has brought with it many challenges for teachers, students, but also for parents. For example, during the pandemic, many parents were required to take time off in order to take care of their children and help them with their studies²⁶, especially in cases in which children did not have proper access to online education. Thus, since “thousands of children could not afford online learning”²⁷, their right to education was restricted. Even more, considering this aspect and the fact that when certain rules “do not necessary intent the exclusion of an individual or a group, but they affect people in one way or another”²⁸, an act of indirect discrimination can be observed, since many children did not have the necessary resources that online learning requires, it can be inferred that the policy of school closure also lead to discrimination.

In the aftermath of school closures, many schools and universities tried to adapt the educational process for the online environment, but as previous studies have shown, due to the technological divide between developed and less developed countries, children’s right to education was not fulfilled, and the issue of receiving education was emphasized not only by the lack of technology, devices or internet at home, but also by the schools’ lack of technology.²⁹ Taking into account the aforementioned aspects, it can be stated that, although the school closure policy was adopted in order to protect people’s health, it restricted children’s access to education, and thus, governments should have taken certain steps for ensuring that all children could continue to participate in the educational process.

2.3 The vaccine prioritization process

While measures such as lockdowns or social distancing raised issues regarding the violation of other human rights in the detriment of assuring the health of the population, another process that raises equity and equality related questions between people during the pandemic is the vaccine prioritization process.

²⁵ Cairney, P. (2021). The UK Government’s COVID-19 policy: Assessing evidence-informed policy analysis in real time. *British Politics*, 16(1), 90-116, p. 102.

²⁶ Keogh-Brown, M. R., Jensen, H. T., Edmunds, W. J., & Smith, R. D. (2020). The impact of Covid-19, associated behaviours and policies on the UK economy: A computable general equilibrium model. *SSM-population health*, 12, 1-10, p. 4.

²⁷ Pratiwi, F. I., & Salamah, L. (2020). Italy on COVID-19: Response and Strategy. *Jurnal Global & Strategis*, 14(2), 389-402, p. 398.

²⁸ Lăzărescu, L., Panait, A., Iordache, A. et al. (2015) Între discriminare, abuz si exploatare *apud* Coman, C. & Andronechescu, C. (2020). Discrimination of the Roma population in Romania. *Revista Universitara de Sociologie*, 2, 79-89, p. 82.

²⁹ Lorente, L. M. L., Arrabal, A. A., & Pulido-Montes, C. (2020). The right to education and ICT during Covid-19: An international perspective. *Sustainability*, 12(21), 1-16, p. 12.

After long tests and trials, many companies managed to develop and receive approval for the COVID-19 vaccines they developed, such as Pfizer BioNtech, Astra-Zeneca or Moderna.³⁰ However, even before the vaccines against COVID-19 were approved to be administered to the population, countries all over the world developed vaccine prioritization programs. Thus, these programs comprised certain phases and rules with respect to whom and under what circumstances should have priority in receiving the vaccine, rules that to some extent may have restricted the right to equality and non-discrimination.

Broadly, the main purpose of each country was to ensure a general state of well-being of the population and also to obtain maximum benefits for the vaccination process, and thus, the programs implemented could be approached from the perspective of utilitarianism, which implies the “maximization of the overall benefits at societal level.”³¹

For example, in the attempt to prevent the most vulnerable groups of people that could get infected, the older persons and healthcare workers, the United Kingdom developed a program in two phases. During the first phase, priority was given to home care patients and the people who take care of them, but also to people aged 80 and above and to people working in the frontline. Next, in phase one priority had people who were at a higher risk of contracting the virus. The second phase had the purpose of ensuring the health of the countries’ entire population, and priority was given to people at higher risk of developing severe symptoms, who did not receive the vaccine in the first phase.³² Even more, due to the fact that in the United Kingdom, the risk of developing severe symptoms and of needing hospitalization increased with age, the government was advised by The Joint Committee on Vaccination and Immunization, JCVI, to offer the vaccine firstly, in the second phase, to people aged people between 40 and 49 years old, followed by those aged between 30 and 39, and then by those aged between 18 and 29 years old.³³

³⁰ Ontario Ministry of Health (2021). About COVID-19 vaccines. [online document] available at https://www.health.gov.on.ca/en/pro/programs/publichealth/coronavirus/docs/vaccine/COVID-19_about_vaccines.pdf, accessed May 20, 2021.

³¹ Scheunemann, L. P., & White, D. B. (2011). The ethics and reality of rationing in medicine. *Chest*, 140(6), 1625-1632, p. 1627.

³² Department of Health & Social Care (2021) The UK COVID-19 vaccines delivery plan. [online document] available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/951928/uk-covid-19-vaccines-delivery-plan-final.pdf, last Accessed May 20, 2021.

³³ UK Government (2021) Independent report: JCVI interim statement on phase 2 of the COVID-19 vaccination programme. [website] Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/priority-groups-for-phase-2-of-the-coronavirus-covid-19-vaccination->

In Romania however, the vaccination process comprised of three phases, the first phase being dedicated entirely to healthcare workers that work either in the private or the public sector. The second phase gave priority to population at risk represented by the older persons, especially those people aged 65 or above, but also to people with chronic diseases, with disabilities, to homeless people, and workers in key domains such as teachers. The third phase implied the vaccination of the entire population.³⁴

Considering the vaccine delivery plans described above, a discussion is necessary regarding the prioritization process and human rights. Thus, offering first the vaccine to healthcare workers and older persons is understandable, them being the people most prone to getting infected, but the question of equity and non-discrimination arises when we refer to other people. Since a major element around which the vaccination programs were elaborated is age, how fair was the process of deciding that old people should receive the vaccine in the detriment of younger people? Also, another question through which the restriction of the right to equality and non-discrimination can be highlighted, refers to the entire vaccination program, according to which, ensuring the health and the life of certain people was more important than ensuring the life of other people, on the basis of their age, perceived importance of their work and current health condition.

Furthermore, in the context of the vaccine prioritization process, we emphasize the fact that the action of receiving or not receiving the vaccine itself, can create inequalities between individuals, can lead to discrimination and create social stigma. In other words, vaccinated people could be discriminated for having the vaccine, and non-vaccinated people could be discriminated for refusing to vaccinate themselves, regardless of the reason.

Thus, generally, discrimination can be understood as the action that takes place when, “a person or a group is treated less favorably than others, due to their age, gender, disability, religion, etc.”³⁵ and social stigma was described firstly by Ervin Goffman as “an attribute that is deeply discrediting”³⁶, it also

programme-advice-from-the-jcvi/jcvi-interim-statement-on-phase-2-of-the-covid-19-vaccination-programme, Accessed May 20, 2021.

³⁴ Guvernul României (2021). Procesul de vaccinare în România. [website] Available at: <https://vaccinare-covid.gov.ro/vaccinarea-sars-cov-2/procesul-de-vaccinare-in-romania/>, Accessed May 20, 2021.

³⁵ Russell, H., Quinn, E., King O’Riain, R. and McGinnity, F. (2008). The Experience of Discrimination in Ireland. Analysis of the QNHS Equality Module. Dublin: Brunswick Press, p. 8.

³⁶ Goffman, E. (2009). Stigma: Notes on the management of spoiled identity. Simon and Schuster, p. 3.

being associated with the term stereotype. Associating these definitions with the matter of vaccine prioritization and the matter of being or not vaccinated, we can infer that the vaccination programs were discriminatory for the prioritization occurred on the basis of people's age or health conditions, and that the vaccine itself can be seen as the attribute that leads to social stigma.

Similarly, social stigma can be approached simply in the context of being of having been infected with the virus. Thus, stigma can "disrupt the harmony in a community and favor behaviors that determine social isolation".³⁷ In other words, people who are or had been infected may be discriminated and treated differently: individuals may distance themselves from them, they may not accept them in certain groups or may no longer invite them to certain gatherings. In this regard, a discussion regarding stereotypes is also relevant. Usually, stereotypes exist at the "psychological level of people", and they can be seen as outcomes, results of social stigma.³⁸ In the COVID-19 context, stereotypes can be approached from the point of view of which people are more prone to get infected and spread the virus, and from the point of view of vaccinated or non-vaccinated people. For example, in the first case, during the pandemic stereotypes circulated about the spread of the virus by the Roma population, and in the second case about non-vaccinated people exist stereotypes which refer to such people not being solidary, not contributing to the process of overcoming the pandemic, and even stereotypes about such people being more prone of spreading the disease. However, the issues of being vaccinated or not being vaccinated can also be discussed in the context of restricting people's right to culture and cultural life.

2.4 Discrimination of unvaccinated people

Together with the distribution of the vaccine to the large population, resilience and refusal to vaccination also appeared. There are many reasons why people may not be willing to get vaccinated, from conspiracy theories regarding the presence of chips in the serum to reasons referring to the short testing period of each of the vaccines and their unknown long term effects. Thus, studies focusing on this matter revealed that among the most common factors that determined people to refuse the vaccine were: *contextual factors*—such as being young, *individual or group factors*, which referred to people

³⁷ Government of Western Australia (2020). Social stigma and COVID 10. [website] Available at https://www.health.wa.gov.au/~/_/media/Files/Corporate/general%20documents/Infectious%20diseases/PDF/Coronavirus/COVID19-Social-stigma.pdf , Accessed May 20, 2021.

³⁸ Frost, D. M. (2011). Social stigma and its consequences for the socially stigmatized. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(11), pp. 824-839.

having no intention to take their flu vaccine, *COVID-19 related factors*, such as a decreased level of trust in the health system and its response strategy during the pandemic, and *vaccine related factors*, such as low level of trust in its the efficiency and safety.³⁹

According to the Handbook of parliamentarians, in the article 27 of the Universal Declaration of Human Rights, “everyone has the right freely to participate in cultural life of the community, to enjoy the arts and to share in scientific advancement and its benefits.”⁴⁰ However, since the vaccine began to be distributed to the entire population, even if many people decided to get vaccinated, there were also people who refused to receive the vaccine. In this regard, in order to determine people to be willing to receive the vaccine, countries in general and Romania in particular, started to offer certain benefits to people who had already received the vaccine. For example, the bookshop Diverta launched a campaign in which vaccinated people could receive a free book as long as they presented the vaccination certificate in one of its subsidiaries. The aim of the campaign was to send the message that with the help of the vaccine people could have a more beautiful life again, them also receiving a free book.⁴¹ Even more, with regards to the right to cultural life, at certain cultural events organized in closed spaces, such as plays and stage shows, only vaccinated people were allowed to participate and buy tickets, or people with a negative PCR test result based on a sample collected 48 hours before the start of the event.⁴²

Considering these aspects, even though the purpose of such actions is to promote a prosocial behavior, to encourage people to get vaccinated in order to reach the imunization of the population, we argue that such measures restrict citizens’ right to participate to cultural life, and governments should resort to other types of measures for encouraging people to get vaccinated without limiting people’s access to cultural events.

³⁹ Soares, P., Rocha, J. V., Moniz, M., Gama, A., Laires, P. A., Pedro, A. R.,... & Nunes, C. (2021). Factors associated with COVID-19 vaccine hesitancy. *Vaccines*, 9(3), pp. 1-4

⁴⁰ Inter-Parliamentary Union (2016) *Handbook of parliamentarians*. Courand et Associés, p. 213.

⁴¹ Olaru, M. (2021) Cărți pe gratis pentru cine se vaccinează. Ce editură din București are această ofertă? [website] available at <https://www.gandul.ro/social/carti-pe-gratis-pentru-cine-se-vaccineaza-ce-editura-din-bucuresti-are-aceasta-oferta-19628770> , Accessed May 20, 2021.

⁴² G4Media (2021) Adeverință de vaccinare anti-COVID sau test RT-PCR negativ, printre regulile propuse la spectacole în spații închise. [website] available at <https://www.g4media.ro/adeverinta-de-vaccinare-anti-covid-sau-test-rt-pcr-negativ-printre-regulile-propuse-laspectacole-in-spatii-inchise.html> , Accessed May 20, 2021.

3. Discussion and conclusions

The COVID 19 pandemic impacted drastically the way people all round the world used to carry out their day to day activities. While being an atypical and an ongoing crisis situation, the pandemic affected many domains such as healthcare, economy and education, and in order to overcome the crisis and prevent the spread of the virus, countries were in the need to resort to drastic measures. In this regard, in the paper we argued that the policies and measure implemented by the government reflected negatively upon the fundamental human rights, such as the right to freedom, education or the right to participate to cultural life. In other words, we support the idea that the measure taken during the pandemic are in contradiction with the obligation to respect human rights. Thus, even though the COVID 19 pandemic is a special type of crisis situation and measures that restrict human rights such as lockdowns were in some way justified and understandable, even so, given the fact that even in special situations like a pandemic, it is recommended to adopt policies so as to no limit human rights, it is debatable whether these measures were fairly implemented.

With regards to the right to education and the vaccination prioritization process, it can be observed that these rights were restricted during the pandemic. Thus, as a consequence of school closure, children's access to education was limited, because many of them did not have the necessary means and devices for online learning, and the act of deciding who should receive the vaccine first on the basis of people's age or work domain, lead to discrimination.

Furthermore, actions such as offering benefits only to vaccinated people, even if the purpose was to promote prosocial behavior, it can still be seen as a discriminatory act, due to the fact that the right to travel, or take part in cultural events was restricted in certain cases for unvaccinated people.

Therefore, through the literature review provided in this paper, and the matters highlighted and approached, we draw attention to the fact that, fundamental human rights should be protected regardless of the severity of the situation, and when critical measure are absolutely necessary, governments should still elaborate response strategies so as to affect as little as possible the rights of people.

Bibliography:

- Cairney, P. (2021). The UK Government's COVID-19 policy: Assessing evidence-informed policy analysis in real time. *British Politics*, 16(1), pp. 90-116
- Coman, C. & Andronechescu, C. (2020). Discrimination of the Roma population in Romania. *Revista Universitara de Sociologie*, 2, pp. 79-89

- Department of Health & Social Care (2021) The UK COVID-19 vaccines delivery plan. [online document] available at: European Parliament (2020) Motion for resolution [website] available at https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2020-0343_EN.html accessed May 15, 2021.
- Ferreira, C. M., Sá, M. J., Martins, J. G., & Serpa, S. (2020). The COVID-19 contagion–pandemic dyad: A view from social sciences. *Societies*, 10(4), pp. 1-19
- Frost, D. M. (2011). Social stigma and its consequences for the socially stigmatized. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(11), pp. 824-839
- G4Media (2021) Adeverință de vaccinare anti-COVID sau test RT-PCR negativ, printre regulile propuse la spectacole în spații închise. [website] available at <https://www.g4media.ro/adeverinta-de-vaccinare-anti-covid-sau-test-rt-pcr-negativ-printre-regulile-propuse-la-spectacole-in-spatii-inchise.html>, accessed May 20, 2021
- Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and Schuster
- Goian, C. (2004). *Deprinderi în Asistența Socială*, Institutul European
- Goian, C. (2010). Zece categorii de inconsecvențe semantice prezente în limbajul asistenței sociale din spațiul românesc. *Revista de Asistență Socială*, (1), pp. 79-90
- Government of Western Australia (2020). Social stigma and COVID 10. [website] Available at https://www.healthywa.wa.gov.au/~/_/media/Files/Corporate/general%20documents/Infectious%20diseases/PDF/Coronavirus/COVID19-Social-stigma.pdf, accessed May 20, 2021
- Guvernul României (2021). Procesul de vaccinare în România. [website] Available at: <https://vaccinare-covid.gov.ro/vaccinarea-sars-cov-2/procesul-de-vaccinare-in-romania/>, accessed May 20, 2021
- Guvernul României. Măsurile de prevenire și control a infecțiilor propuse a se aplica pe durata stării de alertă. [website] available at https://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/Anexa_nr_1_la_HCNSU_22_-_masuri.pdf accessed May 15, 2020.
- https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/951928/uk-covid-19-vaccines-delivery-plan-final.pdf, last accessed May 20, 2021.
- Institutul Roman pentru drepturile omului (2021) Semnal IRDO [website] available at <http://www.irdo.ro/semnal.php?ideseu=62>, accessed May 15, 2020
- Inter-Parliamentary Union (2016) *Handbook of parliamentarians*. Courand et Associés

- Karia, R., Gupta, I., Khandait, H., Yadav, A., & Yadav, A. (2020). COVID-19 and its Modes of Transmission. *SN comprehensive clinical medicine*, pp. 1-4
- Keogh-Brown, M. R., Jensen, H. T., Edmunds, W. J., & Smith, R. D. (2020). The impact of Covid-19, associated behaviours and policies on the UK economy: A computable general equilibrium model. *SSM-population health*, 12, pp. 1-10
- King's College London (2020). Life under lockdown: Coronavirus in the UK [website] available at <https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/assets/coronavirus-in-the-uk.pdf> , accessed May 15, 2021
- Lorente, L. M. L., Arrabal, A. A., & Pulido-Montes, C. (2020). The Right to Education and ICT During Covid-19: An International Perspective. *Sustainability*, 12(21), pp. 1-16
- Mabuie, M. (2020). Human rights violations, gender inequality and social stigma in the context of COVID-19: A call for action. *American Research Journal of Humanities & Social Science*, 3 (9), pp. 8-14.
- Ministerul Afacerilor Interne (2020). Ordonanță militară privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID 19 [website] available at <https://www.mai.gov.ro/wp-content/uploads/2020/03/Ordonanta-militar%C4%83-nr.-2-2020-m%C4%83suri-prevenire-COVID-19-1-1.pdf> accessed May 15, 2021.
- Musinguzi, G., & Asamoah, B. O. (2020). The science of social distancing and total lock down: Does it work? Whom does it benefit?. *Electronic Journal of General Medicine*, 17(6), pp. 1-3
- Official Journal of the European Union (2012) Charter of Fundamental Rights of the European Union [website] available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT> accessed May 15, 2021
- Olaru, M. (2021) Cărți pe gratis pentru cine se vaccinează. Ce editură din București are această ofertă? [website] available at <https://www.gandul.ro/social/carti-pe-gratis-pentru-cine-se-vaccineaza-ce-editura-din-bucuresti-are-aceasta-oferta-19628770> , accessed May 20, 2021
- Ontario Ministry of Health (2021). About COVID-19 vaccines. [online document] available at https://www.health.gov.on.ca/en/pro/programs/publichealth/coronavirus/docs/vaccine/COVID-19_about_vaccines.pdf , accessed May 20, 2021.
- Pratiwi, F. I., & Salamah, L. (2020). Italy on COVID-19: Response and Strategy. *Jurnal Global & Strategis*, 14(2), pp. 389-402
- Russell, H., Quinn, E., King O'Riain, R. and McGinnity, F. (2008). *The Experience of Discrimination in Ireland. Analysis of the QNHS Equality Module*. Dublin: Brunswick Press

- Sadeghi, M. (2020). Isolation, quarantine, social distancing and community containment: pivotal role for old-style public health measures in the novel coronavirus (2019-nCoV) outbreak. *Biological Science Promotion*, 3(6), pp. 168-171
- Scheunemann, L. P., & White, D. B. (2011). The ethics and reality of rationing in medicine. *Chest*, 140(6), pp. 1625-1632
- Sekalala, S., Forman, L., Habibi, R., & Meier, B. M. (2020). Health and human rights are inextricably linked in the COVID-19 response. *BMJ Global Health*, 5(9), pp. 1-7
- Soares, P., Rocha, J. V., Moniz, M., Gama, A., Laires, P. A., Pedro, A. R., ... & Nunes, C. (2021). Factors associated with COVID-19 vaccine hesitancy. *Vaccines*, 9(3), pp. 1-4
- Tengatenga, J., Tengatenga Duley, S. M., & Tengatenga, C. J. (2021). Zimitsani Moto: Understanding the Malawi COVID-19 Response. *Laws*, 10(2), 20, pp. 1-14
- The Royal Society (2021). Twelve criteria for the development and use of COVID-19 vaccine passports [online document] available at <https://royalsociety.org/-/media/policy/projects/set-c/set-c-vaccine-passports.pdf>, accessed May 15, 2021.
- Tzevelekos, V. P., & Dzehtsiarou, K. (2020). Normal as Usual? Human Rights in Times of covid-19. *European Convention on Human Rights Law Review*. 1,(2), pp. 141-149
- UK Government (2021) Independent report: JCVI interim statement on phase 2 of the COVID-19 vaccination programme. [website] Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/priority-groups-for-phase-2-of-the-coronavirus-covid-19-vaccination-programme-advice-from-the-jcvi/jcvi-interim-statement-on-phase-2-of-the-covid-19-vaccination-programme>, accessed May 20, 2021
- United Nations (n.d) International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. [website] <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx> accessed May 15, 2021
- World Health Organization (WHO). Timeline of WHO's response to COVID-19. [website]. Available at: <https://www.who.int/news/item/29-06-2020-covidtimeline>. Accessed May 15, 2021.

SOCIAL PERSPECTIVES REGARDING VOLUNTARY RETURN MIGRATION ON FAMILIES IN WESTERN ROMANIA

LOREDANA-MARCELA TRANCĂ *

CRISTINA-RAMONA COZMOIU**

Rezumat:

Lucrarea de față evidențiază câteva aspecte ce caracterizează familiile care revin din străinătate, după o perioadă mai mare de opt ani de rezidență. În prima parte a lucrării am realizat o analiză a literaturii de specialitate cu privire la migrația de revenire și efectele acesteia asupra familiilor și copiilor din România. În partea a doua, este prezentat un studiu realizat în perioada februarie-iulie 2020 cu scopul de a analiza impactul social al migrației de întoarcere asupra familiilor și copiilor din Vestul României. Cercetarea este una de tip calitativ, în care am utilizat metoda de cercetare interviul semi-structurat. Participanții la studiu au fost 22 persoane din Vestul României, care au revenit din diferite țări precum Italia, Spania, Franța, Grecia și Canada. Rezultatele cercetării au evidențiat următoarele aspecte: așteptările cu privire la țara în care au emigrat sunt de tip economic și social. Durata șederii a fost influențată de confirmarea așteptărilor, care i-a făcut pe participanții la studiu să petreacă peste opt ani în străinătate. Și-au format o rețea socială atât la locul de muncă, cât și prin alte activități, precum cele de petrecere a timpului liber sau hobby-uri. Dorul de casă și de familie și dorința ca ai lor copii să studieze în România i-a determinat să ia decizia de a se întoarce în țara de origine.

Cuvinte cheie: migrație de revenire, rețea de suport social, adaptabilitate, dificultăți, România

Résumé:

Cet article met en évidence certains aspects qui caractérisent les familles retournant de l'étranger, après une période de résidence de plus de huit ans. La première partie de l'article survole la littérature sur la migration de retour et ses effets sur les familles et les enfants en Roumanie. La deuxième partie contient une étude menée entre février et juillet 2020 afin d'analyser l'impact social de la migration de retour sur les familles et les enfants dans l'ouest de la Roumanie. La recherche est de type qualitatif, dans laquelle nous avons utilisé la méthode de recherche par entretien semi-structuré. Ont participé à l'étude 22 personnes de l'ouest de la Roumanie qui revenaient de différents pays tels que l'Italie, l'Espagne, la France, la Grèce et le Canada. Les résultats de la recherche ont mis en évidence les aspects suivants: les attentes vis-à-vis du pays dans lequel ils ont émigré sont de type économique et social. La durée du séjour a été influencée par la confirmation des attentes, ce qui a fait que les participants à l'étude ont passé plus de huit ans à l'étranger. Ils y ont constitué un réseau social à la fois au travail et

* Lecturer, PhD., West University of Timisoara, Faculty of Sociology and Psychology, Department of Social Work, Romania, email: loredana.tranca@e-uvt.ro

** MD student, West University of Timisoara, Faculty of Sociology and Psychology, Department of Social Work, Romania. email: ramona.cozmoiu98@e-uvt.ro

qu'à travers d'autres activités (loisirs, passe-temps). Le désir d'avoir un foyer et une famille et le désir que leurs enfants étudient en Roumanie les ont déterminés à prendre la décision de retourner dans leur pays d'origine.

Mots-clés: migration de retour, réseau de soutien social, adaptabilité, difficultés, Roumanie

Introduction

Emigration of Romanians in the last 15 years to countries in Europe has also led to an increase in the flow of return migrants in their country of origin. Return migration is a topical subject due to the large number of Romanians that emigrate in different countries and, after a period of time, decide to return to their country of origin for various reasons. In general, the phenomenon of returning to the country of origin for people who migrated abroad from economic or family reasons has always existed but, in the last period, it has intensified¹. However, there is no concern among policy-makers on migrants returning to the country, and initiatives aimed at supporting their return or reintegration are still limited². Return migration is defined by Perruchoud and Redpath-Cross³ as “the movement of a person departing from a host country back into his/her country of origin, country of nationality or habitual residence, usually after spending a significant period of time in the host country, whether voluntarily or forced, assisted or spontaneous.” Temporary emigration for work is most often practiced; at the EU level, after 2007, an increase in the fluctuation of migrants from Romania to other countries in Europe was recorded, 2017 reaching the climax in terms of temporary emigrants⁴. One of the theories explaining the phenomenon of migration-return is identity-migration, proposed by Cormoș⁵ who mentions that emigrant changes are triggered by the new environment, where emigrants pass through a process of adaptation and integration through the stages of identity change. People who migrate can return to their country voluntarily or forced by certain circumstances. For this reason, return migration is defined

¹ Zaiceva, A., Zimmermann, K. F. (2016), “Returning home at times of trouble? Return migration of EU enlargement migrants during the crisis”. In M. Kahanec & K. Zimmermann (Eds.), *Labor migration, EU enlargement, and the great recession*, pp. 397–418. Berlin: Springer.

² Rentea, G. C. (2015), “Governmental Measures Supporting the Return and the Reintegration of Romanian Migrants”, *Social Work Review*. 14 -2, pp. 127-137.

³ Perruchoud, R., Redpath-Cross, J. (eds.). (2011), *Glossary on migration*. 2nd edition. International Migration Law. <https://www.corteidh.or.cr/sitios/Observaciones/11/Anexo5.pdf>, p.86.

⁴ Iftimoaie, C, Baci, I. C. (2018), “Analiza statistică a migrației externe după aderarea României la Uniunea Europeană”, *Romanian Statistical Review – Supplement*. 12, pp. 166-187. https://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2018/12/rrss_12_2018_07_ro.pdf.

⁵ Cormoș, V. C. (2015), *Schimbări identitare în lumea migrației internaționale*. Lumen.

according to the circumstances that have imposed returning to the country of origin. This study is aimed only at voluntary return migration. Voluntary return is based on a freely taken decision by individuals and includes, on the one hand, the freedom of choice (without external pressure) and, on the other hand, an informed decision (the basis of the decision)⁶.

People who migrate assess the characteristics of both their country of origin and the destination country but, at the same time, evaluate the effects of migration for their family and for themselves. This may extend the staying in the country in which they migrated or may trigger the decision to return to their country of origin. The more time they spent abroad, the more difficult it is to adapt to the country of origin⁷. Return migration involves, for family members, a series of transitions, for example the education system, employment, social support network, culture, lifestyle, etc. When returning to the country voluntarily, it is assumed that the migrant is prepared for it, but it is not always so. Sometimes migrants discover that the situation in the family or community is different from what they have imagined or learned, or that their resources are insufficient⁸.

One of the first studies carried out on return migration⁹ shows that the return rate of migrants in the country of origin is of 1 to 2 migrants (data collected between 2002-2003). Another study¹⁰ makes a comparison between migrant groups that left before and after 2007. Those who left before 2007 made long-term plans, while the others did not have such plans. This study also shows that those with long-term plans prefer to return to Romania, while others consider migration to other countries. The diversity of reasons for returning to the country of origin has been studied internationally. Even though the period spent abroad can contribute to the accumulation of economic resources,

⁶ Rodenburg, J., Bloemen, E. (2014), *Returning with a health condition A toolkit for counselling migrants with health concerns*. International Organization for Migration. <https://publications.iom.int/books/returning-health-condition-toolkit-counselling-migrants-health-concerns>.

⁷ OECD (2017), "Capitalising on return migration by making it more attractive and sustainable", *Interrelations between Public Policies, Migration and Development*, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264265615-12-en>.

⁸ Battistella, G. (2018), *Return Migration: A Conceptual and Policy Framework*. <https://doi.org/10.14240/cmsesy030818>.

⁹ Ambrosini, et al. (2012), "The Selection of Migrants and Returnees in Romania: Evidence and Long-Run Implications", *IZA Discussion Papers* No. 6664. <https://www.iza.org/publications/dp/6664/the-selection-of-migrants-and-returnees-in-romania-evidence-and-long-run-implications>.

¹⁰ Mara, I. (2012), „Surveying Romanian migrants in Italy before and after the EU Accession: migration plans, labour market features and social inclusion”, *Norface Migration Discussion Paper* no. 2012-24. <https://wiiw.ac.at/surveying-romanian-migrants-in-italy-before-and-after-the-eu-accession-migration-plans-labour-market-features-and-social-inclusion-p-2629.html>.

developing new knowledge and skills, and the development of social networks, among the most mentioned factors contributing to the return decision are: financial stability¹¹; health issues¹²; family remaining in the home country¹³; attachment to the native country¹⁴; impossibility to adapt to the country's culture in which they migrated¹⁵; children education¹⁶.

Most people who migrate are motivated by solving some economic needs or maximizing career opportunities¹⁷. When these objectives are not achieved or even if they are met, the decision to return to the country of origin is taken into account.

Marcu¹⁸ highlights the fact that the likelihood of returning to Romania is greater for those who have families in the country. Borjas and Bratsberg¹⁹

¹¹ Borjas, G., Bratsberg, B. (1996), "Who leaves? The out-migration of the foreignborn", *Review of Economics Statistics*, 78-1, pp. 165–76; Roman, M., Goschin, Z. (2012), "Romanian Immigrants Worldwide: What makes them Return Home?", *Journal of Identity and Migration Studies*, 6-2, pp. 2-17.

¹² Davies, et al. (2011), "The Dynamics of Health and Return Migration". *PLoS Medicine*, 8 (6): e1001046; doi: 10.1371/journal.pmed.1001046; Cassarino, J.P. (2004), "Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited". *International Journal on Multicultural Societies* (IJMS), 6-2, pp. 253 -279, <https://ssrn.com/abstract=1730637>.

¹³ Badea, C. V. (2009), *Migratia de revenire. Studiu de caz in satul Sperieteni, un sat de tranzitie*. Iași: Editura Lumen; Eurofund. (2012), *Labour mobility within the EU: The impact of return migration*. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2012/labour-market-social-policies/labour-mobility-within-the-eu-the-impact-of-return-migration>; Gashi, A. and Adnett, N. (2015), "The Determinants of Return Migration: Evidence for Kosovo". *Croatian Economic Survey*. 17-2, pp. 57-81. DOI: 10.15179/ces.17.2.2; Benhayoun, S. (2018), *apud* OECD (2020). *Sustainable Reintegration of Returning Migrants. A Better Homecoming*. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9d3d05d2-en/index.html?itemId=/content/component/9d3d05d2-en#chapter-d1e913>; Ianioglo, A. (2019), *Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova. Raport științific*. Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare. <https://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Ianioglo%20%28INCE%29%20Raport-st-final-2019.pdf>; Adeniyi, A. G., Onyeukwu, P. E. (2021), "Return Migration, Reverse Culture Shock: a Critical Analysis of Their Patterns and Particularities Amongst Migrant Nigerian Elites", *International Journal of Management Science and Business Administration*. 7-3, pp. 30-36. DOI: 10.18775/ijm.sba.1849-5664-5419.2014.73.1003.

¹⁴ Barbiano di Belgiojoso, E. (2016), "Intentions on desired length of stay among immigrants in Italy", *Genus* 72-1, <https://doi.org/10.1186/s41118-016-0006-y>.

¹⁵ Badea, C. V. (2009), *op. cit.*; Adeniyi, A. G., Onyeukwu, P. E. (2021), *op.cit.*

¹⁶ Apsite-Berina, E., Manea, M. E., Berzins, M. (2019), "The Ambiguity of Return Migration: Prolonged Crisis and Uncertainty in the Life Strategies of Young Romanian and Latvian Returnees", *International Migration*. doi: 10.1111/imig.12580.

¹⁷ Glytsos, 1988, *apud* Roman & Goschin, (2012), *op. cit.*, p.3.

¹⁸ Marcu, S. (2011), „Romanian Migration to the Community of Madrid (Spain): Patterns of Mobility and Return”, *International Journal of Population Research*, <https://doi.org/10.1155/2011/258646>.

¹⁹ Borjas, G., Bratsberg, B. (1996), *op.cit.*

explain the decision of migrants to return to their country of origin in relation to obtaining economic performance, namely the accumulation of resources appreciated as sufficient.

Other authors, such as Castles and Miller²⁰, Rolfe *et al.*²¹ and Apsite-Berina, Manea and Berzins²² highlight that economic crises, such as the one 2008, may also cause the intention of migrants to return to their country. One of the main effects of the economic crisis was the decrease in migration in the countries of southern Europe, which also accelerated some return migrations already foreseen and increased circular mobility²³. However, in the vision of Roman and Goschin²⁴, the economic crisis did not cause a mass return of Romanians working abroad.

An important aspect of return migration is school adaptation of children. In the case of children returning from abroad, the school adaptation process is more difficult because they need to adapt to the country's education system²⁵.

According to a study by the "Social Alternatives Association" (2008-2012), over 21,000 children requested the equivalence of studies to re-enrol in the Romanian educational system²⁶. The study also shows that these children doubled at least one class they had already attended abroad and wanted to return abroad. The study highlights that, each year, between 1,200 and 1,400 of the remigrated children need specialized intervention from a psychological, social, and education point of view, as they have difficulties in reading in the mother tongue. Because of return migration to Romania, children may face different issues such as: readaptation and social reintegration issues, changes in the emotional and affective state of the child, behavioural changes, and somatic and psycho-somatic disorders (insomnia, headache, stomach ache, lack of appetite)²⁷. Another research shows that behavioural symptoms manifest most of the time after changing the environment (returning to the country of origin), while psycho-emotional symptoms can install after the

²⁰ Castles S., Miller, M. (2009), *The age of migration. International population movements in the modern world*, 4th edition, New York, Guilford Press. DOI: 10.1080/10803920500434037.

²¹ Rolfe, H. *et al.* (2013), "Potential impacts on the UK of future migration from Bulgaria and Romania.", *Foreign and Commonwealth Office*, p.16.

²² Apsite-Berina, E., Manea, M. E., Berzins, M. (2019), *op.cit.*

²³ Rolfe, *et al.* (2013), *op.cit.*; Eurofund (2012), *op. cit.*

²⁴ Roman, M., Goschin, Z. (2012), *op.cit.*

²⁵ Pleșca, M., Popa, L.L. (2017), *Remigrația și efectul acesteia asupra dezvoltării copilului*, pp. 83-87. https://ibn.idsi.md/ru/vizualizare_articol/127265/dublincore.

²⁶ *Ibidem*, pp. 84-85.

²⁷ Hăhăianu, F., Manasia, L. (2013), *Copilăria între două țări. Perspective asupra dezvoltării personalității copilului remigrant*.

return, but they manifest later in the child's life²⁸. Symptoms vary by age and gender. Boys who emigrated before puberty can develop psychiatric symptoms. In addition, both boys and girls who returned to the country of origin after puberty can develop self-image disorders, such as dissatisfaction or self-rejection. Often, remigrant children say they feel alone or have difficulties in finding their place in the group of friends, even if they make new friends or resume friendship with the old ones.²⁹

Another study by Luca *et al.*³⁰ highlighted that problems related to the failure of adapting occur because these children were not consulted on the departure to another country or return to the country of origin. In addition, children who did not want to return to Romania, particularly those who stayed more than three years abroad and those who want to return abroad have adaptation difficulties. The result of the analysis of the consequences of children's return migration³¹ demonstrates that children's readiness brings social reintegration issues; moderate or accentuated negative affective states; 10-15% at risk for emotional, behavioural, attention, and relationship difficulties. The difference between children at risk of developing a certain disorder and those who do not pose such a risk is made by the child's resilience, his/her ability to adapt to any situation. The same study shows that the perception of children on the reasons for returning to their country of origin is a general one and it is caused by the inadequacy in the country in which they migrated (failure to adapt to the education system, to society, or to the culture of the country of destination) or by financial problems. In addition, this study shows that most children (86%) were consulted on returning to their country, however, the remaining 14% were not consulted, which may have a negative impact on the children's readaptation to the community, school and life in Romania.

Reintegration into the country of origin was analysed in relation to other factors as well: the duration of migration and lived experience in the country of destination, the context of reintegration into the country of origin in relation to the objectives of each of them, and the differences between wages in the destination country and the country of origin³². Cassarino³³ highlights that an important part of the return process in the country of origin is the

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ Luca, C., Foca, L., Gulei, A.S., Brebuleț, S.D. (2012), *Remigrația copiilor români*. Iași: Alternative Sociale.

³¹ *Ibidem.*

³² Dustmann, 2003, *apud* Vlase (2013), "My Husband Is a Patriot": Gender and Romanian Family Return Migration from Italy. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39-5, pp. 741-758.

³³ Cassarino, J. P. (2004), *op. cit.*

process of preparing to return, i.e., the period during which the migrant takes steps to gather information, restore social links, and gather material resources to make reintegration in the country of origin easier. Preparing to return to the country of origin differs from one person to another due to a series of factors, such as informational means, financial and social resources available to adapt again to the country of origin³⁴.

There are different types of migrants returning to the country of origin: one such type consists of migrants who can either opt for joining the workforce or refuse to join the labour market. The reason some of the migrants refuse to join the workforce is that they come to the country of origin with resources accumulated in the country in which they migrated and rely on these. The migrants returning to the country of origin go through different states and stages of tension when they have to make this decision; also, when they reach a changed environment, they face an almost non-existent social and economic basis, and this can cause a psychological, social, and relational imbalance. Thus, family, the community, and even state institutions for psycho-socio-emotional support and for professional training should assist the person returned from abroad³⁵. Considering the lack of jobs in the country of origin, the main option for migrants returned to their country was entrepreneurship³⁶. A second type consists of migrants who accept a lower-paying job, relying at the same time on the resources gained abroad. Even if the income is lower at the beginning than in the country of destination, the migrant's reasoning is "though I get less, with the money I already have, I can live there better than here because the cost of living is low and because I like it more; I'm more familiar with people and places"³⁷. A third type consists of migrants who have returned after losing their jobs or other issues. There is also a fourth type of migrants, namely the ones who have gained enough resources and are willing to open their own business, where they could use the experience gained abroad. Several studies, for example, Dustmann and Kirchkamp; Naudé, W., Siegel, M. and Marchand³⁸, highlighted that migrants returned to their home country tend to start their own business.

³⁴ Davids & Van Houte, 2008, *apud* Vlase (2013), *op. cit.*

³⁵ Cormoș, V. C. (2015), *op. cit.*

³⁶ Stănculescu & Stoiciu (2012), *apud* Anghel, R.G, Botezat, A., Coșciug, A., Manafi, I., Roman, M. (2016), *International Migration, Return Migration, and their Effects: A Comprehensive Review on the Romanian Case*. IZA Nr. 10445.

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ Dustmann, C., Kirchkamp, O. (2002), "The optimal migration duration and activity choice after re-migration", *Journal of Development Economics*, 67-2, pp. 351-372; Naudé, W., Siegel, M. & Marchand, K. (2017), "Migration, entrepreneurship and development: critical questions". *IZA J Migration* 6-5. <https://doi.org/10.1186/s40176-016-0077-8>;

Despite all the negative effects of return migration, there are also positive effects such as new skills and experience acquired in the country in which they migrated³⁹.

Return migration can have an impact both in the country of destination and in the country of origin, in areas such as economics, human rights, education, social work, etc. Individuals have encountered a number of difficulties until they adapted to the society in the country where they emigrated, difficulties such as language learning, culture acceptance, lifestyle, community reactions, etc. Based on these difficulties, the migrant suffers from behavioural, attitude, lifestyle, self-esteem, etc. changes; because of these changes, there may be changes in the relationship with the family, life partner, even with members of the community of origin. Another difficulty faced by persons who have returned from abroad is that of discrimination, marginalization or inadaptability in their country of origin; stress caused by lack of job or unstable job⁴⁰.

Research methodology

The aim of the study is to present the social impact of return migration on families and children in western Romania. The objectives of the study aim at: exploring the expectations of families and remigrants about life abroad at the time of migration; identifying the social support network formed in the country in which they migrated; identifying the factors that have led to the return to the country of origin, and exploring the expectations of families and children about the return, as well as the exploration of the difficulties that families and children have encountered on returning to the country.

The design of the research is a descriptive-exploratory one, in which the semi-structured interview was used as a research method.

The research tool was the semi-structured interview on eight areas, namely: factual data (age, country in which they emigrated, the length of stay in that country, etc.); the expectations of the country in which they emigrated; the social support network formed in the country in which they emigrated; the degree of adaptability abroad (at school, at work); expectations for returning to the country of origin; the social support network in the country of origin; the

³⁹ Domingues, Dos Santos, M., Postel-Vinay, F. (2003), "Migration as a Source of Growth: The Perspective of a Developing Country", *Journal of Population Economics*, 16-1, pp. 161-175; Catalano, H (2015). Socio-educational consequences of the remigration phenomenon. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 180, pp. 49 - 54.

⁴⁰ Catalano, H. (2018), "Social Adjustment And School Integration of Remigrant Students - A study for Romania", *Journal of Research & Method in Education*, 8-4, pp. 32-38.

degree of adaptability in the country of origin (at school, at the workplace); and other difficulties encountered on returning to the country of origin.

The sampling method used was that of the snowball. The participants in the study were 22 people aged 32 to 70. Each study participant returned to the country with the family, the age of children varying from 2 years to 44 years. Most participants in the study are high school graduates from Hunedoara and Caraş-Severin counties and come from both rural and urban areas. The countries they have returned from are: Spain, Italy, France, Greece, and Canada. The length of stay in the country in which they emigrated varies from 8 to 25 years. The time passed since their return varies from 1 to 10 years.

Some of the participants were interviewed at their homes, while other interviews were conducted online via videoconferencing. Their duration varied from 25 to 50 minutes.

All participants interviewed face-to-face agreed to be recorded and the answers were subsequently analysed using the NVivo program.

Interviewees were informed about the purpose of the study and that the provided information collected remains confidential, and their name will not be disclosed in the study. They were also informed that they could withdraw from the research whenever they wanted.

Results

The following results were presented after analysing the responses from interviews of participants:

Exploring the expectations of families and remigrants on life abroad at the time of emigration

Before going abroad, each of the participants in the study imagined life abroad in a certain way and, based on this, had some expectations. Most participants imagined their lives with more opportunities in terms of finding a job. From a social point of view, they imagined friendly, “very patient”, “welcoming and warm” people. From a cultural point of view, study participants expected a culture different from the one in the country of origin, but they adapted to foreign food, “eating everything”, and they adapted to the celebrations there and, at the same time, shared the culture of the country of origin. Families’ expectations of life abroad can be grouped into different categories: a first category would be the economic type, including 9 of the participants in the study. Most wanted “some extra money” or “a better living”. Another category of expectations is the social type: a very small number of participants migrated to another country for “hospitality and courtesy” or even for “fun”. For all study participants, expectations were confirmed. They

found in the country in which they emigrated a better living, a higher salary than the one they had in their country of origin; they also found hospitality and kindness in people with whom they interacted over the years spent abroad.

In addition to the expectations they had, the participants in the study faced fears at the time of departure, such as: finding a job, learning the language of the country in which they emigrated, integration into the country where they emigrated, or even finding a home. They managed to overcome these fears with the help of supporting friends and family that were already living there. The fact that these expectations were confirmed influenced the length of stay, all participants living abroad for over 8 years.

The degree of adaptability was high for most participants, who “easily” found themselves a job. The people they met were “sociable”, “friendly”, and “welcoming”. The children also adapted very easily, most of them being born there and starting their studies in the host country. One case was the exception, “the fact that we were foreigners was a persecution, the children did not adapt at all, they were marginalized.”

Identifying the social support network formed in the country in which they emigrated

In the years spent abroad, the participants in the study formed a social support network at work, others had their family or friends in the country they emigrated to, they also made friends through various activities such as fishing, children’s extracurricular activities, walking pets etc. Most participants mentioned that they are also sociable, in this context, and that it was not difficult to make new friends. Their social support network was particularly comprised of family members, people of Romanian nationality, as well as people of other nationalities. A small number of participants mentioned members of the church in the social support network. The communities in which several of the study participants lived are formed by Romanian migrants, but not exclusively. Adapting to both living and culture in that country, they have managed to integrate, people in the country of destination accepting them in their circles of friends and presenting their country’s culture. The fact that they integrated and had moral support and even material support from the community in which they lived, prolonged the length of stay in the host country.

Identifying the factors that have led to the return to their country and exploring the expectations of families and children about the return

What caused the study participants to return to Romania was “home and family longing”. They mentioned that they consulted with their children to

make the decision to return to Romania, and they agreed. Another answer to this question was “we came back for our children”, i.e., they wanted their children to continue their studies at home. They considered that child education is more important than financial resources. Only one participant in the study said the reason for the return was retirement. He maintained the fact that children remained in the country they had emigrated to.

When they were asked about the regrets of the time spent abroad, most of them answered there aren't any, and even said they would gladly return. Other responses were: “we have not visited enough”, “health and social assistance system, cheap access to swimming pools and culture, access to university courses that are free for people over 65, civilized behaviour in stores”, “I did not contribute more at work”, “Italian cuisine and the sea”.

Regarding how they imagined it would be upon return to the country, most of them hoped it would be “better”. Instead, their fears are divided into several categories. Some were afraid they would not get used to live in Romania, others were afraid that children's adaptability in the school environment and in the social environment would be difficult, and the rest said they had no fears about returning home.

Regarding the expectations, they answered that they had to come back; most hoped to change the mentality of society. Other expectations were that they would find a job very easily, a better country economy, a better infrastructure, and a decent bureaucracy. However, they were disappointed with these expectations. 5 participants mentioned that they had no expectations because they already knew what was waiting for them. They appreciated that many things had not changed.

Exploring the difficulties that families and children have encountered upon returning to the country

With regard to family and friends' support towards the migration of the people who participated in this study, we can say that, to the greatest extent, they have received moral support, especially from family members and the social support network in the country. Only one participant specified that he had no relatives here and did not involve friends in his personal life.

From the point of view of adapting to lifestyle in Romania, some of the participants said they adapted easily. Just as mentioned above, they had the support of their family and friends, which is an advantage from this point of view. From a job perspective, even if it meant the starting of their own business or their employment under the leadership of others, it was surprisingly easy. They had helped employers with the experience gained abroad. Instead, the other participants said that adaptation to new living conditions was difficult; they encountered many difficulties on several plans.

Adaptation of children to school was excellent, according to their parents. Due to the mentality in the country in which they emigrated, children were easily integrated, they made friends, they attended courses, some got awards or won Olympics in various subjects. Parents received praise from teaching staff on children's integration into the class team.

With regard to the difficulties they encountered, most of them faced various problems: lack of public space; lack of water, gas and sewerage services; the absence of financial resources; differences in thinking, perception, and mentality in society.

In terms of the opportunities and challenges encountered by the participants, the following can be distinguished: most said that there are many opportunities, and one just needs to take advantage of them. For some, opportunity means time spent with family and friends, jobs found easily, and not being "stigmatized". There were various challenges that can be grouped according to social categories or in terms of country management (bureaucracy, corruption, deficient public services, etc.). Most participants wanted their initial expectations to be fulfilled, regardless of the difficulties encountered.

Conclusions and discussion

Return migration is a stage of the migratory process, in which people who migrate have certain expectations of the host country. Due to the fulfilment of these expectations, the length of stay in the country to which they emigrated may vary. The study shows that most participants had expectations of increasing financial revenues, which were fulfilled. Another category of expectations refers to social aspects. This category includes people who left for "fun" or because they had heard there were "warm, welcoming and sociable" people in that country. They also faced a series of fears about departing abroad, fears such as language learning in the country, finding a job, adaptation and integration into society, and finding a home. Once abroad, they managed to overcome these fears, focusing on the goals they had at the time of departure. Fulfilment of expectations influenced the length of stay, finding a job and a better living made them spend more time abroad. The degree of adaptability was easy for most participants, except for two participants in the study, who appreciated that they did not adapt to the lifestyle from abroad, arguing that they felt a clear discrimination from those with whom they interacted abroad: "the fact that I was Romanian was a stigma."

The main ways through which persons participating in this study formed a social support network in the host country were at work, through various recreational and social activities; they also managed to make friends because they are sociable people. Friendships formed abroad did not influence the length of stay.

The analysis of the study shows that the main reason for which they decided to return to the country of origin was home and family. Another reason for returning home was the desire for their children to continue their studies in Romania. Two people mentioned retirement as reason for the return. Most participants did not have regrets about the time spent abroad.

The return to the country came with a series of fears about adaptation to the Romanian community. Some were afraid they would not get used to life in Romania, others had fears about the adaptability of their children to the education and social life system in Romania.

Participants were also confronted with a number of difficulties, even if they had the support of family and friends: bureaucracy and prolonged time to obtain documentation from public institutions; a limited digitization in public institutions or public space; and differences in mentality of the Romanian society.

The degree of adaptability for both children and their parents was easy, they adapted to the community, although some people they interacted with believed they were “mere puppets and well loaded” because they had been abroad.

A proposal regarding the adaptability of children to the Romanian school system would be the implementation of schools offering social activities with other children in order to improve both social relations with other children and overcoming the difficulties of learning Romanian. Another proposal is to develop specialized counselling and guidance services for people who have returned from abroad in order to help them find a job or overcome the different difficulties encountered in the country.

The limits of the study derive from the qualitative research method based on the interpretation of researchers, while there is a risk of involuntarily influencing the participants’ responses. On the other hand, interviews made through videoconferencing limited direct observation. The results offer more information than generalizations.

Understanding decisions on return migration is important in order to develop adequate migration policies and to create opportunities for migrants in Romania. Future research can take into account the impact of the Covid-19 pandemic on people who decide to return to their country of origin.

Bibliography:

Adeniyi, A. G., Onyeukwu, P. E. (2021), “Return Migration, Reverse Culture Shock: a Critical Analysis of Their Patterns and Particularities Amongst Migrant Nigerian Elites”, *International Journal of Management Science and Business Administration*. 7-3, pp. 30-36. DOI: 10.18775/ijmsba.1849-5664-5419.2014.73.1003;

- Ambrosini, J. W., K. Mayr, G. Peri și D. Radu. (2012), “The Selection of Migrants and Returnees in Romania: Evidence and Long-Run Implications”, *IZA Discussion Papers* No. 6664. <https://www.iza.org/publications/dp/6664/the-selection-of-migrants-and-returnees-in-romania-evidence-and-long-run-implications>;
- Anghel, R.G, Botezat, A., Coșciug, A., Manafi, I., Roman, M. (2016), *International Migration, Return Migration, and their Effects : A Comprehensive Review on the Romanian Case*. IZA Nr. 10445;
- Apsite-Berina, E., Manea, M. E., Berzins, M. (2019), “The Ambiguity of Return Migration: Prolonged Crisis and Uncertainty in the Life Strategies of Young Romanian and Latvian Returnees”, *International Migration*. doi: 10.1111/imig.12580;
- Badea, C. V. (2009), *Migratia de revenire. Studiu de caz in satul Sperieteni, un sat de tranzitie*. Iași: Editura Lumen;
- Barbiano di Belgiojoso, E. (2016), “Intentions on desired length of stay among immigrants in Italy”, *Genus* 72-1, <https://doi.org/10.1186/s41118-016-0006-y>;
- Battistella, G. (2018), *Return Migration: A Conceptual and Policy Framework*. <https://doi.org/10.14240/cmsesy030818>;
- Benhayoun, S. (2018), *apud* OECD (2020). *Sustainable Reintegration of Returning Migrants. A Better Homecoming*. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9d3d05d2-en/index.html?itemId=/content/component/9d3d05d2-en#chapter-d1e913>;
- Borjas, G. and B. Bratsberg (1996), “Who leaves? The out-migration of the foreignborn”, *Review of Economics Statistics* , 78-1, pp. 165–76; Roman, M., Goschin, Z. (2012), “Romanian Immigrants Worldwide: What makes them Return Home?”, *Journal of Identity and Migration Studies*, 6-2, pp. 2-17;
- Cassarino, J.P, (2004), “Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited”, *International Journal on Multicultural Societies (IJMS)*, 6-2, pp. 253 -279, <https://ssrn.com/abstract=1730637>;
- Castles S., Miller, M. (2009), *The age of migration. International population movements in the modern world*, 4th edition, New York, Guilford Press. DOI : 10.1080/10803920500434037;
- Catalano, H (2015), Socio-educational consequences of the remigration phenomenon. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 180, pp. 49 – 54;
- Catalano, H. (2018), “Social Adjustment And School Integration of Remigrant Students– A study for Romania.”, *Journal of Research & Method in Education*, 8-4, pp. 32-38;

- Cormoș, V. C. (2015), *Schimbări identitare în lumea migrației internaționale*. Lumen;
- Davies, A. A., Borland, R. M., Blacke, C., West, H. E. (2011), “The Dynamics of Health and Return Migration”, *PLoS Medicine*, 8 (6): e1001046 doi: 10.1371/journal.pmed.1001046;
- Domingues, Dos Santos, M., Postel-Vinay, F. (2003), “Migration as a Source of Growth: The Perspective of a Developing Country”, *Journal of Population Economics*, 16-1, pp. 161–175;
- Dustmann, C., Kirchkamp, O. (2002), “The optimal migration duration and activity choice after re- migration”, *Journal of Development Economics*, 67-2, pp. 351-372; Naudé, W., Siegel, M. & Marchand, K. (2017), “Migration, entrepreneurship and development: critical questions”, *IZA J Migration* 6-5. <https://doi.org/10.1186/s40176-016-0077-8>;
- Eurofund. (2012), *Labour mobility within the EU: The impact of return migration*. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2012/labour-market-social-policies/labour-mobility-within-the-eu-the-impact-of-return-migration>;
- Gashi, A. and Adnett, N. (2015), “The Determinants of Return Migration: Evidence for Kosovo”, *Croatian Economic Survey*. 17-2, pp. 57-81. DOI: 10.15179/ces.17.2.2;
- Hăhăianu, F., Manasia, L. (2013), *Copilăria între două țări. Perspective asupra dezvoltării personalității copilului remigrant*;
- Ianioglo, A. (2019), *Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova. Raport științific*. Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare. <https://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Ianioglo%20%28INCE%29%20Raport-st-final-2019.pdf>;
- Iftimoaie, C., Baci, I. C. (2018), “Analiza statistică a migrației externe după aderarea României la Uniunea Europeană”, *Romanian Statistical Review – Supplement*. 12, pp. 166-187. https://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2018/12/rrss_12_2018_07_ro.pdf;
- Luca, C., Foca, L., Gulei, A.S., Brebuleț, S.D. (2012), *Remigrația copiilor români*. Iași: Alternative Sociale.
- Mara, I. (2012), “Surveying Romanian migrants in Italy before and after the EU Accession: migration plans, labour market features and social inclusion”, *Norface Migration Discussion Paper* no. 2012-24. <https://wiiw.ac.at/surveying-romanian-migrants-in-italy-before-and-after-the-eu-accession-migration-plans-labour-market-features-and-social-inclusion-p-2629.html>;

- Marcu, S. (2011), "Romanian Migration to the Community of Madrid (Spain): Patterns of Mobility and Return", *International Journal of Population Research*, <https://doi.org/10.1155/2011/258646>;
- Naudé, W., Siegel, M. & Marchand, K. (2017), "Migration, entrepreneurship and development: critical questions". *IZA J Migration* 6-5. <https://doi.org/10.1186/s40176-016-0077-8>;
- OECD (2017), „Capitalising on return migration by making it more attractive and sustainable”, *Interrelations between Public Policies, Migration and Development*, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264265615-12-en>;
- OECD (2020), *Sustainable Reintegration of Returning Migrants. A Better Homecoming*. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9d3d05d2-en/index.html?itemId=/content/component/9d3d05d2-en#chapter-d1e913>;
- Perruchoud, R and Redpath-Cross, J. (eds.). (2011), *Glossary on migration*. 2nd edition. International Migration Law. <https://www.corteidh.or.cr/sitios/Observaciones/11/Anexo5.pdf>;
- Pleşca, M., Popa, L.L. (2017), *Remigrația și efectul acesteia asupra dezvoltării copilului*, pp. 83-87. https://ibn.idsi.md/ru/vizualizare_articol/127265/dublincore;
- Rentea, G.C. (2015), "Governmental Measures Supporting the Return and the Reintegration of Romanian Migrants", *Social Work Review*. 14 -2, pp. 127-137;
- Rodenburg, J. and Bloemen, E. (2014), *Returning with a health condition A toolkit for counselling migrants with health concerns*. International Organization for Migration. <https://publications.iom.int/books/returning-health-condition-toolkit-counselling-migrants-health-concerns>;
- Rolfe, H.; Fic, T. Lalani, M., Roman, M., Prohaska, M., and Doudeva, L. (2013), "Potential impacts on the UK of future migration from Bulgaria and Romania", *Foreign and Commonwealth Office*, p. 16;
- Roman, M., Goschin, Z. (2012), "Romanian Immigrants Worldwide: What makes them Return Home?", *Journal of Identity and Migration Studies*, 6-2, pp. 2-17;
- Vlase (2013), „My Husband Is a Patriot”: Gender and Romanian Family Return Migration from Italy. *Journal of Ethinc and Migration Studies*, 39-5, pp. 741-758;
- Zaiceva, A., & Zimmermann, K. F. (2016), "Returning home at times of trouble? Return migration of EU enlargement migrants during the crisis". In M. Kahanec & K. Zimmermann (Eds.), *Labor migration, EU enlargement, and the great recession*, pp. 397–418. Berlin: Springer.

ANALIZA PERCEPȚIEI CU PRIVIRE LA PLANURILE TRANZITORII LA TINERII DIN CENTRELE DE PLASAMENT ȘI REZIDENȚIALE LA NIVEL NAȚIONAL

VIȘINEL COSTEL BĂLAN*

Abstract:

This paper is based on a research on transitional mechanisms/plans in which young people under the special protection measure in placement and residential centres at national level participated. The author also presents an empirical analysis of the experiences in placement and residential centres at national level. Young people's perception of leaving care is not only presented from a quantitative evidence, but also from a qualitative perspective through direct interaction with young people and decision makers.

At the same time, the paper presents an analysis of the future generations of young people under special protection in foster and residential care who will leave the system in the upcoming years, and how prepared they feel for a new stage of life, that of being independent.

Interviews, observation and questionnaires were used as methods of investigation, and in terms of research method, a quantitative research is at the basis of the paper, which is focused on the perception of young people after the revocation of the special protection measure.

Keywords: leaving care, transitional plans, monitoring, placement centres

Résumé:

L'article est basé sur la recherche sur les mécanismes/plans de transition auxquels ont participé les jeunes bénéficiant de mesures de protection spéciales dans les centres de placement et d'hébergement au niveau national. L'auteur présente également une analyse empirique de l'expérience vécue dans les centres de placement et d'hébergement au niveau national. La perception qu'ont les jeunes de quitter la prise en charge n'est pas seulement une preuve quantitative, mais aussi une perspective qualitative, à travers une interaction directe avec les jeunes et les décideurs.

Dans le même temps, l'article présente une analyse des futures générations de jeunes, bénéficiant d'une protection spéciale dans les centres de placement et d'hébergement, qui quitteront le système dans les années à venir, et à quel point ils se sentent préparés à une nouvelle étape de la vie, celle d'être autonome.

* Doctorand la Școala Națională de Științe Politice și Administrative din București, sub coordonarea prof. univ. dr. Vintilă Mihăilescu, cu proiectul tezei: Tranziția ieșirii din îngrijire a tinerilor ce sunt și au fost în grija statului în ultimii 10 ani. Email: office@visinelbalan.ro

L'entretien, l'observation et le questionnaire ont été utilisés comme méthodes d'enquête et, du point de vue de la méthode de recherche, l'article est basé sur un style de recherche quantitative axé sur la perception des jeunes après la révocation de la mesure spéciale de protection.

Mots-clés: sortie du centre de placement, plans de transition, suivi, centres de placement

Aderarea României la Uniunea Europeană a fost condiționată de reforme serioase în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului. Astfel, a fost elaborată Legea nr. 272/2004, o lege care avea în prim plan interesul superior al copilului. În prezent, la 17 ani de la adoptarea Legii Copilului¹, există peste 50.000 de copii ce au ieșit din îngrijire, fără a beneficia de suport după ieșirea din îngrijire.

Lucrările de specialitate care tratează trauma arată că abandonul creează probleme majore în procesul de dezvoltare a creierului copilului, abandonul având un impact puternic asupra comportamentului acestuia.² Acest lucru subliniază necesitatea sprijinirii tinerilor în perioada post-îngrijire, prin asigurarea resurselor necesare integrării sociale și inserției pe piața muncii. Pentru o persoană cu traume de abandon, atenția și grija sunt esențiale pentru ca procesul de integrare a acesteia să se desfășoare cu succes.

Centrele de plasament de tip vechi lasă traume profunde în dezvoltarea copiilor, consecințe devastatoare întâlnite implicit pe parcursul întregii lor vieți. În raportul „*Family Matters: A study of institutional childcare in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union*” sunt prezentate o serie de efecte adverse ale instituționalizării printre care se numără: atrofierea legăturilor neuronale determinată de lipsa de interacțiune caracteristică mediului rezidențial, scăderea stimei de sine, a încrederii, a afecțiunii, a atașamentului, dezvoltarea precară a relațiilor pe termen lung, lipsa capacității de a face față situațiilor limită.³ Totodată, studiul „*Growth Failure in Institutionalized Children*” identifică, întârzieri în dezvoltarea fizică marcată de stare de sănătate precară, atrofie musculară, întârzieri semnificative în comunicarea verbală, întârzieri care duc la o identitate fragmentată, în cazul acestor copii lipsiți de ocrotirea părintească.⁴

¹ Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, cu modificările și completările ulterioare.

² Charles A. Nelson, Nathan A. Fox, Charles H. Zeanah, 2014, Copiii abandonați ai României, editura Trei, p. 144.

³ Carter R. (2005), *Family Matters: A study of institutional childcare in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union*, London, Everychild, p. 16.

⁴ Johnson E. Dana, Gunnar R. Megan, „Growth Failure in Institutionalized Children”, în *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 2011 Dec; 76(4), pp. 92–126.

David Eagleman, unul dintre cei mai renumiți specialiști în neuroștiințe, în capitolul „Jocul de noroc al naturii”⁵, explică cum arată un creier care nu are șansa de a se dezvolta în spațiul de afecțiune al unei familii, ci într-un centru de îngrijire instituționalizat. Autorul menționează faptul că „în cazul în care creierul în curs de dezvoltare nu are parte de un mediu adecvat sau „așteptat” – unul în care un copil este hrănit și îngrijit, acesta va face eforturi mari pentru a se dezvolta normal”⁶. Lipsa unui mediu favorabil care să le ofere copiilor orfani o îngrijire emoțională și care să-i stimuleze din punct de vedere cognitiv conduce la un creier subdezvoltat, prezentând insuficiența dezvoltare a limbajului.

Între anii 2010-2020, aproximativ 39.500⁷ tineri au părăsit centrele de plasament și rezidențiale de la nivel național, ceea ce înseamnă o medie de 3.950 tineri pe an. Luând în calcul media ultimilor 10 ani, putem estima că în acest an vom avea peste 3.500 tineri ce vor părăsi definitiv centrele de plasament și rezidențiale, ca urmare a împlinirii vârstei de 18/26 ani. Deoarece nu există încă o legislație care să le faciliteze acestora programe de suport psiho-emoțional și monitorizare după ce ies din îngrijire, putem afirma că aceștia sunt condamnați la un al doilea abandon, de data aceasta din partea statului.

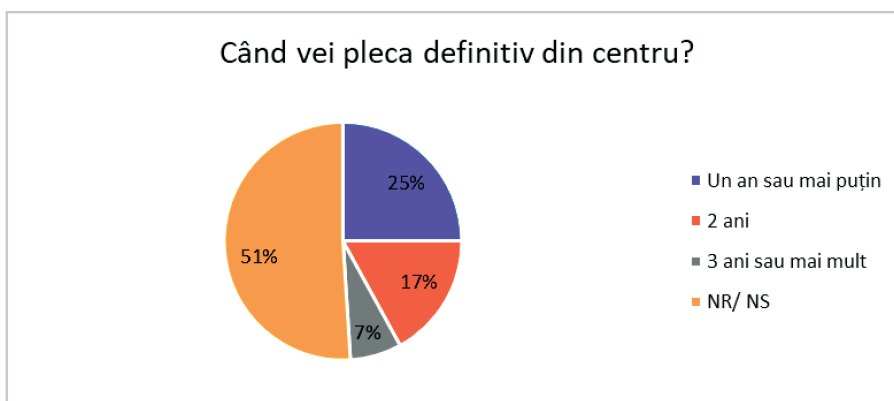

Figura 1 – Când cred tinerii că vor pleca din centru. (N = 627)

Analizând *Figura 1*, observăm că 51% dintre respondenți, tinerii aflați cu măsura protecției în centrele de plasament și rezidențiale la nivel național,

⁵ Eagleman, D. (2018), *Creierul – Povestea noastră*, București, Humanitas, p.15.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Conform adresei nr. 3526/SCRP/sz/08.03.2021 din partea A.N.D.P.D.C.A. cu privire la numărul tinerilor ieșiți din îngrijire în ultimii 10 ani.

nu știu sau au refuzat să răspundă la întrebarea „*Când vei pleca definitiv din centru?*”. Deși, de obicei, non-răspunsurile nu sunt considerate relevante pentru o cercetare, în acest caz, rezultatul poate sugera faptul că tinerii sunt atât de slab pregătiți pentru ieșirea din îngrijire, încât nu cunosc nici măcar informațiile administrative privind procesul prin care, fără excepție, vor trece cu toții.

Pornind de la lipsa de pregătire a tinerilor pentru viața post-îngrijire, mi-am adresat, la rândul meu, niște întrebări, pe care le-am transformat în ipotezele unei cercetări exploratorii privind percepția copiilor din centrele rezidențiale și de plasament privind măsura în care sunt pregătiți să își înceapă viața în afara sistemului de protecție.

Astfel, întrebările de la care am pornit sunt următoarele:

Sunt tinerii pregătiți pentru ieșirea din îngrijire?

Ce programe, activități accesează tinerii pentru a se pregăti pentru o viață independentă?

Ce perspective au cu privire la banii pe care îi primesc odată cu încetarea măsurii protecției speciale?

Pre-testarea

În perioada 2018 – 2019 am lucrat la realizarea instrumentului de cercetare pe care l-am folosit în cadrul cercetării exploratorii privind percepția tinerilor aflați în grija statului cu privire la mecanismele/ planurile tranzitorii la care iau/ au luat parte. Pentru ca acest instrument să fie complet, dar și accesibil tuturor tinerilor participanți la studiu, am efectuat pre-testarea chestionarului. În aprilie 2019, m-am deplasat la Complexul de Servicii Comunitare „Sfânta Maria”, Vălenii de Munte din județul Prahova, unde am discutat cu 20 de tineri cu vârsta cuprinsă între 14-19 ani, aflați cu măsura protecției speciale.

Pre-testarea nu a privit aplicarea instrumentului, ci construirea unui suport de dialog structurat, potrivit colectării unor date profund personale ale respondenților. Tinerilor le-a plăcut instrumentul de cercetare și chiar au simțit nevoia să transmită că: „*e complet și ușor.*”

La aplicarea, interpretarea și analiza instrumentului de cercetare a fost prezent și personalul de specialitate (psiholog, asistent social, șef centru și coordonator personal), care a facilitat procesul de aplicare a chestionarului, pe de o parte, însă pe de altă parte prezența acestuia la completarea chestionarelor se poate să fi influențat răspunsurile respondenților la anumite întrebări, cum ar fi cele legate în mod explicit de personalul centrului. S-a observat la interpretarea și analiza datelor culese că, în situația expusă anterior, copiii fie au refuzat să răspundă, fie au oferit doar răspunsuri dezirabile. Având în vedere aceste lucruri, este necesar să subliniem limitele instrumentului nostru de cercetare.

Testarea

În perioada 2019–2020, până la declanșarea stării de urgență (în contextul prevenirii răspândirii epidemiologice de COVID-19), au fost vizitate 47 de centre de plasament și rezidențiale la nivel național, din 22 de județe și din Sectorul 4 – Municipiul București. La studiu au participat 627 de tineri aflați în grija statului, cu vârste cuprinse între 14 și 26 de ani, dacă aceștia se aflau cu măsura de protecție specială la data completării chestionarului (distribuția respondenților pe categorii de vârstă poate fi consultată în Figura 2.1). Odată cu evoluția pandemiei activitatea de cercetare pe teren, la fața locului, a fost suspendată.

	Frecvență	Procent
14 ani și mai puțin	67	11%
15 ani	105	17%
16 ani	160	25%
17 ani	151	24%
18 ani și peste	142	23%
NR/ NS	2	-
Total	625	100%

Figura 2.1 – Distribuția respondenților pe categorii de vârstă

Județele în care a fost realizat studiul pot fi vizualizate urmărind Figura 2.2. Din păcate, în multe județe a fost respinsă solicitarea de a discuta cu tinerii din centrele de plasament și rezidențiale.

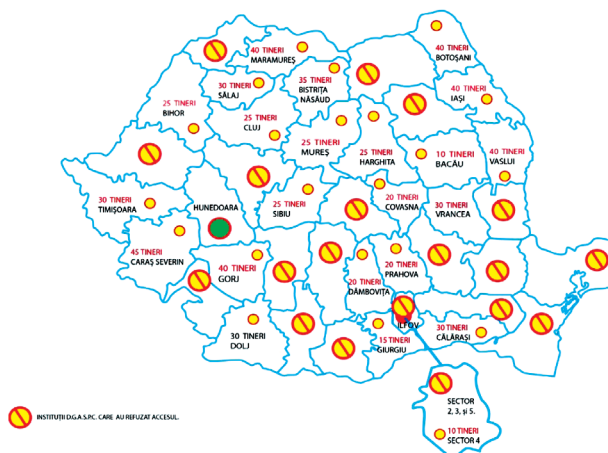

Figura 2.2 – Numărul tinerilor chestionați la nivel național, distribuie geografică.

Analiza datelor

Pentru înțelegerea fenomenului privind percepția tinerilor aflați în grija statului, cu privire la mecanismele/ planurile tranzitorii la care au luat sau iau parte în vederea realizării ieșirii din îngrijire, am abordat componenta de cercetare calitativă, prin interviul semi-structurat, precum și componenta de cercetare calitativă, prin intermediul instrumentului de cercetare: chestionarul.

Ai fost vreodată amenințat că vei fi dat afară din centru dacă:

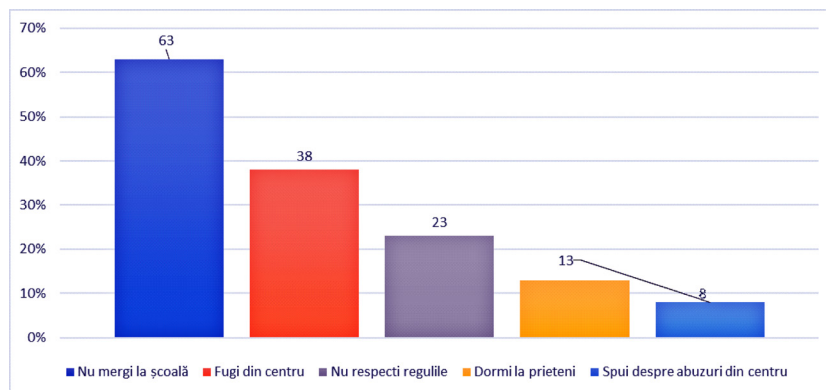

Figura 3 – Percepția tinerilor despre amenințarea cu ieșirea din îngrijire. (N = 168)

Dintre respondenții participanți la studiu, 27% (N=657) au selectat sau menționat cel puțin un motiv pentru care au fost amenințați cu evacuarea forțată. Dintre aceștia (N=168), 63% au afirmat că au fost amenințați că vor fi dați afară din centre în cazul în care nu mai participă la cursurile școlare. De asemenea, 38% dintre respondenți, care au menționat cel puțin un motiv pentru care au fost amenințați, au selectat fuga din centru drept pretext al amenințărilor primite din partea personalului de care aparțineau. Alte motive invocate de respondenți au fost nerespectarea regulilor (23%), dormitul la prieteni (13%), reclamarea abuzurilor existente în centre (8%).

Această stare de tensiune, prin care interesul superior al copilului este călcat în picioare, poate genera noi tulburări de comportament. A folosi ca sancțiune/ intimidare amenințarea unui copil este infracțiune și trebuie pedepsită în acest sens. *Câți angajați din sistemul de protecția copilului au fost condamnați definitiv pentru amenințare/ intimidare asupra unui copil?* Din răspunsul primit de la autorități, niciunul nu a fost condamnat.

Codul Penal prevede la Art. 206, că „(1) *Fapta de a amenința o persoană cu săvârșirea unei infracțiuni sau a unei fapte păgubitoare îndreptate împotriva*

sa ori a altei persoane, dacă este de natură să îi producă o stare de temere, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă, fără ca pedeapsa aplicată să poată depăși sancțiunea prevăzută de lege pentru infracțiunea care a format obiectul amenințării.”

Cât de des vorbești cu personalul centrului despre plecarea ta din centru?

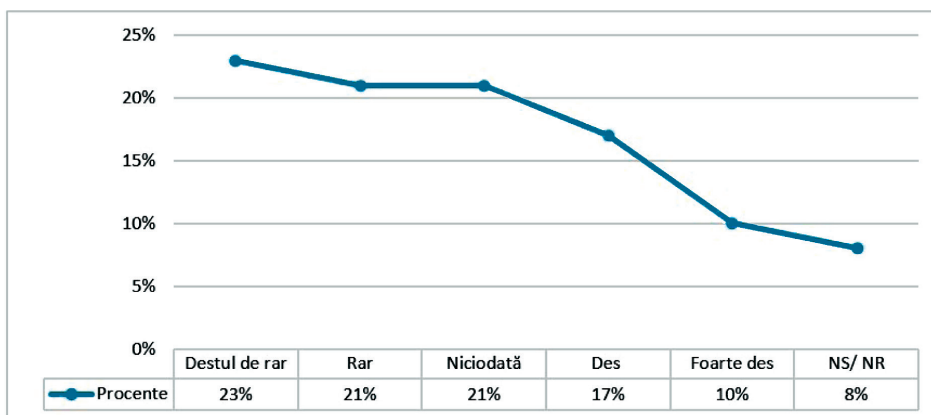

Figura 4 – Comunicarea cu specialiștii centrului despre ieșirea din îngrijire. (N = 627)

O realitate cu care mii de tineri se confruntă la ieșirea din îngrijire este lipsa unei perspective de viitor. Din numărul total de respondenți, 21% au afirmat că nu au vorbit niciodată cu personalul centrului despre plecarea din centru/ ieșirea din îngrijire. Lipsa de pregătire cu privire la momentul ieșirii din îngrijire duce la dezvoltarea unor comportamente antisociale, infracționale în rândul tinerilor cu măsura protecției speciale. De asemenea, 44% dintre respondenții au afirmat că au vorbit rar sau destul de rar cu personalul centrului de plasament/ rezidențial despre plecarea din centru. Dacă luăm în calcul segmentul de subiecți ce au răspuns la chestionar: *NS/ NR*, *Niciodată*, *Destul de rar* și *rar*, observăm că peste 70% din respondenți, tineri care vor ieși din îngrijire, în următorii ani, nu au nicio pregătire pentru acest moment. Aceștia vor trece printr-un nou episod de abandon. Reintegrarea lor în comunitate este aproape sinuoasă într-un astfel de context.

Te simți pregătit pentru momentul plecării definitive din centru?

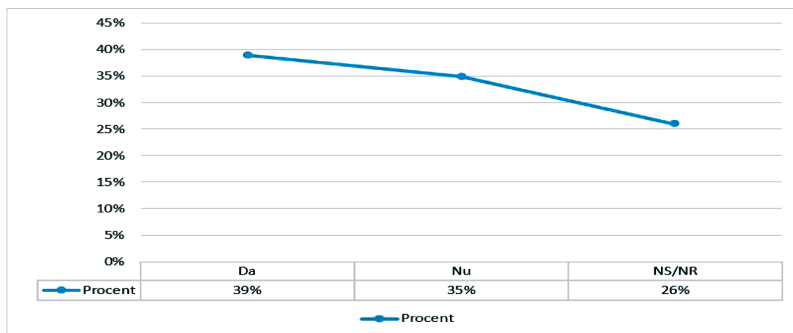

Figura 5 – Cât de pregătiți se simt tinerii pentru ieșirea din îngrijire. (N = 627)

Doar 39% dintre respondenții participanți la studiu au declarat că se simt pregătiți pentru ieșirea din îngrijire, iar restul au declarat că nu se simt pregătiți sau nu știu/ nu au răspuns. Aproximativ 60% dintre respondenți, tineri aflați în centrele de plasament și rezidențial, nu se simt pregătiți pentru ieșirea din îngrijire, cu toate acestea din interviurile realizate a rezultat că își doresc să plece. Plecarea/ fuga din centrul de plasament și rezidențial se manifestă pe fondul unui program exigent de petrecere a timpului liber. Există un program limitat pentru a petrece timp cu prietenii, a ieși în oraș: *de până la maxim două ore pe zi în oraș. Dacă ești „obraznic” nu ești lăsat în oraș o lună.* Acest program exigent se încadrează juridic la lipsirea de libertate. În acest caz s-ar putea avea în vedere prevederile privind *Infrațiunile contra libertății persoanei – Lipsirea de libertate în mod ilegal*, prevăzute în Codul Penal, art. 205.

În ce constă pregătirea pentru plecarea definitivă din centru?

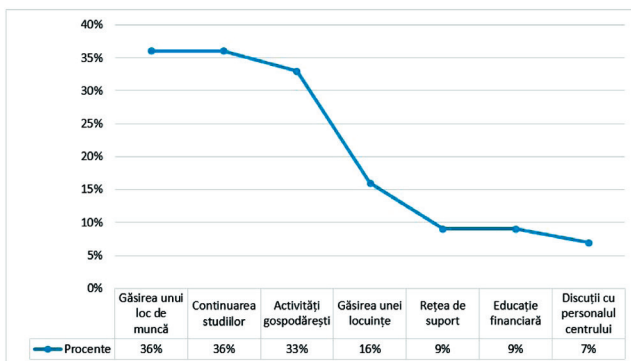

Figura 6 – Percepția tinerilor cu privire la pregătirea pentru ieșirea din îngrijire. (N = 220).

Din totalul de 627 de respondenți, 65% (N = 407) au răspuns că nu știu în ce constă pregătirea pentru plecarea definitivă din centru. Putem deduce că marea lor majoritate fie se va reorienta, reorganiza și va prinde din mers adaptarea la viața independentă fie integrarea lor va fi dificilă și fructuoasă pentru acte de natură infracțională pentru a-și prelungi șederea într-un mediu instituțional.

Din numărul total de răspunsuri valabile la această întrebare (N=220), au fost menționate drept activități desfășurate cu scopul pregătirii pentru viața post-îngrijire cele prezentate în Figura 6 – *Percepția tinerilor cu privire la pregătirea pentru ieșirea din îngrijire*. Analizând răspunsurile oferite de către respondenți, a fost identificat un registru mai degrabă condițional-optativ, decât o enumerare a activităților care au deja loc. Spre exemplu, mulți dintre ei au răspuns că la ieșirea din îngrijire ar avea nevoie de casă, loc de muncă etc, nu că le-ar deține deja. În puține cazuri s-au identificat răspunsuri care fac trimitere la un proces de pregătire a tinerilor deja început, prin activități de suport educațional, menținerea relațiilor cu familia, consiliere, formare profesională sau alte nevoi.

Consolidarea deprinderilor de viață independentă începe cu gestionarea crizelor emoționale. Abandonul este un factor declanșator al unor emoții negative, iar în lipsa unui suport psiho-emoțional (terapie individuală sau de grup), tânărul nu poate evolua.

Pentru 79 de respondenți (35%), continuarea studiilor reprezintă o perspectivă de pregătire pentru ieșirea din îngrijire. Faptul că doar 9% (N=20) au declarat că educația financiară reprezintă o formă de pregătire pentru ieșirea din îngrijire arată că acest tip de educație/pregătire nu are loc sau dacă are loc, nu este clar înțeleasă de respondenți. De asemenea, 7% dintre participanții la studiu au declarat că discuțiile cu personalul îi ajută să fie pregătiți pentru a fi independenți.

La 18 ani sau mai târziu, când vei pleca definitiv din centru, vei merge la:

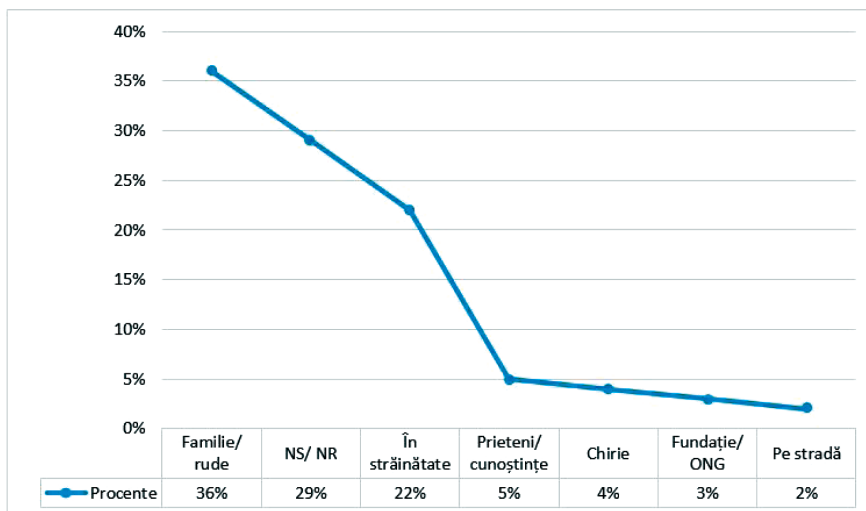

Figura 6 – Unde cred tinerii că merg după ieșirea din îngrijire. (N = 627)

Pentru 36% dintre respondenți, speranța de reintegrare în societate în perioada post-îngrijire este în familia biologică. Aceștia speră să fie primiți sau ajutați de familie sau rudele familiei biologice. Pentru 22% dintre respondenți, părăsirea țării și refacerea vieții în străinătate reprezintă o opțiune. Doar 4% dintre subiecți au luat în considerare închirierea unei locuințe, ceea ce poate sugera faptul că tinerii respondenți nu au o perspectivă asupra autonomiei personale. Pare că domină dorința permanentă de a se agăța de ceva, de cineva, pentru supraviețuire. Faptul că 2% dintre respondenți s-au gândit că vor ajunge pe stradă este îngrijorător.

Când vei pleca definitiv din centru știi că vei primi o subvenție?

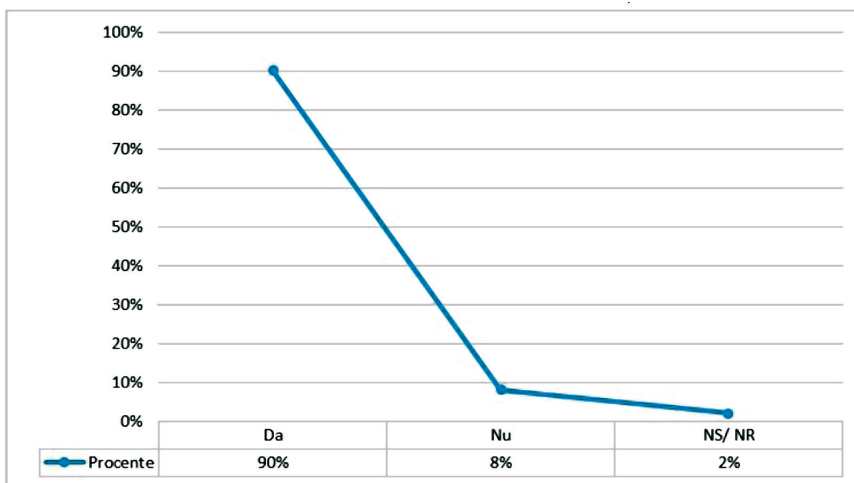

Figura 7 – Subvenție pentru tineri după ieșirea din îngrijire. (N = 627)

Câți bani vei primi după ce vei pleca definitiv din centru?

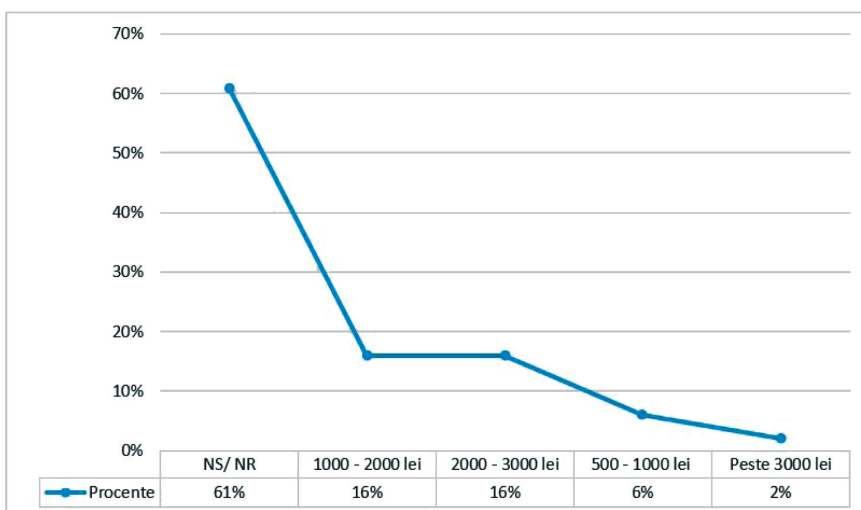

Figura 8 – Percepția tinerilor cu privire la valoarea monetară ce le revin după ieșirea din îngrijire. (N = 569)

Conform Figurii 7, 90% dintre respondenți știu că la ieșirea din îngrijire beneficiază de o subvenție din partea statului, iar aproape 2 treimi dintre aceștia 61% (Figura 8) nu știu ce sumă trebuie să primească la ieșirea din îngrijire. Se poate observa că ne confruntăm cu un sistem de protecție specială care nu corespunde nevoilor reale ale copiilor aflați în grija acestora și nu comunică în mod clar cu beneficiarii săi. Programe financiare, precum Școala de bani⁸, oferă o perspectivă corectă cu privire la managementul cheltuielilor financiare. „Unde sunt acum? Câți bani am și cum îi pot gestiona?”. Consider că în acest caz se impune ca tinerilor să li se ofere informații lunare despre situația salariului minim pe economie și cum influențează aceasta viața lor după ieșirea din îngrijire.

Conform Hotărârii de Guvern nr. 4 din 13 ianuarie 2021, salariul minim pe economie este de 2300⁹ lei. Astfel, tinerii care ies din îngrijire primesc 2300 lei, potrivit Legii 272/2004, privind protecția și promovarea drepturilor copilului, art. 129, alin. (4): *Copiii și tinerii pentru care s-a stabilit o măsură de protecție specială, precum și mamele protejate în centre maternale au dreptul, la ieșirea din sistemul de protecție specială, la o indemnizație care se acordă o singură dată, egală cu valoarea salariului de bază minim brut pe țară, garantat în plată, stabilit potrivit legii. Indemnizația se acordă, la ieșirea din sistemul de protecție specială, și copiilor pentru care s-a pronunțat o hotărâre definitivă de încuviințare a adopției.*

Ce vei face cu banii primiți?

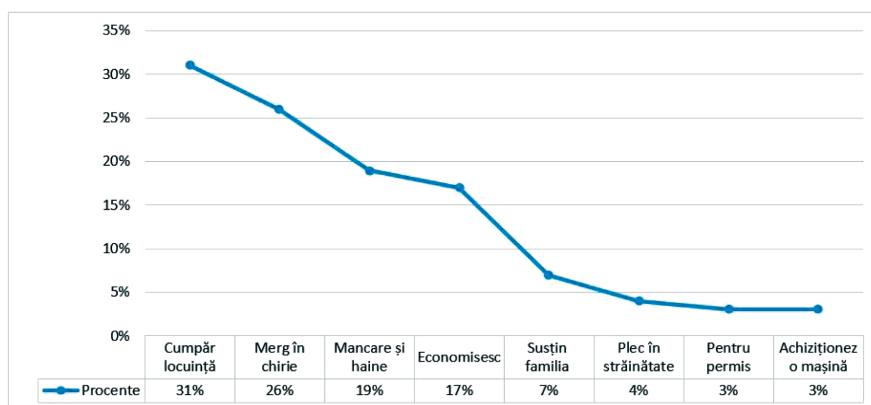

Figura 9 – Destinația indemnizației după ieșirea din îngrijire. (N = 414).

⁸ Platformă de educație financiară pentru copii – <https://www.bcr.ro/ro/scoala-de-bani> [accesat pe 12.04.2021];

⁹ Portal Legislativ – <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/236118> [accesat pe 07.04.2021].

Tinerii au o proiecție a ceea ce își doresc, dar fără a înțelege valoarea monetară. Putem identifica în *Figura 9* că aproximativ 31% dintre respondenți își doresc să-și achiziționeze o locuință cu indemnizația pe care o vor obține după ieșirea din îngrijire. Însă, valoarea indemnizației este valoarea salariului minim, adică 2300 lei, mult sub suma de care o persoană ar avea nevoie pentru a-și achiziționa o locuință, sau chiar pentru a-și plăti chiria pentru o perioadă îndelungată. Dorințele exprimate al participanților la studiu arată nu doar slaba pregătire în domeniul financiar, ci și trista realitate post-îngrijire cu care se vor confrunta și care nu le va permite să își îndeplinească planurile construite pe o bază nerealistă. În acest context, șansele ca un tânăr ieșit din îngrijire să înceapă o nouă viață, sunt limitate.

Tinerii au nevoie de siguranță. Aceasta constă în asigurarea unor servicii suport după ieșirea din îngrijire. De exemplu: accesarea unui loc de muncă adaptat pregătiri profesionale și a abilităților individuale, respectiv accesarea unui spațiu de locuit pe o perioadă de cel puțin 2 ani sau subvenționarea plății cheltuielilor de chirie.

Din numărul total de respondenți, 17% au declarat că vor economisi indemnizația, iar 19% dintre respondenți au scris că vor cheltui indemnizația pe îmbrăcăminte și alimente. Aceste date pot indica lipsa cu care aceștia se confruntă în interiorul centrului de plasament/ rezidențial și dorința lor de a-și asigura nevoile de bază pe cont propriu, din propriile economii.

Analiza empirică a vizitelor efectuate în centrele de plasament și rezidențiale la nivel național

În timpul perioadei de cercetare, au fost vizitate mai multe centre de plasament și rezidențiale la nivel național, din Vrancea, Giurgiu, Dâmbovița, Bistrița, Sălaj și Călărași. În cele ce urmează, doresc să vă fac o prezentare, care nu se dorește exhaustivă, a condițiilor de viață a beneficiarilor. Din motive ce țin de confidențialitate și protejare a tinerilor, nu sunt folosite numele reale ale acestora.

În majoritatea cazurilor, condițiile fizice în care trăiesc copiii în centrele de plasament și rezidențiale sunt decente, acoperind nevoile de bază ale tinerilor, însă pot fi îmbunătățite. S-a plecat de la premisa că mai ales atitudinea personalului din centre influențează într-o măsură destul de mare comportamentul copiilor cu privire la studiu, la interacțiunea cu ceilalți și la probabilitatea de a se integra în societate și de a avea o viață normală, după ce părăsesc aceste centre. În susținerea acestei ipoteze, dorim să vă prezentăm observațiile notate, în cadrul vizitelor noastre.

În centrul rezidențial din Focșani, județul Vrancea, copiii au avut o atitudine pozitivă, la fel și personalul. S-a putut observa un comportament natural, primitiv, fără a exista tensiuni nici între tineri, nici între angajații personalului și nici între personal și copiii aflați sub îngrijire. În discuțiile avute și separat cu unii dintre copii, M. a vorbit despre valori precum libertatea, solidaritatea și dreptatea și și-a arătat respectul și admirația pentru șefa centrului. De asemenea, respondenții au confirmat că se simt iubiți și protejați în acest centru.

Pe de cealaltă parte, în județul Dâmbovița, cercetarea noastră a scos la iveală aspecte contradictorii cu cele menționate mai sus. S-a observat că tinerii de aici simt o reticență în a-și exprima opiniile și au avut în permanență o atitudine defensivă atât față de personalul centrului, cât și față de cei care aplicau chestionarele. Așa cum menționam anterior, instrumentul nostru de cercetare se supune anumitor limite, astfel încât s-a considerat necesară și purtarea unor discuții față în față cu tinerii care au acceptat să ia parte la studiul de cercetare. Discuțiile individuale au scos la iveală faptul că tinerii de aici trăiesc zilnic sub amenințarea părăsirii centrului, dacă nu ascultă de personal, iar gradul lor de încredere față de cei care îi îngrijesc este foarte scăzut. Una dintre tinerele din centru, E., a dezvăluit faptul că a fost abuzată sexual de unul dintre angajații centrului și că o parte dintre copii, printre care și ea, sunt ținuti sub tratament medicamentos (strattera, torendo, xanax, carbamazepină, levomepromazin). Spre deosebire de centrul din Vrancea, unde majoritatea au confirmat că doresc să își finalizeze studiile, în centrul din Târgoviște, județul Dâmbovița, s-a observat că un număr mare din rândul copiilor cu vârste cuprinse între 15-16 ani sunt analfabeți sau semianalfabeți, iar interesul pentru studii este scăzut.

O situație similară centrului din Târgoviște s-a putut nota și în centrele vizitate în județul Giurgiu. Pe baza observațiilor comportamentale, s-a ajuns la concluzia că tinerii de aici au format o comunitate închisă și că se izolează de restul societății, încercând să limiteze cât mai mult interacțiunea cu oamenii din afară. Comunică foarte puțin și găsesc dificultăți în a se exterioriza. Relațiile interpersonale dintre angajați și tineri sunt distante. În urma analizei atât a chestionarelor, cât și a discuțiilor individuale, se poate concluziona că tinerii de aici nu se simt protejați de cei din sistem. Discuțiile individuale nu au scos la iveală abuzuri sexuale, însă dorim să aducem la cunoștință un alt tip de abuz fizic, relatat de unul dintre psihologii care lucrează în centrele din Giurgiu: este vorba despre o minoră care a rămas însărcinată și care, după nașterea copilului, a fost sterilizată pentru a fi evitate evenimente asemănătoare pe viitor. Încercând să păstrăm o notă obiectivă a cercetării noastre, nu putem

să nu observăm o încălcare deliberată a drepturilor omului și să nu atragem atenția asupra impactului negativ pe care astfel de acțiuni le pot avea asupra dezvoltării ulterioare a unui adolescent.

În județul Bistrița, am vizitat centrele din Bistrița, Beclean, Năsăud și Teaca. Din punct de vedere al condițiilor de viață, nu s-au observat diferențe foarte mari față de centrele din celelalte județe. Pe baza observațiilor comportamentale, a discuțiilor individuale și a răspunsurilor din chestionare, s-a putut concluziona următoarele aspecte, în centrele din Beclea, Năsăud și Teaca: personalul are, față de copii, o atitudine distantă și tratează comunicarea cu aceștia într-un mod superficial. Atunci când au fost chestionați cu privire la activitatea din centre, în majoritatea cazurilor angajații au subliniat eforturile pe care le depun pentru binele copiilor, dar și faptul că aceștia le creează numeroase probleme. De cealaltă parte, copiii manifestă dezinteres, chiar repulsie, față de tot ceea ce ține de învățământ/educație, nu se simt încurajați și protejați.

Spre deosebire de situația expusă mai sus, în centrul din Bistrița condițiile de viață împlinesc cerințele unei dezvoltări fizice și psihice favorabile ale beneficiarilor. Atât personalul din centre, cât și copiii au o atitudine pozitivă, sunt deschiși spre comunicare, iar tinerii manifestă interes pentru educație și socializare.

În centrele din Sălaj și Călărași situația este similară cu cele din județul Bistrița. Condițiile de viață îndeplinesc normele minime obligatorii, iar unele dintre centre au beneficiat de foarte puține modernizări, printre care dorim să menționăm existența sălilor de lectură, bibliotecă, atelier de țesătorie, calculatoare și altele din cadrul centrului Cehu Silvaniei (Sălaj).

Centrul Petrișoru din Călărași, spre exemplu, se află la o distanță mare de oraș și de toate facilitățile pe care acesta le oferă (cum ar fi parcurile, zonele de recreație), astfel încât copiii nu au acces în afara centrului decât atunci când merg la școală și nu interacționează/sau interacționează foarte puțin cu cei din afara centrului. Nu au fost notate cazuri de abuzuri grave, însă se mențin aceleași observații: comunicarea dintre personal și beneficiari este deficitară, copiii au o atitudine care manifestă neîncredere cu privire la viitorul lor, la ceilalți oameni.

În concluzie, s-a observat că, în special în centrele în care copiii și personalul au o relație bazată pe respect reciproc și comunicare, există un interes mai mare al tinerilor atât pentru educație, cât și pentru respectarea regulilor din cadrul centrelor. Majoritatea doresc să termine liceul, unii se gândesc și să finalizeze studii superioare. Au tendința de a se îngriji mai bine și sunt capabili să relaționeze mai ușor cu cei din afara centrelor. În cazurile

aflate la polul opus, tinerii comunică deficitar, au o atitudine preponderent defensivă și nu consideră educația o necesitate. Notăm de asemenea că în toate cazurile, la completarea chestionarelor, personalul centrelor a fost de față, iar în unele centre au intervenit denaturând veridicitatea răspunsurilor copiilor. Totuși, având în vedere și aceste limitări, considerăm că analiza chestionarelor, coroborată cu observațiile personale și discuțiile private ale cercetătorului cu respondentul ne oferă o analiză empirică concludentă asupra modului în care copiii din centre sunt influențați de mediul de viață și de comportamentul celor care îi îngrijesc.

Bibliografie:

- Alexandrescu, Vlad, (2019), *Copiii lui IROD: Raport moral asupra copiilor lăsați în grija statului*, editura HUMANITAS;
- Carter R., (2005), *Family Matters: A study of institutional childcare in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union*, London, Everychild;
- Charles A. Nelson, Nathan A. Fox, Charles H. Zeanah, 2014, *Copiii abandonati ai României*, editura Trei;
- Eagleman, D., (2018), *Creierul – Povestea noastră*, București, Humanitas;
- Johnson E. Dana, Gunnar R. Megan, „Growth Failure in Institutionalized Children”, în *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 2011 Dec; 76(4), pp. 92–126;
- Patton, Michael, *Qualitative research and evaluations methods*, 3rd Ed., Sage Publications, pp. 478-480;
- SOS Satele Copiilor din România, Raport de cercetare: *Studiu privind situația tinerilor care părăsesc sistemul de protecție specială din România*, elaborat de Sociometrics – grupul de analiză socială și economică, București, 2020;
- SOS Satele Copiilor și CELSIS, Ghid de practică: *Pregătirea pentru ieșirea din îngrijire, finanțat de Comisia Europeană*, 2018.

ELEMENTE PRIVIND INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ, DEMOCRAȚIA ȘI DREPTURILE FUNDAMENTALE

ANDREEA MOROIANU*

Abstract:

Artificial intelligence has become an important part of our lives. Whether conscious or not, we are using it on an everyday basis and some of us are modelling it by feeding data. Artificial intelligence systems are part of the technological advancement, but, at the same time, they are a mirror of societies. They can be used both in a beneficial and non-beneficial way. In order for artificial intelligence systems to respect human rights it is necessary to understand which the potential risks of AI are and to make sure to regulate its uses appropriately. Moreover, we have to learn what AI can do and how, in order to grasp its true power. This paper seeks to provide a short insight on how AI systems can influence democracy, taking into account how social media and law enforcement affect our lives.

Keywords: AI systems, democracy, law enforcement, social media, misinformation, bias

Résumé:

L'intelligence artificielle est devenue une partie importante de nos vies. Que nous en soyons conscients ou non, nous l'utilisons au quotidien, et certains d'entre nous la façonnent en alimentant en données. Les systèmes d'intelligence artificielle font partie du progrès technologique, tout en représentant un miroir de la société. Ils peuvent être utilisés d'une manière tant bénéfique qu'abusive. Pour que les systèmes d'intelligence artificielle respectent les droits de l'homme, il est nécessaire de connaître les risques potentiels de l'IA et de s'assurer que l'utilisation de l'IA est correctement réglementée. De plus, il faut comprendre ce que l'intelligence artificielle peut faire et comment appréhender son véritable pouvoir. Cet article cherche à fournir une brève perspective sur la façon dont les systèmes d'intelligence artificielle peuvent influencer la démocratie, en considérant comment les médias sociaux et les forces de l'ordre affectent nos vies.

Mots-clés: systèmes d'intelligence artificielle, forces de l'ordre, réseaux sociaux, informations incorrectes, préjugés

Inteligența artificială și învățarea automată au început să fie utilizate pe scară din ce în ce mai largă. De la electrocasnice, mașini și motoare de căutare la traduceri automate și uneori selectarea candidaților potriviți pentru

* Email: andreea.moroianu@irdo.ro

o anumită funcție și multe altele. Toate acestea au un impact asupra vieții fiecărei persoane. În principiu, sistemele de inteligență artificială au rolul de a simplifica o serie de procese și de activități din viața cotidiană. Mai mult, sistemele de inteligență artificială pot fi utilizate cu succes în domenii precum medicină, asigurarea ordinii publice, educație, justiție și administrație publică. Totodată, utilizarea sistemelor de inteligență artificială ridică anumite întrebări de ordin etic, dar și privitoare la drepturile și libertățile fundamentale, având în vedere că pot avea efecte discriminatorii sau pot fi folosite pentru informare eronată (*misinformation*). Inteligența artificială are potențialul de a dezvolta sistemele democratice, prin înțelegerea problemelor existente la nivelul societății și prin dezvoltarea de instrumente de politici eficiente. Dar în același timp, dacă se fac abuzuri, inteligența artificială poate consolida inegalitățile existente și ideile preconcepute, poate duce la creșterea polarizării la nivelul societății și poate reprezenta un pericol la adresa democrației.

Pentru a înțelege mai bine un concept, acesta trebuie definit, dar, în prezent, nu există o definiție unică pentru conceptul de inteligență artificială. De exemplu, Comunicarea Comisiei Europene COM(2018) 237 final, a propus următoarea definiție: „Inteligența artificială (IA) se referă la sistemele care manifestă comportamente inteligente prin analiza mediului lor înconjurător și care iau măsuri – cu un anumit grad de autonomie – pentru a atinge obiective specifice. Sistemele bazate pe IA se pot baza exclusiv pe software-uri, acționând în lumea virtuală (de ex. asistenți vocali, software de analiză a imaginii, motoare de căutare, sisteme de recunoaștere vocală și facială) sau IA poate fi încorporată în dispozitive hardware (de exemplu roboți avansați, vehicule autonome, drone sau aplicații pentru internetul obiectelor).”¹ În același timp, Grupul de experți la nivel înalt al UE a propus în anul 2019 o altă definiție, care a fost preluată și de Comitetul ad-hoc pentru inteligență artificială al Consiliului Europei (CAHAI), respectiv: „Sistemele de inteligență artificială (IA) sunt sisteme software (și, eventual, hardware) proiectate de oameni, care, dacă li se dă un obiectiv complex, acționează în dimensiunea fizică sau digitală, percepând mediul prin intermediul preluării datelor, prin interpretarea datelor structurate sau nestructurate colectate, prin raționarea cu privire la cunoștințe sau prin prelucrarea informațiilor obținute din aceste date și prin deciderea celei/celor mai bune acțiuni care trebuie întreprinse pentru a realiza obiectivul dat. Sistemele IA pot să utilizeze reguli simbolice sau să învețe un model numeric și, de asemenea, își pot adapta comportamentul analizând modul în care mediul este afectat de acțiunile lor

¹ COM(2018) 237 final, Inteligența artificială pentru Europa, disponibil la adresa <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-RO/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52018DC0237>

anterioare.”² Din perspectiva UNESCO, după cum reiese dintr-un document în lucru de recomandare privind etica inteligenței artificiale³, având în vedere evoluțiile din domeniu, este greu de propus o definiție unică întrucât ar trebui să se modifice constant, în concordanță cu dezvoltarea tehnologică. UNESCO abordează sistemele IA ca fiind „sisteme tehnologice care au capacitatea de a prelucra informații într-o manieră care se aseamănă comportamentului inteligent și care includ în general elemente de raționament, învățare, percepție, predicție, planificare și control”.

De câțiva ani, la nivel internațional și european se discută pe marginea reglementării sistemelor bazate pe inteligență artificială, astfel încât acestea să respecte protecția datelor personale, precum și o serie de aspecte etice, precum lipsa de transparență a instrumentelor bazate pe IA, dar și impactul asupra drepturilor omului, statului de drept și a societăților incluzive. Asemenea reglementări vor permite o mai bună monitorizare și utilizare a sistemelor care se bazează pe inteligența artificială⁴.

Totodată, trebuie avut în vedere faptul că, în prezent, inteligența artificială se referă în principiu la sisteme care pot învăța sau rezolva probleme automat, fără a fi direcționate/operate de un operator uman. Multe programe de IA din zilele noastre se bazează pe învățarea automată, care reprezintă metode prin care se recunosc anumite modele în cadrul unor seturi mari de date. Așadar, probabil că cel mai important element care trebuie avut în vedere când se vorbește despre inteligența artificială este reprezentat de datele pe care se bazează acestea și modul de utilizare al acestora. Însă, un alt factor esențial este reprezentat de *părtinire/subiectivitate*, respectiv *bias* în limba engleză⁵. Conceptul *bias* este definit ca fiind acțiunea de a sprijini sau a se opune unei persoane sau unui lucru într-o manieră incorectă, din cauza părerilor personale care influențează opinia unei persoane⁶. Un asemenea exemplu de părtinire este reprezentat de un algoritm care urma să fie utilizat în Regatul Unit după ce examenele de final de an au fost anulate ca urmare a pandemiei de COVID-19. În consecință, algoritmul avea rolul de a decide nota fiecărui elev. Însă, algoritmul ar fi dat note mai mici elevilor care proveneau din medii

² Grupul de experți la nivel înalt privind inteligența artificială, „O definiție a inteligenței artificiale (IA): principalele capacități și discipline”, p. 8, disponibil la: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=60665

³ Proiect privind Recomandarea privind etica inteligenței artificiale (Draft text of the Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence), UNESCO, 2021, p. 5, document disponibil la adresa: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376713>

⁴ A se vedea și Nemitz P., 2018, Constitutional democracy and technology in the age of artificial intelligence. Phil. Trans. R. Soc. A 376: 20180089. <http://dx.doi.org/10.1098/rsta.2018.0089>

⁵ În cadrul lucrării termenii *părtinire*, *bias* și *idei preconcepute* vor fi utilizați alternativ.

⁶ A se vedea <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>

mai sărace în loc să se bazeze pe performanțele lor individuale. Guvernul a renunțat la algoritm după ce a fost contestat în justiție de o organizație britanică non-profit, Foxglove⁷.

Cu toate acestea trebuie acordată atenție posibilității de a folosi sistemele de inteligență artificială pentru a manipula și constrânge cetățenii unui stat. Autoritățile de aplicare a legii pot utiliza datele digitale despre o persoană pentru a cunoaște ce face aceasta și, eventual, pentru a-i acorda un scor în baza căruia pot fi îngădite anumite drepturi sau libertăți.

Având în vedere că este necesară o reglementare clară cu privire la utilizarea sistemelor de IA, la nivel european, Comisia Europeană a propus în acest an un nou regulament⁸ care vizează abordarea IA din perspectiva riscurilor pe care aceasta le poate genera. Noua propunere de regulament a Comisiei face o distincție între IA care prezintă grade diferite de riscuri, respectiv: un risc inacceptabil, un risc ridicat și un risc scăzut sau minim. În opinia Comisiei, nu se acceptă utilizarea IA atunci când aceasta contravine valorilor Uniunii Europene, printre care se numără încălcarea drepturilor fundamentale, inclusiv prin manipularea persoanelor prin tehnici subliminale sau prin exploatarea vulnerabilității unor categorii specifice. De asemenea, nu s-ar accepta utilizarea IA pentru evaluarea comportamentului social sau pentru identificarea biometrică în timp real (cu excepția anumitor cazuri). Astfel, propunerea de regulament prevede că identificarea biometrică în timp real nu poate fi utilizată decât în trei situații, respectiv: „căutarea potențialelor victime ale criminalității, inclusiv a copiilor dispăruți, anumite amenințări la adresa vieții sau a siguranței fizice a persoanelor fizice sau privind un atac terorist și detectarea, localizarea, identificarea sau urmărirea penală a autorilor unor infracțiuni sau a persoanelor suspectate menționate în Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului 38 [privind mandatul European de arestare și procedurile de predare în statele membre], în cazul în care infracțiunile respective se pedepsesc în statul membru în cauză cu o pedeapsă sau o măsură de siguranță privativă de libertate pentru o perioadă maximă de cel puțin trei ani și conform definiției din dreptul statului membru respectiv”⁹.

Potrivit propunerii Comisiei, există două categorii de IA care sunt clasificate ca având un grad ridicat de risc, respectiv: „sistemele de IA a destinate

⁷ Mai multe informații se pot găsi pe pagina de internet a organizației: <https://www.foxglove.org.uk/news/weve-made-some-good-progress-on-challenging-unfair-government-algorithms-but-theres-a-massive-amount-more-to-do>

⁸ Propunere de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, COM(2021) 206 final, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206&from=EN>

⁹ *Ibidem*, preambul, para. 19

a fi utilizate drept componente de siguranță ale produselor care fac obiectul unei evaluări *ex ante* a conformității de către terți” și sistemele de IA autonome, care au implicații asupra drepturilor fundamentale, acestea fiind enumerate în anexa III a propunerii de regulament. Astfel, anexa III prevede o serie de domenii în care se regăsesc sisteme de IA cu grad de risc ridicat, precum: identificarea biometrică și clasificarea persoanelor fizice; gestionarea și exploatarea infrastructurilor critice; educație și formare profesională; ocuparea forței de muncă; accesul la servicii esențiale private și servicii și beneficii publice; administrarea justiției și procesele democratice.

Noua propunere de regulament a Comisiei prevede șapte domenii în care autoritățile de aplicare a legii pot utiliza sistemele IA cu grad ridicat de risc, printre care: pentru a efectua evaluări individuale ale persoanelor fizice pentru a estima riscul ca acestea să comită infracțiuni sau să recidiveze, pentru analiza infracționalității prin efectuarea de căutări în seturi de date complexe, sau chiar pentru a le utiliza ca poligrafe și instrumente similare pentru a detecta starea emoțională a unei persoane. De asemenea, se permite utilizarea sistemelor de IA pentru crearea de profiluri sau pentru detectarea deepfake-urilor¹⁰.

În majoritatea discuțiilor de la nivel înalt sau în cadrul conferințelor găzduite pe această temă¹¹, se dezbate intens problematica datelor personale și a utilizării datelor biometrice de către autoritățile de aplicare a legii având în vedere că acestea pot duce la abuzuri. În acest fel se ajunge la o discuție mai amplă asupra drepturilor și libertăților persoanelor, dar și asupra gradului în care ideile preconceptuate și anumite tradiții cu caracter discriminatoriu care se pot regăsi în codul de programare a sistemelor de IA.

Nu trebuie ignorat faptul că printre drepturile fundamentale se numără demnitatea umană, libertatea de exprimare și libera întrunire și asociere. Atunci când un stat, fie prin propriile puteri, fie prin intermediul unor companii, controlează mijloacele de informare în masă, rețelele de socializare și forțele de ordine se ajunge la încălcarea acestor drepturi. Sistemele de recunoaștere facială pot fi utilizate cu scopul de a reduce criminalitatea, de exemplu, dar în același timp pot fi utilizate pentru a vedea cine participă la un protest. În acest sens, amintim Comentariul general nr. 37 al Comitetului ONU pentru drepturile omului privind dreptul la întrunire pașnică în care se atrage atenția

¹⁰ Deepfake-urile reprezintă imagini sau înregistrări care au fost modificate și manipulate în mod convingător pentru a prezenta în mod eronat pe cineva ca făcând sau spunând ceva ce în realitate nu a fost făcut sau spus. Fenomenul deepfake-urilor este îngrijorător din perspectiva dezinformării.

¹¹ A se vedea de exemplu summitul privind IA al Politico Europe din 2021: <https://www.politico.eu/ai-summit/#Replay-AI>

că „Dreptul la viață privată poate fi încălcat, de exemplu, prin tehnologiile de recunoaștere facială sau de altă natură care pot identifica participanții individuali dintr-o mulțime. Același lucru se aplică monitorizării rețelelor sociale pentru a culege informații despre participarea la întruniri pașnice. În ceea ce privește decizia de colectare de informații și date cu caracter personal ale celor implicați în întruniri pașnice și distribuirea sau păstrarea acestora, trebuie să se asigure controlul și supravegherea independentă și transparentă a acestora, (...)”¹² Așadar, se poate observa că există riscul ca un stat să încalce dreptul la viață privată prin acțiuni de identificare a participanților dintr-o întrunire sau prin monitorizarea rețelelor de socializare. Asemenea acțiuni pot descuraja participanții să își exprime nemulțumirea sau să se întrunească în scopuri pașnice. Într-o democrație este normal ca cetățenii să își poată exprima liber nemulțumirea față de politici sau reglementări care aduc atingere drepturilor lor, atât timp cât astfel de întruniri sunt pașnice.

În același timp, conform unui studiu al CAHAI – Comitetul ad-hoc pentru inteligență artificială al Consiliului Europei -, inteligența artificială are impact asupra a patru familii de drepturi protejate de Convenția europeană a drepturilor omului și a protocoalelor la aceasta, respectiv: respectul pentru demnitatea umană; libertatea individuală; egalitate, nediscriminare și solidaritate; și drepturi sociale și economice. Totodată, sistemele bazate pe IA au un impact semnificativ asupra democrației și statului de drept.¹³ Atunci când o persoană sau un sistem are acces la date personale poate influența sau controla acțiunile unui individ, afectând autonomia individuală.

În acest fel, ar trebui analizată și modalitatea prin care sistemele de IA pot avea impact asupra democrației în contextul noilor tehnologii și canale de comunicare. Rețelele de socializare sunt din ce în ce mai utilizate în rândul politicienilor, fie pentru a transmite mesaje, fie pentru a influența într-un fel sau altul opinia publică, la fel ca în viața reală. De asemenea, există mai multe companii de consultanță care studiază reacțiile publicului la mesajele politice și nu numai. În acest sens, trebuie reamintit scandalul privind Cambridge

¹² Comitetul pentru drepturile omului, Comentariul general nr. 37 (2020) privind dreptul la întrunire pașnică (articolul 21 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice), para. 62, disponibil în limba română la adresa: http://irido.ro/pdf/009_CG37_2020_Art21.pdf

¹³ A se vedea „Către reglementarea sistemelor IA – perspective globale asupra dezvoltării unui cadru legal privind sistemele de inteligență artificială (IA) pe baza standardelor Consiliului Europei privind drepturile omului, democrație și stat de drept” (Towards Regulation of AI Systems – Global perspectives on the development of a legal framework on Artificial Intelligence (AI) systems based on the Council of Europe’s standards on human rights, democracy and the rule of law), compilație întocmită de Secretariatul CAHAI, pp. 23-24, document disponibil la: <https://rm.coe.int/prems-107320-gbr-2018-compli-cahai-couv-texte-a4-bat-web/1680a0c17a>

Analytica, o firmă britanică de consultanță politică. În anul 2018, mai multe publicații au semnalat practicile din cadrul companiei, care a utilizat datele a zeci de milioane de utilizatori Facebook pentru a influența rezultatul alegerilor prezidențiale din SUA sau a referendumului pentru ieșirea Regatului Unit din Uniunea Europeană. De atunci, Facebook a modificat termenii și condițiile privind confidențialitatea datelor.

Revenind la problematica democrației în contextul utilizării pe scară largă a rețelelor sociale se cuvine să fie luate în calcul o serie de aspecte: Cum pot fi manipulați alegătorii atunci când utilizează rețele sociale? Cât contează gradul de cunoaștere al instrumentelor utilizate pentru a manipula opinia publică?

În ultima perioadă programele de simulare a conversației (*chatbot*) sunt din ce în ce mai răspândite. Aceste programe sunt în principal controlate de algoritmi și programate astfel încât să poată interacționa cu utilizatori de rețele sociale¹⁴. De asemenea, pot genera conținut automat și pot distribui informații prin care pot amplifica importanța unei anumite idei sau popularitatea unui anumit candidat. Așadar, programele de simulare a conversației pot atrage mai ușor urmăritori a unor anumitor conturi. Dar, trebuie menționat că nu toate programele de simulare a conversației se bazează pe IA. De exemplu, în statele în care digitalizarea a fost implementată la nivelul autorităților, astfel de programe pot fi utilizate cu succes în cadrul administrațiilor locale și serviciilor publice pentru a permite cetățenilor să interacționeze mai ușor cu acestea și să obțină mai facil anumite documente sau acte.

Un alt mijloc de influențare a opiniei publice este reprezentat de marketingul personalizat (*micro-targeting*)¹⁵. Pentru ca marketingul personalizat să funcționeze sunt necesare date precise despre o anumită persoană. Odată cunoscute aceste date, devine facil să se genereze reclame personalizate. Printre datele necesare pentru marketingul personalizat se utilizează vârsta, starea civilă, locul de rezidență, dar și informații privind interesele personale sau istoric personal. Așadar, în funcție de personalitatea unui alegător, determinată în baza datelor cunoscute, acesta va vedea anumite reclame sau candidați pentru o anumită funcție. Asemenea date au fost utilizate de Cambridge Analytica. Astfel, în funcție de preferințe și de istoric o persoană este expusă unui anumit conținut, care este limitat la ceea ce este în acord cu opiniile sale, ceea ce poate duce la formarea unei opinii dintr-o singură perspectivă.

¹⁴ A se vedea și Maja Brkan, *Artificial Intelligence and Democracy: The Impact of Disinformation, Social Bots and Political Targeting*, Delphi, 2019, disponibil la adresa: https://delphi.lexxion.eu/data/article/14587/pdf/delphi_2019_02-005.pdf

¹⁵ A se vedea și cercetarea DeutscheBank, *Digital politics AI, big data and the future of democracy*, 2019, document disponibil la adresa: https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD000000000497768/Digital_politics%3A_AI%2C_big_data_and_the_future_of_d.PDF

O consecință a acestui fapt poate fi reprezentată de reducerea gradului de înțelegere, de respect reciproc și a coeziunii sociale necesare pentru dezvoltarea democrațiilor.

De asemenea, algoritmiile rețelelor de socializare fac anumite predicții pentru a arăta o anumită postare. Spre exemplu, Instagram¹⁶ explică faptul că se bazează pe anumite „semnale” ale utilizatorilor pentru a promova un anumit conținut. Astfel, Instagram urmărește activitatea utilizatorilor, istoricul lor de interacțiune cu cineva, informații despre persoana respectivă și altele. În baza acestor semnale, se fac predicții, care sunt presupuneri bazate pe date cu privire la probabilitatea de a interacționa cu o postare. Asemenea mecanisme pot fi utilizate în cadrul campaniilor electorale pentru atragerea de votanți, dar și în alte tipuri de campanii, precum campaniile pro sau anti vaccinare.

Orice utilizator de rețele sociale poate constata că dacă obișnuiește să vizualizeze anumite tipuri de conținut acestea vor fi prezente pe fluxul de postări, sau că paginile web care folosesc date personale pentru a pune la dispoziția utilizatorilor conținut personalizat vor promova conținut similar. În prezent, majoritatea website-urilor colectează date cu caracter personal pentru a personaliza conținutul. La deschiderea unei pagini de știri, de exemplu, apare un anunț care informează utilizatorii cu privire la confidențialitatea datelor lor și că prelucrarea datelor se face, printre altele, pentru crearea unui profil de conținut personalizat, selectarea reclamelor de bază, date precise de geolocație și identificarea prin scanarea dispozitivului, fiind prevăzută și o listă de parteneri. Toate aceste setări pot fi modificate individual, însă, de multe ori, fie din ignoranță, fie din necunoaștere, utilizatorii își dau acordul pentru utilizarea acestor date. Într-adevăr, la nivel european se respectă prevederile instituite prin Regulamentul general privind protecția datelor, dar, dacă cineva vrea să acceseze anumite website-uri din Statele Unite și nu acceptă prelucrarea unor asemenea date personale, poate constata că nu are acces la conținutul paginii respective. De aceea, o reglementare unitară cu privire la confidențialitatea datelor ar putea fi benefică pentru a se asigura un grad mai mare al respectării dreptului la viață privată și al utilizării datelor personale într-o manieră mai transparentă și etică.

În același timp, societatea în care trăim se confruntă cu campanii de dezinformare sau informare eronată. Deși rețelele de socializare utilizează verificatori ai veridicității (*fact-checkers*) nu se pot semnala întotdeauna toate informațiile incorecte. În general, platformele de socializare stabilesc ce tip de conținut este permis, dar, din acest punct de vedere, trebuie să se țină seama

¹⁶ A se vedea: <https://about.instagram.com/blog/announcements/shedding-more-light-on-how-instagram-works>

de faptul că trebuie respectat dreptul la liberă exprimare. Astfel, opiniile unei persoane distribuite pe contul de socializare nu ar trebui să fie supuse cenzurii, iar acestea nu ar trebui să îi fie îngădit dreptul la liberă exprimare. Însă, o platformă de socializare ar putea să plaseze postarea mai jos în fluxul de postări, cu scopul de a descuraja informarea eronată.¹⁷

Potrivit studiului CAHAI menționat anterior, IA poate fi utilizată și pentru a crea și distribui informații eronate și deepfakes (în format text, imagini, audio sau video). Acestea sunt de multe ori greu de identificat de cetățeni, jurnaliști sau instituții, iar astfel devine mai ușor ca publicul să fie manipulat sau informat eronat cu privire la o anumită chestiune.

Un alt element care poate influența democrația este reprezentată de conținutul discriminatoriu și dezinformare. În anumite circumstanțe, însă, astfel de informații duc la răspândirea unui discurs de incitare la ură, iar suspendarea unui cont de pe o rețea de socializare devine singura soluție pentru a se asigura faptul că nu se va ajunge la acțiuni violente. Cel mai cunoscut exemplu în acest sens este cel al contului fostului președinte american Donald Trump. Atât Twitter, cât și Facebook, i-au suspendat acestuia contul pe platformele lor. Twitter a motivat¹⁸ că postările acestuia, în contextul dat, respectiv zilele premergătoare ceremoniei de inaugurare a noului președinte american, Joe Biden, prezentau riscul de a incita la violențe.

Totuși, când se pune problema manipulării și a informării incorecte, sistemele de inteligență artificială pot avea efecte benefice, pentru că permit extinderea eforturilor de combatere a acestora. Sistemele de IA pot fi utilizate pentru a detecta conținut care are caracter de dezinformare sau informare eronată prin identificarea unor anumiți termeni specifici, de exemplu, astfel că se facilitează acțiunile de descurajare a acestora.

Sistemele de inteligență artificială pot prezenta riscuri pentru democrație și drepturile omului, însă, în același timp, le pot proteja. Din acest punct de vedere este important ca acestea să fie dezvoltate cu respectarea normelor privind drepturile omului de la nivel internațional și regional. În general este indicat să se prevină riscurile, dar dezvoltarea tehnologiilor este mai rapidă decât elaborarea reglementărilor. De aceea, stabilirea unui cadru legislativ care conține prevederi specifice pentru utilizarea unor sisteme de IA poate reprezenta un mijloc de reducere a riscurilor pe care le pot prezenta acestea la adresa democrației și a drepturilor fundamentale. Într-adevăr, există o serie de aspecte periculoase atunci când se discută despre utilizarea unor seturi de date sociale. O monitorizare perpetuă a mișcărilor fiecărui individ ar

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ A se vedea: https://blog.twitter.com/en_us/topics/company/2020/suspension

duce la schimbări la nivel comportamental, astfel că utilizarea recunoașterii faciale sau a datelor biometrice trebuie să fie strict restricționată. Așa cum am menționat anterior, „părtinirea” este un element care trebuie avut în vedere atunci când se programează sistemele de IA, dar nu numai. Societățile în care trăim sunt influențate de opinii personale, tradiții și politicile existente, astfel că și seturile de date pe care se bazează IA au la bază aceleași preconcepții existente în viața reală, care pot fi perpetuate mai ușor. Ar trebui să se asigure o transparență a deciziilor luate prin intermediul IA. De asemenea, rețelele de socializare nu ar trebui să fie controlate de autorități, astfel încât ele să decidă ce poate fi vizualizat. Mai degrabă, platformele de acest tip ar trebui să decidă că ceea ce este ilegal în viața reală ar trebui să fie ilegal și în mediul online.

Pentru a se asigura că sistemele de inteligență artificială respectă standardele în materie de drepturile omului trebuie să existe posibilitatea de a trage la răspundere companiile care le dezvoltă și le utilizează și de a se pune la dispoziție căi de atac în cazul în care se constată încălcări ale drepturilor fundamentale. Comitetul ad-hoc privind inteligența artificială a Consiliului Europei atrage atenția că¹⁹ accesul la justiție este pus în pericol atunci când multe aplicații de inteligență artificială sunt dezvoltate și implementate de un număr mic de mari actori privați²⁰. Un remediu efectiv în cazul încălcării de către IA a drepturilor omului trebuie să privească atât un remediu individual, cât și remedii generale. Astfel de remedii pot fi reprezentate de garanția că asemenea activități ce încalcă drepturile omului nu vor fi repetate.

De asemenea, pentru respectarea standardelor în materie de drepturile omului, sistemele de inteligență artificială trebuie să poată fi monitorizate. În acest sens, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) este de opinie²¹ că ar trebui să se introducă garanții specifice pentru a se asigura eficiența regimului de responsabilizare. Potrivit opiniei FRA ar trebui inclusă obligația legală a companiilor dezvoltatoare de IA de a pune la dispoziție suficiente informații pentru a permite evaluarea impactului sistemelor de IA asupra drepturilor fundamentale. În acest mod s-ar permite monitorizarea externă și supravegherea asigurării drepturilor omului de către organisme competente în materie.

¹⁹ A se vedea „Către reglementarea sistemelor IA – perspective globale asupra dezvoltării unui cadru legal privind sistemele de inteligență artificială (IA) pe baza standardelor Consiliului Europei privind drepturile omului, democrație și stat de drept” compilație întocmită de Secretariatul CAHAI, pag. 33, document disponibil la: <https://rm.coe.int/prems-107320-gbr-2018-compli-cahai-couv-texte-a4-bat-web/1680a0c17a>

²⁰ Printre care se numără Google, Amazon, Facebook, Microsoft și Apple

²¹ Getting the future right – Artificial intelligence and fundamental rights, raport al Agenției pentru Drepturi Fundamentale a UE, 2020, Opinia 3, pagina 9, document disponibil la adresa: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-artificial-intelligence_en.pdf

În concluzie, în vederea asigurării unui spațiu democratic în care sunt respectate drepturile și libertățile fundamentale ale omului este necesar să se ia în considerare riscurile care pot apărea atunci când se utilizează sisteme de inteligență artificială și să se asigure o reglementare cât mai adecvată a acestora. În dezvoltarea și implementarea noilor tehnologii este important să se ia în considerare abordarea bazată pe drepturile omului, în vederea asigurării unor societăți incluzive, prospere, deschise digitalizării, chiar dacă acest lucru presupune eforturi din partea guvernelor sau chiar a cetățenilor, care ar trebui să rămână deschiși noilor tehnologii.

Bibliografie:

Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Inteligența artificială pentru Europa COM(2018) 237 final
Draft text of the Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence, UNESCO, 2021

Propunere de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii , COM(2021) 206 final

Grupul de experți la nivel înalt privind inteligența artificială, „O definiție a inteligenței artificiale (IA): principalele capacități și discipline”, 2019
Consiliul Europei, Towards Regulation of AI Systems – Global perspectives on the development of a legal framework on Artificial Intelligence (AI) systems based on the Council of Europe’s standards on human rights, democracy and the rule of law, 2020

Comitetul pentru drepturile omului, Comentariul general nr. 37 (2020) privind dreptul la întrunire pașnică (articolul 21)

DeutscheBank, Digital politics AI, big data and the future of democracy, 2019

Maja Brkan, Artificial Intelligence and Democracy: The Impact of Disinformation, Social Bots and Political Targeting, Delphi, 2019

Nemitz P., Constitutional democracy and technology in the age of artificial intelligence. Phil. Trans. R. Soc, 2018

Getting the future right – Artificial intelligence and fundamental rights, raport al Agenției pentru Drepturi Fundamentale a UE, 2020

<https://about.instagram.com>

<https://blog.twitter.com>

<https://www.foxglove.org.uk>

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>

ROLUL CULTURII ȘI AL EDUCAȚIEI ÎN COMBATAREA VIOLENȚEI

VIORELA TOGAN*

Abstract:

Some emotional conflicts are easy to identify, but others originate in the early years of childhood, when we learn to respond to challenges in various ways. Therefore, human development is a delicate and equally extremely important subject.

What, though, makes people different? Researchers study individual differences in developmental characteristics, influences, and outcomes. People are different in height, weight, sex, health and energy level, temper and emotional reactions, character and personality. The contexts in which they live – family, community, relationships, schools and leisure – are all different. In short, everyone's personality depends on heredity, environment, growing-up and maturation. This study delves into aspects of human development by analyzing how heredity and the environment interact, identifying developmental elements that may or may not depend on maturation, and investigating the family influences that shape the personality and evolution of the child and future youth.

Keywords: adaptation, anticipation, development, children and adolescents, the role and influence of the family, mechanisms that ensure mental balance, personality development

Résumé:

Certains conflits émotionnels sont faciles à identifier, mais d'autres ont leur origine dans les premières années de l'enfance, lorsque nous apprenons à relever les défis de diverses manières. Par conséquent, le développement humain est un sujet délicat et tout aussi extrêmement important.

Mais qu'est-ce qui rend les gens différents? Les chercheurs étudient les différences individuelles dans les caractéristiques de développement, les influences et les résultats. Les gens sont de taille, de poids, de sexe, de santé et d'énergie, de tempérament et de réactions émotionnelles, de caractère et de personnalité différents. Le contexte dans lequel ils vivent – famille, communauté, relations, écoles et loisirs sont tous différents. En bref, la personnalité de chacun dépend de l'hérédité, de l'environnement, de la croissance et de la maturation. Cette étude examine les aspects du développement humain en analysant comment l'hérédité et l'environnement interagissent, en identifiant les éléments de développement qui peuvent ou non dépendre de la maturation, et en examinant les influences familiales qui façonnent la personnalité et l'évolution de l'enfant et de la future jeunesse.

Mots-clés: adaptation, anticipation, développement, enfants et adolescents, rôle et influence de la famille, mécanismes assurant l'équilibre mental, développement de la personnalité

* Psiholog, email: viorelatogan@yahoo.com

Parcurgem timpuri dificile la care atât oamenii, cât și societățile trebuie să se adapteze în consecință. De-a lungul timpului omenirea a traversat perioade grele care au impus schimbări ale modului de viață. Nu a fost ușor. Nimeni nu poate împiedica o catastrofă naturală, spre exemplu, însă ne putem pregăti pentru a-i face față, ceea ce înseamnă că ne adaptăm. Adaptarea presupune anticipare, previziune, folosirea cunoștințelor, a realizărilor științifice și desigur elaborarea și perfecționarea mecanismelor care asigură echilibrul psihic al persoanei. Pentru a face față situațiilor este nevoie de coordonarea armonioasă a diferitelor funcții, integrarea lor în acte comportamentale îndreptate spre satisfacerea necesităților umane fiziologice, psihologice și psihosociale. Când situația este confuză, când apare un obstacol intern sau extern, când integritatea organismului este amenințată apare conflictul emoțional exprimat prin tensiune nervoasă. Unele conflicte emoționale sunt ușor de identificat, însă altele își au originea în primii ani ai copilăriei, perioadă în care învățăm să răspundem provocărilor în diverse moduri. Prin urmare, dezvoltarea umană este un subiect delicat și în aceeași măsură extrem de important.

Cultura se referă la întregul mod de viață al unui grup, al unei comunități, popor sau societate incluzând tradiții, obiceiuri, legi scrise sau nescrise, sisteme de valori. Ea se află în permanentă schimbare prin dezvoltarea tehnologiei care oferă acum servicii digitale prin intermediul cărora lumea întreagă are acces la informații, muzică, știri, filme și se poate intra mai ușor în contact cu alte culturi. O etnie sau un grup etnic este alcătuit din oameni uniți prin cultură, religie, origine națională distinctă, toate contribuind la sentimentul identității comune, al atitudinilor, credințelor și valorilor comune. Tiparele culturale și etnice exercită influență asupra familiei, a resurselor economice ale acesteia, asupra comportamentului pe care îl au membrii săi unul cu altul, asupra alegerii alimentelor și a tipului de alimentație, asupra învățării și a rezultatelor școlare, asupra ocupațiilor, asupra modului de gândire și percepere a lumii înconjurătoare.

Ce anume, totuși, îi face pe oameni să fie diferiți? Cercetătorii studiază diferențele individuale la nivel de caracteristici, influențe și rezultate ale dezvoltării. Oamenii sunt diferiți prin înălțime, greutate, sex, sănătate și nivel energetic, prin temperament și reacții emoționale, caracter și personalitate. Contextul în care trăiesc – familia, comunitatea, relațiile, școlile și felul de petrecere a timpului liber toate sunt diferite. Pe scurt ereditate, mediu, maturizare. Pentru a înțelege dezvoltarea umană este necesar să analizăm modul în care ereditatea și mediul interacționează, să înțelegem care elemente de dezvoltare depind sau nu de maturizare, să cercetăm influențele care amprentează personalitatea individului și cronologic în ce momente ale evoluției individului.

Gabor Mate, renumit psihiatru și psihoterapeut canadian, vorbind despre atașament descrie o componentă a acestuia ca fiind sintonizarea – „un proces fin calibrat care necesită ca părintele să rămână el însuși într-o stare mentală relativ lipsită de stres, anxietate și depresie”¹. Amprenta interacțiunilor cu figurile parentale sau cu persoanele care îngrijesc copilul, în timpul primelor luni sau în primii ani de viață, este modul după care se vor forma reacțiile sau relațiile emoționale ulterioare. Mergând mai departe pe firul dezvoltării, adolescența este o perioadă a revoltei fiind calificată „vârsta a furtunilor și a stresului”². În această etapă apar frământări emoționale, respingerea valorilor adulților, comportamente deviante, conflicte în familie.

Adolescenții petrec mai mult timp cu cei de-o seamă cu ei și mai puțin în cadrul familiei. Totuși valorile fundamentale ale majorității adolescenților rămân apropiate de cele ale părinților. Deși identifică la cei de aceeași vârstă modele de rol, intimitate, tovarășie, adolescenții caută la părinți o bază sigură de la care să poată pleca pentru a-și încerca aripile.

Atunci când au părinți puternici și susținători care sunt receptivi la felul cum se văd tinerii, care le permit și le încurajează eforturile de a deveni independenți, oferindu-le sprijin în momentele de frământare emoțională, adolescenții simt cel mai mare grad de siguranță.

Măsurarea schimbărilor survenite în relația adolescenților cu persoanele importante din viața lor constă în a urmări cum își petrec timpul liber. Aceasta este o reacție la nevoile de dezvoltare. Mai mulți adolescenți se retrag deseori în camera lor, ei par să aibă nevoie de timp pe care să-l petreacă singuri, ca să se depărteze de cerințele relațiilor sociale, să reflecteze problematica identității și să-și regăsească stabilitatea emoțională.

Adolescenții au relativ puțin timp liber, iar pentru a reduce stresul petrec acest timp cu activități pasive precum privitul la televizor sau statul degeaba. Adolescența aduce cu sine dificultăți aparte. Așa cum ei simt tensiunea dintre dependența de părinți și nevoia de a se desprinde, părinții vor independența copiilor lor, însă le vine greu să o înțeleagă și să le-o acorde. Părinții trebuie să respecte granița subtilă dintre a le acorda adolescenților suficientă independență și a-i proteja de greșelile sau eșecurile datorate imaturității. Tensiunea poate duce la conflicte în familie, iar stilul parental poate influența forma și rezultatul acestora. Supravegherea eficace depinde de deschiderea adolescenților privind viața lor cotidiană, iar aceasta depinde de atmosfera pe care o creează părinții.

¹ A se vedea Mate, G., (2021), *Minți împrăștiate*, Editura Herald, București, p. 94.

² A se vedea Crețu, T., (2009), *Psihologia vârstelor*, Editura Polirom, Iași.

Individuarea este lupta adolescentului pentru autonomie și identitate personală sau diferențiere³. Părinții tinerilor aflați la adolescență trebuie să găsească un echilibru delicat între prea multă libertate și prea multă intruziune. Un aspect important al individuării constă în trasarea granițelor în deținerea controlului, între controlul exercitat de adolescent și cel exercitat de părinți.

Certurile, de cele mai multe ori sunt orientate pe controlul asupra chestiunilor personale cotidiene, treburi gospodărești, bani, prieteni, ora de întoarcere acasă.

Supravegherea eficace a adolescenților de către părinți poate contribui la prevenirea unor comportamente problematice. Totuși autonomia tot mai mare a tinerilor și domeniile tot mai mici ale autorității parentale redefinesc acele tipuri de comportament care ar fi de așteptat ca adolescenții să le dezvăluie părinților.

În adolescență se amplifică viața afectivă și se atinge un nivel specific de maturizare caracteristică acestui stadiu. Unii tineri însă rămân la un „anumit grad de fragilitate afectivă care se află la baza unor inadapări în raport cu mediul familial”⁴.

Aceștia pot să devină neîncredători, timizi, triști și chiar depresivi. Alți tineri pot recurge la comportamente precum consumul de alcool, droguri/substanțe interzise pentru a diminua tensiunile interne, de nesuportat. Ca urmare apar mari disfuncționalități în viața de familie, lipsa unei bune comunicări între generații, marginalizarea în grupurile formale sau informale, indiferența, respingerea, dezamăgirea. Acești adolescenți au nevoie de sprijinul familiei, dar și de psihologi sau psihoterapeuți.

Un real sprijin afectiv în timpul perioadei complexe a adolescenței, însă și o sursă de presiune spre comportamente pe care părinții le pot dezaproba, constă în interacțiunile tot mai numeroase ale tânărului cu grupul de prieteni sau colegi, cu care se aseamănă în majoritatea privințelor.

Relațiile cu părinții și cu cei de aceeași vârstă pot influența calitatea relațiilor de dragoste. Căsnicia sau relația de dragoste a părinților pot servi drept model pentru copilul lor adolescent.

Pe lângă schimbările ce intervin în perioada adolescenței mai există și alți factori care perturbă evoluția și dezvoltarea normală a tinerilor din această etapă a vieții cu consecințe la nivel psihologic. Astfel abuzul de alcool și dependența de alcool sunt destul de frecvente în familiile românești și au consecințe asupra

³ A se vedea Papalia, D.E., Olds, S.W., Feldman, R.D., (2010), *Dezvoltarea umană*, Editura TREI, București.

⁴ A se vedea Crețu, T., (2009), *op.cit.*, p. 289.

copiilor care suferă cel mai mult⁵. Copiii părinților care consumă alcool sunt confuzi, anxioși, nu au încredere în sine sau în alte persoane, au un sentiment de insecuritate în mediul lor de viață, pot fi ostili și agresivi. În unele cazuri tinerii se revoltă împotriva a ceea ce văd acasă și adoptă comportamente delictive sau încep și ei să consume droguri sau alcool.

Stancu⁶ susține faptul că în familiile cu părinți alcoolici există trei reguli clare: să nu vorbești; să nu ai încredere; să nu simți.

Pornind de la aceste reguli nesănătoase de comportament obiectivele intervenției terapeutice se focusează pe contracararea lor prin intrarea în contact a copiilor și tinerilor cu propriile emoții, prin exteriorizare și exprimarea lor, învățându-i să aibă încredere în ceilalți, să se obișnuiască să ia decizii.

Un alt factor perturbator în mediul familial este pierderea unui părinte, a unui frate sau a unei surori, acestea sunt evenimente care aduc schimbări la nivelul structurii familiei, dar și la nivel individual. Vasile D.⁷ prezintă modificările ce apar în realitatea copilului sau adolescentului confruntat cu un deces:

- Structura familială se modifică, în sensul că adolescentul va prelua alte roluri și responsabilități în cadrul familiei;
- Apare confruntarea cu lucruri pe care nu le avea în vedere până atunci, cum ar fi latura economică a familiei, programarea viitorului sau angajarea rapidă după împlinirea vârstei legale de muncă, urmarea unui anumit tip de educație (școală profesională, facultate, care să permită obținerea sau economisirea resurselor financiare ale familiei);
- Adoptarea unui rol parental sau a unui rol de partener pentru părintele rămas în viață; acest lucru va facilita dezvoltarea unor abilități, dar în același timp blocarea unor emoții și comportamente specifice vârstei;
- Relațiile cu rudele, prietenii și alte persoane se redefinesc prin descoperirea caracteristicilor lor, unii își cunosc unele rude abia la înmormântarea părintelui, alții descoperă trăsături de personalitate noi ale unora dintre membrii familiei sau din familia extinsă;
- Se stabilesc noi priorități personale: uneori adolescenții dezvoltă relații sociale pentru a compensa lipsa relației cu părintele sau se dedică studiului academic în ideea că părintele decedat ar fi putut fi mândru de realizările

⁵ A se vedea Mitrofan, I., (2008), *Psihoterapie: repere teoretice, metodologice și aplicative*, Editura SPER, București.

⁶ A se vedea Stancu, I., (2011), *Mecanismele intimității în relația de cuplu. Evaluare și intervenție terapeutică*, Editura SPER, București.

⁷ A se vedea Vasile, D., (2012), *Trauma familială și resursele compensatorii*, Editura SPER, București. pp. 75-76.

respective, alții se îndreaptă spre gestionarea emoțiilor de durere, prin consumul de alcool, droguri, ignorând activitatea școlară;

- Gestionarea unor emoții necunoscute, a unor situații noi, provocatoare, de trăiri a unei suferințe intense precum ritualurile de înmormântare, de parastase, de păstrare a legăturii cu părintele mort.

Efectele decesului unui membru din familie au consecințe în plan emoțional, cognitiv și comportamental.

Situația unui părinte rămas singur ca urmare a decesului celuilalt părinte sau a divorțului pot provoca perturbări în familie. Mamele singure, spre exemplu tind să se suprasolicite fără ajutorul altor persoane, iar tensiunile interioare se pot transforma în simptome. Regulile de familie se pot modifica, mamele devenind mai autoritare și mai rigide în încercarea de a suplini lipsa tatălui. Granițele dintre părinte și copil tind să devină difuze, relația lor transformându-se în una de prietenie exagerată sau de parteneriat. Consecințele pot fi următoarele: mama se așteaptă de la copil să fie mult mai matur decât ea, sau mama îi face confidențe. Copilul este forțat să se maturizeze în avans deși nu este pregătit pentru asta. Când mamele atribuie copilului rolul tatălui absent, conflictul părinte-copil va imita conflictul marital. În astfel de situații copilul nu este capabil să își exprime sentimentele legate de tensiuni, conflicte, resentimente față de această poziție.⁸ În adolescență aceștia vor avea probleme în asumarea identității de gen-rol. Integrarea identității de gen-rol este îngreunată prin lipsa unui model masculin sau „din aderența la o critică deseori prezentă la mamele singure” „bărbații nu sunt buni de nimic” sau „ești ca taică-tu: incapabil, insensibil, iresponsabil”⁹.

Într-o cultură înțelepciunea se acumulează pe parcursul a sute sau mii de ani. Culturile mature, sănătoase conțin norme, ritualuri, obiceiuri și moduri de a ne proteja pe noi înșine, de a ne apăra valorile importante pentru viața umană, chiar și atunci când nu suntem conștienți pe deplin care sunt aceste valori. O cultură evoluată are nevoie de simboluri care comunică sensurile profunde ale existenței și de modele care să inspire, să motiveze. Și foarte important, o cultură trebuie să-și protejeze esența și abilitatea de a reproduce atașamentul copiilor față de părinții lor.

Cultura generată de orientarea spre colegi, egali, apropiați de vârstă, nu conține înțelepciune, nu își protejează membrii între ei, stârnește capricii

⁸ A se vedea Mitrofan, I., Ciupercă, C., (2009), *Psihologia relației de cuplu*, Editura SPER, București.

⁹ A se vedea Anghel, E., (2009), *Adolescentul-Sex-Rol și dezvoltare personal. Ghid de exerciții experiențiale pentru consilierii și psihologi școlari*, Editura SPER, București, p. 48.

efemere și venerează idoli uneori fără valoare sau semnificație, este fadă în esența cuvântului și incapabilă de a produce sau transmite valori care pot folosi generațiilor viitoare¹⁰. Copiii orientați spre cei de vârstă apropiată sau de aceeași vârstă cu ei petrec mai mult timp doar unii cu alții, se distanțează de cei care nu sunt ca ei, iar la adolescență, mulți părinți au impresia că nu își mai recunosc copii cu muzica pe care o ascultă, hainele pe care le poartă, limbajul, ritualurile sau decorațiunile lor corporale. Adevărata universalitate, în ideea respectului, a curiozității și a valorilor împărtășite, are nevoie de maturitate psihologică, iar aceasta rezultă în urma unei dezvoltări sănătoase.

Maturizarea este o condiție a sexului în mai mulți pași, primul fiind maturizarea ca individ. Pentru a crea o uniune sănătoasă este nevoie de un minim de separare. Fiecare trebuie să se cunoască suficient și avem nevoie de un instinct de autoconservare pentru a valoriza autonomia, pentru a experimenta limitele personale, pentru a fi capabili de a spune „nu”. Pentru o sexualitate sănătoasă avem nevoie de libertatea de a nu ne implica sexual sau cel puțin de a nu ne simți obligați să o facem, indiferent de costuri. Cel mai probabil că în nicio altă situație nu este mai important respectul pentru altcineva decât în sfera sexuală. Respectul pentru cealaltă persoană este esențial pentru uniunea sexuală matură. Pentru cei imaturi psihologic, sexul nu este decât un dans interactiv – în saltul prematur spre sexualitate cineva va fi rănit, cu siguranță și se va profita de ea/el. Orientarea spre egali, adolescenți sau tineri, dă naștere atât agresorilor, cât și victimelor. Când vine vorba de sex, agresorii solicită ce nu pot obține consensual. Sexul este bogat în simboluri pe care agresorii abia așteaptă să le colecționeze: statut, dezirabilitate, câștig, respect, apartenență, atractivitate, servicii, loialitate etc. Din păcate agresorii sunt prea închiși din punct de vedere emoțional pentru a realiza inutilitatea solicitării a ceea ce nu este oferit de bunăvoie. Fanteziile agresorilor nu sunt despre chemare și atragere, ci despre dominare, nu despre reciprocitate, ci despre superioritate.

Este necesar să fim capabili să gestionăm sentimente, gânduri și impulsuri amestecate. Dorul de a aparține altcuiva trebuie să coexiste cu dorința de a fi propriul stăpân. Persoanele imature psihic sunt incapabile de a se gândi la altcineva decât la plăcerea momentană. Sexul adolescenților și, din păcate, al multor tineri nu este atât despre experimentare, cât despre disperare emoțională și foamea de atașament. Dacă vrem să aducem o schimbare în felul în care aceștia abordează sexualitatea, întâi trebuie să-i aducem înapoi în locul în care aparțin cu adevărat – lângă noi.

¹⁰ A se vedea Mate, G., (2021), *op. cit.*

Până acum am analizat cum pot să apară probleme generatoare de violență, dar ce ar trebui făcut pentru a preveni apariția acestor probleme și a schimba lucrurile? Rolul educației este important în primul rând, prin exemplul modelelor, prin incluziune. Prin intermediul educației pot fi schimbate atitudini și norme sociale care încurajează tolerarea și acoperirea violenței. Din experiență am observat că educația abilităților emoționale, a comunicării emoțiilor este deficitară. Școala de azi este mult mai preocupată să transmită informații și prea puțin implicată în formarea abilităților ce conțin: toleranța, răbdarea, acceptarea necondiționată. Formarea abilităților și deprinderilor care le vor permite copiilor să dezvolte relații sănătoase și de asemenea să poată să întrerupă relații disfuncționale, nesănătoase. Capacitatea de a gândi pozitiv, de a fi încrezător și flexibil în comunicare contribuie la prevenirea conflictelor și la rezolvarea lor nonviolentă în diverse contexte de viață.

Comunicarea este un schimb de informații, fapte, idei și înțelesuri. Comunicarea interpersonală definește interacțiunile dintre membrii unei familii, ai unui cuplu, grup și reprezintă o abilitate de bază în transmiterea mesajelor. Relația umană reprezintă o lume a interacțiunii, individul fiind definit în relație și prin relație. În orice comunicare partenerii se oferă reciproc în definirea relației lor, fiecare contând în determinarea naturii relației respective. Comportamentul față de o persoană este o comunicare a modului în care este văzută relația cuiva cu acea persoană, și/sau cu altele. Cine spune ce și cui, ce este de spus și cum este spus toate au efecte asupra relațiilor dintre oameni și au importante implicații pentru eficiența comunicării. Oamenii comunică însă după cum îi place fiecăruia în parte, de multe ori într-o manieră insensibilă și neproductivă. Comunicarea ineficientă conduce la conflicte, insulte, pierderea încrederii reciproce, la refuzul de a se mai asculta unii pe alții și la contraziceri permanente.

Principiile care stau la baza comunicării eficiente facilitează transmiterea mesajelor clare, motivează și îmbunătățește relațiile interpersonale. Primul principiu se referă la orientarea comunicării către problemă și nu către persoană.

Comunicarea orientată către problemă se focusează pe probleme și relații ale acestora. Comunicarea orientată către persoană facilitează caracteristicile individului și nu evenimentele, ceea ce conduce mai repede la deteriorarea relației decât la rezolvarea problemei.

Comunicarea bazată pe congruență presupune transmiterea mesajului și potrivirea acestuia cu ceea ce gândim sau simțim față de cel care percepe mesajul transmis. Două tipuri de congruență sunt posibile: primul când între ceea ce simte o persoană și ce transmite în cadrul comunicării nu există

legătura de continuitate. De exemplu mama conștientizează sentimentul de furie, dar neagă că îl are. Cel de doilea tip de congruență apare atunci când o persoană nu e conștientă de starea de spirit prin care trece în comparație cu o alta.

Comunicarea este eficientă atunci când se bazează pe încredere și respect.

Comunicarea evaluativă presupune judecăți sau etichete la adresa persoanelor sau a comportamentelor „Ești incompetent” „Ce faci nu este bine”, prin urmare receptorul se simte atacat și răspunde defensiv „Nu fac nimic greșit”. Astfel rezultă sentimente de ură, conflicte și deteriorarea relației. Dificultatea în comunicarea evaluativă constă în perpetuarea acesteia, în cele mai multe cazuri, etichetăm, vom fi etichetați și astfel devenim mai defensivi. O variantă la evaluare este comunicarea descriptivă: descrierea obiectivă a comportamentului care trebuie modificat; descrierea reacțiilor la comportament sau la consecințe; găsirea unei alternative acceptabile.

Validarea comunicării ajută oamenii să se simtă acceptați, de valoare și recunoscuți, înțeleși. Invalidarea dă naștere sentimentelor negative privind identitatea și relaționarea, apare lipsa încrederii în sine, ceea ce neagă prezența, importanța și unicitatea altor caractere.

Comunicarea specifică este folositoare deoarece se concentrează pe comportamente precise care pot fi ulterior înțelese și modificate.

Atunci când oamenii au moduri diferite de a privi lucrurile și experiențe diferite, vin din culturi diferite sau au niveluri de dezvoltare personală diferite nu reușesc să atribuie același înțeles sau semnificație procesului de comunicare¹¹.

Există o multitudine de factori care împiedică comunicarea, iar printre aceștia putem aminti:

- probleme de ascultare, acele deprinderi defectuoase care vizează gradul de angajare în ascultare cauzat de perturbări ce țin de condiția fizică (deficiențe, emotivitate, temperatură corporală); vocabular, conotații emoționale ale unor cuvinte; polemici; vânătoare de dovezi, fapte. Modalități și tipuri defectuoase de ascultare precum a pretinde că ascuți; limitarea ascultării, centrarea pe sine în ascultare; lipsa de interes și de concentrare; concluzii grăbite; presupuneri, etc.

- absența feed-back-ului poate duce la impresii false asupra mesajului;

- rezistența la critică vizează dificultăți de acceptare a faptului că a fost comisă o greșeală;

- percepția selectivă operează diferențele de percepție a realității înconjurătoare;

¹¹ A se vedea Acriș, C., (2003), *Cuplul în impas*, Editura SPER, București.

Barierile culturale includ ritualuri, ținută, gesturi, roluri.

Comunicarea interpersonală are o strânsă legătură cu imaginea și stima de sine, cu felul în care ne vedem și dacă ne place sau nu ceea ce vedem. Când aceste percepții sunt pozitive acționăm eficient, ne simțim bine în propria piele și facem față dificultăților vieții. Când sunt negative provoacă suferințe și neplăceri. Stima de sine are la bază trei concepte: încrederea în sine, concepția despre sine și iubirea de sine.

Stima înseamnă valoare; iubirea nu suportă condiție, ne iubim cu defectele, eșecurile, înfrângerile și limitele noastre; ne iubim pentru că suntem demni de iubire și respect. Iubirea de sine depinde în mare parte de dragostea pe care ne-a împărtășit-o familia noastră, dându-ne convingerea că suntem de valoare. Unei persoane care nu se iubește i se pare imposibil ca altcineva să o iubească considerând că nu merită acest lucru.

Concepția despre sine este părerea pe care o avem despre noi, fondată pe calități și defecte, convingerea de a fi deținătorii limitelor și a potențialităților. Această concepție pe care o avem despre noi înșine o datorăm mediului nostru familial și proiectelor pe care părinții le fac pentru noi. De exemplu un copil sau adolescent este împovărat inconștient de părinți să îndeplinească ceea ce aceștia nu au putut în cursul vieții lor. Un tată care și-a ratat studiile își va forța fiul să facă o anumită școală. Fără să se țină cont de dorințele și capacităților copilului sarcina îi va fi imposibilă deoarece și-a proiectat propriile aspirații asupra copilului.

Experiențele din copilărie care formează o imagine de sine scăzută sunt: critica, tonul ridicat în vorbire, ignorarea, ridiculizarea și standardele exagerate. Modalitățile de ameliorare a comunicării presupun exprimarea emoțională, explorarea alternativelor, ascultarea activă.

Stancu I. amintește elementele unei comunicări verbale autentice și productive: vorbirea în nume personal; asumarea responsabilității pentru ceea ce exprimăm; clarificarea mesajului; ascultarea celui alt; înțelegerea; utilizarea a cât mai puține elemente defensive în ascultare și exprimare.

Relațiile umane sunt conduse în viață de două forțe, după cum afirma M. Bowen, psihiatru american și fondatorul terapiei sistemice de familie, individualitatea și dorința de a fi împreună. Fiecare dintre noi are nevoie de un grad de independență, dar și de compania cuiva.

Echilibrul între polaritățile naturii umane depind de modul în care învățăm să gestionăm emoționalitatea sau cum spunea Bowen de „diferențierea eului”.

De influența familiei asupra modelării personalității nimeni nu se îndoiește, însă multe persoane își imaginează că odată ce au plecat de acasă, au crescut și sunt deja adulți independenți eliberați de autoritatea și înrăurirea părinților. Problemele emoționale nerezolvate cu părinții noștri își pun amprenta asupra personalității noastre.

În centrul acestor probleme se află o „legătură anxioasă” formă patologică a apropierei provocată de anxietate. Lipsa de autonomie personală fiind „caracteristica acestora relații de blocare-împreună emoționale sau de fuzionare”¹².

Pentru a vedea de ce îi este greu unei familii să își rezolve problemele, este nevoie să știm unde să căutăm. Avem nevoie, pentru aceasta să înțelegem cumva ce le face pe aceste familii să dea greș.

Evaluarea sistemică este o abordare orientată pe întrebările adecvate ce pot stimula membrii unei familii să privească din unghiuri diferite problemele și să găsească propriile soluții pentru rezolvarea acestora.

Analizând familia și discutând despre problemele sale, terapeuții pot vedea că fiecare este implicat. Este adevărat, cu greu se trece dincolo de impactul personalităților: mama care deține controlul, tatăl distant, adolescentul timid sau ursuz, urmărind șabloanele care îi leagă. Însă terapeuții familiali caută să vadă cum ar putea ca problemele să fie, cel puțin parțial, produsul relațiilor din jurul lor.

Terapia sistemică este focusată deci pe sprijinirea familiei „să descopere, să întrerupă și eventual, să schimbe regulile „jocurilor” lor, adică ale dinamicii relaționale pe care se bazează disfuncția familiei”¹³.

Disfuncționalitatea familiei presupune existența unor modele de interacțiune rigide, blocate care aparțin familiei nucleare sau au fost preluate din generațiile anterioare.

M. Bowen se concentra frecvent în abordarea sa asupra unui membru al familiei și a modului cum acesta și ceilalți membri ai familiei relaționau ¹⁴.

Pornind de la obiectivele terapiei de familie, în ameliorarea relațiilor disfuncționale familiale¹⁵, se remarcă diferitele șanse privind reușita posibilităților, intervențiilor dar și anumite limite în funcție de diferiți factori care intervin ca și variabile respectiv terapeuții, clientul, terapia. Variabila

¹² A se vedea Nichols, M., Schwartz, R., (2005), *Terapia de familie. Concepte și metode*, Ediția a VI-a, Editura Pearson, Boston.

¹³ A se vedea Mitrofan, I., Vasile, D.L., (2012), *Terapii de familie*, Editura SPER, București, p. 146.

¹⁴ A se vedea Mitrofan, I., Godeanu, D.C., Godeanu, S.A., (2010), *Psihogenealogie. Diagnoza, intervenția și vindecarea istoriei familiei*, Editura SPER, București.

¹⁵ A se vedea Mitrofan, I., Ciupercă, C., (2009), *op. cit.*

client fiind influențată de nivelul de cultură, valori, criteriile etice, nivelul de conștientizare, motivații, atitudini față de terapie, resurse.

Mitrofan și Ciupercă au observat din cazuistică diverse tipuri de problematici precum:

- familii aflate în impas existențial: conflicte, divorț, șomaj, decesul unui membru al familiei;
- familii cu un membru bolnav psihic sau invalid;
- familii cu un membru bolnav somatic cu evoluție negativă;
- familii cu dezorganizări interpersonale profunde generate de alcoolism, abuzuri fizice, emoționale, comportamente fizice violente.

În această cazuistică autorii menționați au întâmpinat neimplicare și rezistență în programele terapeutice, diferite de la caz la caz, însă a fost remarcată o particularitate generală de reacție a familiei românești aflată în impas și anume rezistența semnificativ crescută a întregii familii ”majoritatea crescută a membrilor refuzând să se implice în terapie și preferând sau solicitând în mod presant – psihoterapia exclusivă a unuia dintre *membrii – simptom*, acesta fiind considerat în mod eronat drept singurul „bolnav”, „răspunzător” sau „șap ispașitor al tuturor problemelor familiale,¹⁶. Atunci când participă totuși la terapie membrii familiei preferă o manieră individuală sau paralelă cerând terapeutului într-un mod impropriu rolul de mediator.

În grupurile familiale se dezvoltă o atmosferă care asigură un echilibru între sistemul de valori al familiei și dorințele individuale ale membrilor componenți. Atmosfera din familia de origine va constitui sprijin și resort în relațiile viitoare de cuplu, prietenie, rudenie, în noua familie ce ia naștere după căsătoria cuplului. Procesele de identificare presupun asimilare activă, pas cu pas. Copiii cresc, părinții fiind nevoiți să se schimbe pentru a se adapta diferitelor stadii de dezvoltare și pentru asumarea rolurilor noi apărute. Conceptul atmosferei de familie se află în strânsă legătură cu așteptările din partea familiei și corespondența dezamăgirilor. De multe ori copiii sunt atrași în conflicte de problema loialității între părinți, ori sunt forțați să țină partea unuia dintre ei. Modelele relaționale rezultate se transferă în conflicte interne considerabile, constrâng la experiențe și relații disfuncționale în viitor.

Evenimentele traumatice care s-au derulat în trecut în familiile de origine și care nu au fost tratate în timp util sunt amplificate emoțional. Sentimentele de rușine, vinovăție, frică și loialități iminente sunt principalele motive de apărare care protejează identitatea și integritatea împotriva judecății imaginare sau reale a lumii exterioare.

¹⁶ *Ibidem*, p. 365.

Mecanismele de apărare sunt organizate interpersonal în interiorul familiei unde au loc izolarea, negarea, formațiunea reacțională, identificarea cu agresorul sau contraidentificarea.

În consecință are loc o inversare de afecte și roluri în care mândria înlocuiește umilința, rezultatele depreciate și rușinea sunt înlocuite de critică și acuzare. Apărarea împotriva conflictelor sau traumelor duc la repetiția și transmisia modelelor disfuncționale în istoria familiei, iar acestea se întâmplă, de obicei, atunci când sistemul familial se află într-un punct de încordare, în momentele critice din ciclul de viață al familiei.

Bibliografie:

- Acriș, C., (2003), *Cuplul în impas*, Editura SPER, București.
- Anghel, E., (2009), *Adolescentul-Sex-Rol și dezvoltare personal. Ghid de exerciții experiențiale pentru consilierii și psihologi școlari*, Editura SPER, București.
- Crețu, T., (2009). *Psihologia vârstelor*, Editura Polirom, Iași.
- Floru, R., (1974). *Stresul psihic*, Editura Enciclopedică, București.
- Mate, G., (2021). *Minți împrăștiate*, Editura Herald, București.
- Mitrofan, I., (2008), *Psihoterapie: repere teoretice, metodologice și aplicative*, Editura SPER, București.
- Mitrofan, I., Ciupercă, C., (2009), *Psihologia relației de cuplu*, Editura SPER, București.
- Mitrofan, I., Godeanu, D.C., Godeanu, S.A., (2010), *Psihogenealogie. Diagnoza, intervenția și vindecarea istoriei familiei*, Editura SPER, București.
- Mitrofan, I., Vasile, D.L., (2012), *Terapii de familie*, Editura SPER, București.
- Neufeld, G., Mate, G., (2017), *Cum să ne păstrăm copiii aproape*, Editura Multi Media EST Publishing, București.
- Nichols, M., Schwartz, R., (2005), *Terapia de familie. Concepte și metode*, Ediția a VI-a, Editura Pearson, Boston.
- Papalia, D.E., Olds, S.W., Feldman, R.D., (2010), *Dezvoltarea umană*, Editura TREI, București.
- Stancu, I., (2011). *Mecanismele intimității în relația de cuplu. Evaluare și intervenție terapeutică*, Editura SPER, București.
- Vasile, D., (2012). *Trauma familială și resursele compensatorii*, Editura SPER, București.

II. JURISPRUDENȚĂ

HOTĂRÂREA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN CAUZA EPURE ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

MARIA-BEATRICE BERNA*

Abstract:

The subject-matter of the case calls into question the fundamental value of human dignity and its protection in conditions of detention. The central element of human dignity analyzed in the case of Epure v. Romania is to ensure the mental balance of individuals, who suffer from mental health disorders, serving a custodial sentence by providing appropriate medical measures. One of the key issues discussed in this case concerns the correct way of establishing the general framework for the execution of custodial sentences: by taking into account the particularities of people suffering from mental disorders so their vulnerabilities are addressed through complex medical strategies by the authorities of detention centers.

Keywords: torture, inhuman or degrading treatment, right to health, appropriate measures, positive obligations, negative obligations

Résumé:

L'objet de l'affaire remet en cause la valeur fondamentale de la dignité humaine et sa protection dans les conditions de détention. L'élément central de la dignité humaine analysé dans l'affaire Epure c. Roumanie est d'assurer l'équilibre mental des personnes qui exécutent une peine privative de liberté souffrant de maladie mentale en prévoyant des mesures médicales appropriées. L'une des questions clés abordées dans cette affaire concerne la manière correcte d'établir le cadre général de l'exécution des peines privatives de liberté : en prenant en compte les particularités des personnes souffrant de maladie mentale afin que leurs vulnérabilités soient traitées par des stratégies médicales complexes par les autorités de centres de détention.

Mots-clés: torture, traitements inhumains ou dégradants, droit à la santé, mesures appropriées, obligations positives, obligations négatives

* Asist. univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea Titu Maiorescu, email: berna.beatrice@yahoo.com.

Speța¹ are ca obiect analiza tratamentului aplicat unei persoane cu dizabilități intelectuale psihice aflată în condiții privative de libertate din perspectiva articolului 3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale² privind interzicerea torturii, a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

Cauza argumentează conexiunea dintre condițiile din penitenciar și conduita autorităților, pe de o parte, și agravarea stării sănătății fizice și/sau mintale a deținuților, pe de altă parte. Acțiunile și omisiunile autorităților din penitenciare comise asupra deținuților și repercusiunile acestora asupra demnității umane și a dreptului la sănătate sunt plasate în relație de condiționare directă, de tipul cauză-efect. În mod concret, reclamantul susține că deteriorarea stării sale de sănătate este rezultatul direct al tratamentului aplicat în perioada de detenție, tratament care prin intensitate și gravitate poate fi circumscris conținutului articolului 3 din Convenția europeană.

Cererea reclamantului este fundamentată pe alegații privind conduita necorespunzătoare a autorităților naționale în perioada detenției sale, în sensul în care serviciile medicale acordate și măsurile de executare aplicate asupra sa au fost inadecvate prin raportare la starea sa de sănătate. Conform reclamantului, implicarea autorităților competente a fost necorespunzătoare prin luarea în considerare a următoarelor aspecte: (1) având în vedere istoricul său medical care atestă tendințele de auto-mutilare, reclamantul nu a fost supus unei supravegheri medicale eficiente, reușind să își producă vătămări grave; (2) deși supus supravegherii medicale din cauza afecțiunilor mintale de care suferă, reclamantul ar fi fost agreat în incinta spitalului penitenciarului, iar incidentul nu a fost investigat în mod corespunzător de autoritățile competente; (3) cu toate că a solicitat în repetate rânduri autorităților centrului de detenție transferul, pentru a beneficia de un alt regim de detenție sau transferul într-un spital care să poată răspunde cerințelor specifice stării sale de sănătate, reclamantul nu a obținut un răspuns favorabil. Respingerea solicitărilor formulate de reclamant a fost motivată de multiplele sancțiuni disciplinare aplicate acestuia pentru fapte comise din cauza incapacității sale de a se adapta condițiilor de detenție; (4) autoritățile din penitenciar au ignorat particularitățile stării de sănătate a reclamantului care implicau, *inter*

¹ Cauza *Epure împotriva. României*, hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului la data de 11 mai 2021, cererea nr. 64155, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-210083%22%5D%7D>.

² Elaborată și semnată pe 4 noiembrie 1950 la Roma și intrată în vigoare la data de 3 septembrie 1953. *Brevitatis causa*, pe parcursul lucrării vom utiliza expresiile *Convenția europeană* sau *Convenția* pentru a desemna *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*.

alia, nevoia de supraveghere permanentă, punerea la dispoziție a unui asistent personal care să îi asigure îngrijirea, precum și prevenirea eventualelor complicații specifice condiției sale mintale (precum autoizolare, automutilare și crize epileptice).

Față de susținerile reclamantului, Guvernul a invocat acordarea, în favoarea acestuia, a tuturor garanțiilor procedurale necesare asigurării exercitării în condiții optime a dreptului la sănătate, cu luarea în considerare a circumstanțelor specifice aferente detenției. În elaborarea apărării, autoritățile naționale au arătat că în perioada cuprinsă între 6 decembrie 2016 și până la momentul eliberării, reclamantul a petrecut 89 de zile în spitalele penitenciarelor, beneficiind de examinarea, supravegherea și asistența medicală corespunzătoare diagnosticului primit. Cu privire la solicitarea reclamantului de a fi transferat în cadrul spitalelor penitenciare, Guvernul subliniază că achiesarea la această solicitare reprezintă o soluție temporară, având în vedere că spitalul penitenciar are misiunea de a diagnostica și aplica o conduită terapeutică adecvată în funcție de afecțiunile pacientului, neîndeplinind *per se* calitatea de centru de detenție în cadrul căruia să fie posibilă executarea pedepselor privative de libertate. Posibilitatea de transfer a reclamantului în unități psihiatrice de îngrijire medicală este condiționată atât de preexistența unei tulburări mintale, cât și de o decizie corespunzătoare din partea unei instanțe de judecată având finalitatea de a asigura că pacientul nu constituie un risc pentru sine și pentru societate, creându-se premisele executării efective a pedepsei. În opinia autorităților naționale, solicitările reclamantului au fost abordate în mod profesionist și corect, fiind recomandat un tratament și fiindu-i atribuit un asistent de îngrijire personală.

Pe cale jurisprudențială, Curtea explicitează modul în care protecția sănătății unei persoane aflate în detenție poate fi garantată cu luarea în considerare a standardelor cuprinse în articolul 3. Caracterul *jus cogens* al interzicerii torturii, a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante implică standarde absolute, non-derogabile, adoptate de statele membre la Convenție, care să asigure implementarea în mod concret a acesteia.³ De asemenea, aprecierea *de minimis* este substanțială în identificarea domeniului de aplicare a articolului 3 din Convenție deoarece nu toate tipurile de tratament dur sunt susceptibile de a fi calificate drept tortură, tratamente sau pedepse inumane sau degradante ci doar acelea care comportă *un grad minim de severitate*.

³ Pentru detalii suplimentare a se vedea Aisling Reidy, *The prohibition of torture, A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights*, Human rights handbooks no. 6, p. 10.

În evaluarea articolului 3, Curtea a dezvoltat, în jurisprudența sa⁴ *testul relativității* care clarifică modul de evaluare a gradului de severitate necesar pentru calificarea unei fapte ca tortură, tratament sau pedeapsă inumană sau degradantă. Astfel, modul de stabilire a faptelor sau acțiunilor care pot fi incluse în sfera articolului 3 din Convenție depinde în mod direct de circumstanțele cazului precum: durata tratamentului, efectele produse asupra stării de sănătate fizică și mintală a individului, natura sau contextul tratamentului sau pedepsei, modul sau metoda de execuție a acestora, sexul, vârsta, starea de sănătate a victimei. De asemenea, Curtea evidențiază *caracterul interdependent* al faptelor înscrise domeniului de aplicare a articolului 3 din Convenție. Conform interpretării sale jurisprudențiale, orice act de tortură va fi, în mod implicit, echivalentul unui tratament inuman și degradant iar orice tratament inuman este, de asemenea, degradant.⁵

Prin raportare la circumstanțele speței analizate și luând în considerare susținerile părților, Curtea expune, în prima parte a hotărârii pronunțate în cauză, *principiile generale* stabilite pe cale jurisprudențială în materia aplicării articolului 3 din Convenție.

Invocând cauza *Roman împotriva Belgiei*⁶, Curtea a evidențiat că pentru a stabili dacă cerințele de detenție sunt compatibile cu articolul 3 din Convenție, este necesar să fie analizate următoarele elemente: (1) starea de sănătate a deținutului și efectul asupra acesteia a modului de executare a pedepsei; (2) gradul în care condițiile de detenție sunt susceptibile să determine persoanei private de libertate sentimente de teamă, angoasă, inferioritate sau să producă sentimente de umilire, de înfrângere a rezistenței sale fizice și psihice; (3) tulburarea mintală a deținutului determină creșterea gradului de a vulnerabilitate a acestuia, dat fiind faptul că aspectele inerente detenției presupun un risc mai ridicat ca starea de sănătate să fie afectată, exacerbându-i deținutului sentimentul de inferioritate.

Adițional acestor elemente supuse analizei, Curtea reține că, în anumite situații, tulburarea mintală constituie o circumstanță personală a deținutului care îl plasează pe acesta în imposibilitatea de a exprima în mod clar și coerent cerințele relaționate cu tratarea afecțiunilor psihice de care suferă și care sunt adresate autorităților din penitenciar. Referitor la aceste constatări, Curtea apreciază că pentru îndeplinirea, de către autoritățile naționale, a

⁴ Cauza *Irlanda împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, cererea nr. 5310/71, pronunțată la data de 18 ianuarie 1978.

⁵ Cauza *Danemarca, Norvegia, Suedia, Olanda împotriva Greciei*, hotărâre pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, la data de 5 noiembrie 1969, cererile nr. 3321/67, 3322/67, 3323/67, 3324/67.

⁶ Hotărârea Curții pronunțată la data de 31 ianuarie 2019, cererea nr. 18052/11.

obligățiilor care le corespund în vederea punerii în aplicare a articolului 3 din Convenție, sunt insuficiente acțiunile de stabilire a diagnosticului și de aplicare a unui tratament bolii de care suferă deținutul. Autoritățile trebuie să își asume exercitarea rolului activ în a identifica elementele necesare pentru a preveni și a combate încălcarea garanției demnității umane. Aspectul central în realizarea obligațiilor pozitive ale statului care decurg din articolul 3 din Convenție rezidă în elaborarea unei strategii terapeutice cuprinzătoare care vizează tratarea adecvată a problemelor de sănătate ale deținutului sau prevenirea agravării acestora, mai degrabă decât abordarea acestora pe o bază simptomatică. Aceasta semnifică faptul că oportunitățile terapeutice și tratamentul efectiv oferite deținuților trebuie să fie comparabile cu cele oferite populației în condiții normale de autoritățile statale. În aprecierea calității serviciilor medicale oferite deținuților, *proporționalitatea* constituie criteriul principal de evaluare dat fiind faptul că, deși nu trebuie să fie aplicată o conduită terapeutică discriminatorie prin raportare la cetățeni și la deținuți, Curtea subliniază că nu este necesar ca fiecărui deținut să i se garanteze cele mai performante condiții de diagnosticare medicală și terapie.

În concluzie, așa cum se arată și într-o altă cauză⁷, Curtea a identificat 3 elemente speciale care se cuvin a fi luate în considerare în stabilirea compatibilității dintre starea de sănătate a unui reclamant și detenția acestuia: (1) situația medicală a persoanei private de libertate, (2) caracterul adecvat al asistenței și îngrijirilor medicale acordate în detenție și (3) caracterul oportun al menținerii măsurii privative de libertate, având în vedere starea de sănătate a unui reclamant.

Urmărind să aplice principiile generale de interpretare identificate în jurisprudența sa anterioară la circumstanțele cauzei *Epure împotriva României*, Curtea identifică următoarele direcții de analiză: (1) regimul de detenție în care era plasat reclamantul; (2) asistentul desemnat pentru asigurarea îngrijirii personale a reclamantului; (3) îngrijirea medicală acordată reclamantului în perioada detenției.

Cu privire la prima direcție de analiză avansată de Curte, aceasta reiterează un aspect subliniat în jurisprudența anterioară: regimul de detenție strict (de tipul penitenciarelor de maximă siguranță) este un mediu care poate agrava problemele de sănătate mintală și fizică ale deținutului cu atât mai mult cu cât deținutul a fost diagnosticat cu schizofrenie paranoidă; cele două elemente îmbinate (condițiile de detenție severe și starea de sănătate mintală precară

⁷ Cauza *Slawomir Musiał împotriva Poloniei*, hotărârea pronunțată de Curte la data de 20 ianuarie 2009, pct. 87-88.

a individului) sunt premise care pot fi convergente în punctul încălcării articolului 3 din Convenție.⁸

Coroborând principiile stabilite de Curte pe cale jurisprudențială⁹ în materia detenției persoanelor cu tulburări mintale, aceasta indică faptul că deși în acord cu principiul legalității, există posibilitatea aplicării detenției într-o unitate penitenciară de înaltă siguranță, aceasta trebuie să fie adecvată la vulnerabilitățile individului deținut, astfel încât să nu fie determinat un nivel al suferinței fizice sau psihice care este disproporționat prin comparație cu ceea ce este necesar și firesc pentru executarea unei pedepse privative de libertate. Păstrând nivelul minim inerent de suferință determinat de condițiile de detenție, autoritățile din penitenciar trebuie să aplice în mod proporțional și adecvat măsurile de executare a pedepsei, astfel încât să fie protejate sănătatea și bunăstarea fizică și psihică a persoanei deținute.¹⁰

În cauza *Epure împotriva României*, Curtea apreciază că decizia autorităților naționale – de a plasa deținutul într-un centru de detenție de maximă siguranță ca urmare a manifestărilor sale violente – constituie o situație care trebuie să fie evaluată în mod complex și cuprinzător, prin luarea în considerare a cauzei comportamentului violent și nu doar prin evaluarea efectelor negative ale acestuia. Pornind de la această premisă, instanța europeană consideră că autoritățile naționale au încălcat obligațiile pozitive corespunzătoare articolului 3 din Convenție din două perspective: (1) pe de o parte, autoritățile naționale nu au avut în vedere afecțiunile psihice de care suferă persoana și nici istoricul său de acte agresive și de auto-mutilare la momentul stabilirii regimului de executare a pedepsei; (2) pe de altă parte, particularitățile stării de sănătate a deținutului au fost *ipso facto* motivul stabilirii regimului de executare de maximă siguranță. Dacă scopul aplicării pedepselor penale constă în reabilitarea celui care a comis fapta prevăzută de legea penală și în asigurarea integrării sociale a acestuia, atunci plasarea reclamantului suferind de afecțiuni psihice într-un centru de detenție de maximă siguranță reprezintă un fapt susceptibil de a produce efecte psihologice și emoționale negative, deteriorând starea sănătății mintale.

În privința acordării unui asistent personal în favoarea reclamantului, Curtea apreciază că vulnerabilitatea psihică și dizabilitatea permanentă ale acestuia, atestate prin certificate medicale corespunzătoare, constituiau *ope*

⁸ Pentru detalii, a se vedea cauza *Aswat împotriva Regatului Unit*, cererea nr. 17299/12, pronunțată la data de 16 aprilie 2013.

⁹ Hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Piechowicz împotriva Poloniei*, la data de 17 aprilie 2012, cererea nr. 20071/07.

¹⁰ Hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Wenner împotriva Germaniei*, la data de 1 septembrie 2016, cererea nr. 62303/13.

legis fundamentul dreptului de a beneficia de un asistent personal permanent, fără ca reclamantul să fie obligat să formuleze cereri specifice în acest sens. Deși exista un temei *de jure* care să degreveze reclamantul de obligația de a formula cereri în scopul obținerii serviciilor unui însoțitor permanent, reclamantul a formulat cererile respective, iar acestea au fost respinse de instanțele naționale. Respingerea solicitărilor reclamantului de a fi asistat de o persoană având pregătire medicală a determinat situația ca reclamantul să fie îngrijit și asistat pe durata detenției sale de către colegii deținuți – persoane care nu erau instruite în vederea acordării asistenței medicale de specialitate, cu atât mai mult cu cât situația reclamantului comporta un grad ridicat de vulnerabilitate, având în vedere dizabilitatea mintală de care suferea. Deteriorarea echilibrului psihic al reclamantului a fost cauzată atât de lipsa de asistență medicală de specialitate, cât și de accentuarea vulnerabilității în care se găsea reclamantul din cauza conștientizării condițiilor inadecvate tratării afecțiunii existente în centrul de detenție. Ajutorul necalificat acordat în mod sporadic de ceilalți deținuți nu era de natură să sprijine reclamantul în tratarea afecțiunii sale, producându-i suferințe suplimentare față de cele care sunt inerente detenției, acestea fiind acte contrare demnității umane.

Relativ la cea de-a treia direcție de analiză – cea privitoare la îngrijirea medicală acordată solicitantului – Curtea subliniază neglijența autorităților și pasivitatea acestora în îndeplinirea obligațiilor pozitive corelate articolului 3. Circumstanța potrivit căreia reclamantul s-a automutilat în perioada în care se afla sub îngrijirea și supravegherea directă a personalului de specialitate (ne referim la perioada de internare într-un spital-penitenciar) impunea o conduită terapeutică corespunzătoare din partea autorităților, însă acestea s-au limitat la aplicarea de sancțiuni disciplinare, considerând că actele de agresiune sunt abateri disciplinare și nu o formă de manifestare a condiției psihice deteriorate a reclamantului.

În virtutea argumentelor prezentate anterior, Curtea europeană a decis în unanimitate că autoritățile naționale au aplicat asupra reclamantului tratamente care ating gradul minim de severitate al actelor interzise de articolul 3 din Convenție. Condițiile de detenție – deși susceptibile să producă un anumit nivel de suferință asupra reclamantului – nu pot fi de natură să determine agravarea stării de sănătate fizică și psihică a acestuia. În cazul în care autoritățile naționale acționează fără să aibă în vedere particularitățile persoanei condamnate, acțiunea acestora este în acord cu litera legii, concretizându-se într-o acțiune pur formalistă, în care spiritul legii este estompat.

III. RECENZII

„DELICTE, SIGURANȚĂ ȘI DREPTURILE VICTIMELOR – SONDAJ CU PRIVIRE LA DREPTURILE FUNDAMENTALE”, RAPORT AL AGENȚIEI EUROPENE PENTRU DREPTURI FUNDAMENTALE (FRA 2021)

DANIELA ALBU*

Abstract:

On 19 February 2021, the European Union Agency for Fundamental Rights issued the Report „Crime, safety and victims’ rights – Fundamental Rights Survey”. The document is a guide for politicians, legislators and governments for fulfilling the commitments assumed in view of ensuring the victim’s safety. The Report analyzes the respondents’ experiences as victims of violence, harassment and property crimes. 35,000 persons were interviewed (including Romanian citizens). The frequency of reported crimes to the police is also analyzed in the Report. In line with the first EU Victims’ Rights Strategy 2020-2025, the FRA Report recommends that Member States take steps to encourage those who have experienced violence and harassment in any form, to report abuses more frequently in order to have fair access to justice. The Report highlights among other forms of violence that harassment against youth and hate speech are on the rise.

Keywords: crimes, victims’ rights, safety, harassment, theft, consumers’ rights, hate speech

Résumé:

Le 19 février 2021, l’Agence des droits fondamentaux de l’Union européenne a publié le rapport «Crime, sécurité et droits des victimes – Enquête sur les droits fondamentaux». Le rapport est un guide destiné aux hommes politiques, aux législateurs et aux gouvernements pour remplir les engagements pris en vue d’assurer la sécurité de la victime. Le rapport analyse les expériences des personnes interrogées en tant que victimes de violence, de harcèlement et de crimes contre les biens. 35 000 personnes ont été interrogées (y compris des citoyens roumains). La fréquence des crimes signalés à la police est également analysée dans le rapport. Conformément à la première stratégie de l’UE pour les droits des victimes 2020-2025, le rapport de la FRA recommande aux États membres de prendre des mesures pour encourager ceux qui ont été victimes de violence et de harcèlement sous quelque forme que ce soit à signaler les abus plus fréquemment afin d’avoir un accès équitable à la justice. Le rapport souligne, entre autres formes de violence, que le harcèlement contre les jeunes et les discours de haine sont à la hausse.

* Email: Daniela.albu@irido.ro

Mots-clés: crimes, droits des victimes, sécurité, harcèlement, vol, droits des consommateurs, discours de haine

Raportul¹ este un ghid pentru politicieni, legiuitori și pentru guvernele care trebuie să își îndeplinească obligațiile asumate pentru asigurarea siguranței victimelor. Conform recomandărilor formulate în Raport, victimele trebuie să aibă acces la justiție, dar și curajul de a raporta abuzurile. Prima *Strategie europeană privind drepturile victimelor 2020-2025* a fost publicată de Comisia Europeană în iulie 2020. În Strategia privind drepturile victimelor se subliniază că „victimele delictelor încă nu se pot bizui pe exercitarea deplină a drepturilor lor în Uniunea Europeană” și se propun măsuri pentru încurajarea acestora de a raporta delictele în vederea obținerii unor compensații echitabile în justiție pentru abuzurile suferite. În consens cu această Strategie, Raportul FRA recomandă ca statele membre să ia măsuri pentru încurajarea celor care s-au confruntat cu violența și hărțuirea sub orice formă, să raporteze mai frecvent abuzurile pentru a avea acces echitabil la justiție, deoarece fără raportarea incidentului sau delictului, victimele se privesc de posibilitatea de a li se face dreptate.

Metodologia folosită pentru realizarea Raportului a constat în intervierea unor victime din toate țările membre UE, printre care și România, într-o perioadă de 5 luni. Interviuurile, desfășurate în cursul anului 2019 au avut loc fie online, fie față în față, analizele fiind completate ulterior cu date actualizate. Au fost intervievate 35.000 de persoane din țări UE care s-au confruntat cu violența, hărțuirea, jaful sau cu fraude la adresa consumatorilor. Din România au fost intervievate față în față 999 de victime (în perioada 11 februarie–21 iunie 2019)².

Autorii Raportului lansează un îndemn către statele membre UE de a asigura accesul victimelor la informare, sprijin și protecție, precum și dreptul de a participa la procedurile penale (care pot avea loc de multe ori în mediul online în contextul pandemiei). De asemenea, țările trebuie să acorde o atenție sporită grupurilor vulnerabile, tinerilor, minorităților, migranților, persoanelor cu dizabilități, celor din categoria LGBT.

Mai mult de o treime din actele de violență se produc la domiciliul victimelor și, ulterior, peste 69% dintre victime se confruntă cu traume psihologice. În 72% dintre cazurile de hărțuire sexuală împotriva femeilor autorul nu se cunoștea anterior cu victima, multe dintre aceste incidente având loc

¹ A se vedea FRA, *Crime, safety and victims' rights*, 2021, disponibil pe <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-survey-crime>

² Interviuurile s-au desfășurat sub două forme : 1) online , 2) față în față cu victima.

în public, după cum se arată în Raport. Guvernele UE trebuie să elaboreze politici pentru a acorda un sprijin mai eficient femeilor prin intermediul legislației care să prevadă sancțiuni în conformitate cu delictul comis, și prin politici de educație preventivă având ca grup țintă bărbații, deoarece majoritatea agresorilor sunt de sex masculin.

Raportul atrage atenția asupra faptului că doar 30% dintre victime raportează atacurile și abuzurile, iar numărul raportărilor diferă de la o țară la alta, ceea ce reflectă diferențele culturale, precum și niveluri variate de încredere. Victimele trebuie încurajate să raporteze, să comunice cu societatea civilă și cu serviciile de sănătate și îngrijire, iar acestea să le informeze mai bine cu privire la drepturile lor, recomandându-le serviciile de sprijin existente.

Concluziile Raportului³

Tinerii – cu vârste cuprinse între 16 și 29 de ani – se confruntă mai mult cu fenomenele de violență și hărțuire, în mediile online și offline. La fel și persoanele LGBT și persoanele cu dizabilități sau cele cu probleme de sănătate care le limitează activitățile.

Femeile sunt agresate atât în propria lor casă, cât și în spațiul public, iar la locul de muncă se confruntă cu hărțuirea sexuală. Un număr mai mare de femei comparativ cu bărbații evită anumite locuri sau persoane considerate a fi periculoase. 83% dintre femeile cu vârste cuprinse între 16 și 29 de ani selectează cu multă atenție locurile unde merg sau cu cine petrec timpul pentru a se proteja.

Dintre infracțiunile legate de dreptul de proprietate, fraudarea consumatorilor are o pondere destul de mare, deși ratele variază foarte mult de la țară la țară în funcție de condițiile specifice și de diferențele culturale. De exemplu, utilizarea abuzivă a conturilor sau cardurilor de plată și fraudarea online este un fenomen răspândit a cărui gravitate diferă considerabil la nivelul statelor membre ale UE.

Sondajul FRA arată, de asemenea, că mai mult de jumătate dintre oameni sunt dispuși să intervină când văd că apare o manifestare violentă în spațiul public. Cu toate acestea, aproximativ o persoană din cinci nu ar fi deloc dispusă să intervină. În astfel de situații oamenii au în general încredere în autorități, chemând poliția. Dar și acest lucru diferă de la o țară la alta, reflectând din nou diferențele culturale și diferite niveluri de încredere generate de experiențe anterioare privind lipsa de eficiență a autorităților.

³ Se bazează și pe răspunsurile la chestionarul FRA privind drepturile fundamentale (FRA's Fundamental Rights Survey) diseminat în toate statele membre UE, Macedonia de Nord și Marea Britanie.

Persoanele vârstnice, cele cu un nivel de educație mai scăzut, persoanele care trăiesc în sărăcie și se confruntă cu marginalizarea socială sau **minoritățile** etnice, persoanele aparținând unor **categorii vulnerabile** își fac mai multe griji cu privire la criminalitate și, deși se tem pentru siguranța lor, sunt, în general, mai puțin dispuse să apeleze la forțele de ordine.

Raportul arată în ce măsură sunt expuși cetățenii din UE la diferite forme de infracțiuni și gradul de îngrijorare în legătură cu acestea, iar constatările pot ajuta factorii de decizie să elaboreze măsuri și să identifice lacunele existente în ceea ce privește protecția și asistența.

Conform Raportului FRA: Rata agresiunilor înregistrate de polițiști în anul 2018, raportată la 100.000 de persoane, variază între 553,95 de atacuri asupra persoanelor în Belgia și 927,84 în Regatul Unit al Marii Britanii, la 1,29 în România. Din aceste date reiese atât faptul că victimele nu au curajul să raporteze, cât și faptul că definițiile utilizate pentru înregistrarea și numărarea infracțiunilor diferă de la o țară la alta, potrivit Eurostat.

Doar 8% dintre cetățenii din UE au suferit o spargere a locuinței în cinci ani înainte de sondaj și 3% s-au confruntat un astfel de incident în cele 12 luni înainte de sondaj. Spargerile produse pe o perioadă de cinci ani variază de la sub 5% în Polonia, România, Malta și Portugalia, la 14% în Danemarca și Finlanda, 13% în Belgia și 12% în Macedonia de Nord și Suedia.

În general, 8% dintre persoanele din UE s-au confruntat cu fraudarea serviciilor bancare sau a modalităților de plată online cu cardul (cardul de credit sau de debit) în cei cinci ani anteriori sondajului și 3% au suferit astfel de fraude în cele 12 luni anterioare sondajului. Gama de rezultate variază de la 19% în Franța, la 15% în Danemarca și la 14% în Irlanda; fraudă bancară online sau cu cardul de plată în cei cinci ani anteriori sondajului, este de 1% în Grecia, Lituania, Polonia, Portugalia și România.

În patru țări se înregistrează mai puțin de unul din trei incidente de fraude asupra drepturilor consumatorilor care implică comenzi online, la telefon sau prin poștă privesc bunuri sau servicii comandate din străinătate: Polonia și România (ambele 21%), Olanda (24%) și Regatul Unit (29%).

Rata de raportare a incidentelor violente variază de la 40% în Franța și 37% în Germania la 9% în Finlanda, 12% în Grecia și la 13% în Estonia, Irlanda și România.

Opinia FRA 1: informarea tinerilor (violența asupra lor este în creștere) – hărțuirea și discursurile de incitare la ură

Sondajul arată că violența fizică este o realitate îngrijorătoare în UE. Este necesar ca statele membre să asigure accesul la justiție pentru cei vulnerabili,

să ofere informații, sprijin și protecție. Întrucât violența asupra tinerilor este în creștere, aceștia trebuie să fie informați cu privire la drepturile lor. De multe ori actele de violență se produc în școli – unde se remarcă fenomenul de bullying, deci violența este exercitată de către un adolescent sau mai mulți asupra unui coleg (în special asupra unor categorii vulnerabile). Hărțuirea motivată de ură are loc și în mediul online pe rețelele de socializare.

Opinia FRA 2: raportarea abuzurilor din partea celor apropiați și luarea în considerare ca posibilă sancțiune pentru agresori, furnizarea de cursuri speciale pentru reintegrarea acestora în societate

Statele membre UE trebuie să elaboreze măsuri de încurajare pentru ca victimele să raporteze abuzurile din partea unor rude sau apropiați în contextul violenței domestice. Aceste măsuri înseamnă, în primul rând, consolidarea unei legislații naționale eficiente aliniată la Strategia pentru Egalitate de Gen a UE 2020-2025, dar și activități de formare și îndrumare pentru profesioniștii din domeniu, cei care intră în contact direct cu victimele (medici, profesori). Este foarte importantă și educația și reabilitarea agresorilor. Sancțiunile împotriva acestora trebuie să includă și programe de reabilitare și de sprijin pentru reintegrarea lor în societate.⁴

Opinia FRA 3: revizuirea legislației cu privire la hărțuirea sexuală și hărțuirea online

În Raport se precizează că aproximativ 110 milioane de persoane din Uniunea Europeană s-au confruntat cu diverse forme de hărțuire în anul anterior sondajului.

Având în vedere varietatea formelor de hărțuire, FRA consideră că este necesară o revizuire a legislației în domeniu la nivel european cu privire atât la hărțuirea sexuală, cât și la siguranța în toate mediile în care se poate manifesta hărțuirea, inclusiv internetul. În legislația privind delictele de hărțuire trebuie să fie cuprinse în mod mai extins delictele de hărțuire sub toate formele lor inclusiv delictele și discursurile de incitare la ură, precum și hărțuirea online.

Opinia FRA 4: delictes legate de proprietate, fraude bancare online, delictes asupra consumatorilor

Se recomandă ca toate statele membre să fie vigilente în ceea ce privește delictesle care amenință proprietatea, inclusiv delictesle transfrontaliere,

⁴ Aceasta presupune cursuri de formare anti-violență prin care să se clarifice rolurile de gen, și să se analizeze stereotipurile în ceea ce privește agresiunea masculină. Această formare poate face parte chiar din sancțiunea aplicată agresorului pentru a-l obliga să participe la astfel de cursuri și a evita propria victimizare care s-ar putea răsfrânge din nou asupra persoanei pe care a agresat-o. O astfel de măsură ar fi în conformitate cu Articolul 18 din Directiva UE privind drepturile victimelor.

iar în acest domeniu este important rolul Rețelei Europene de Prevenire a Criminalității. Protecția consumatorilor trebuie să se adapteze realităților actuale. Pe lângă legislație, trebuie consolidate echipe de specialiști care să investigheze fraudele online. Autoritățile naționale responsabile cu aplicarea și monitorizarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități trebuie să fie vigilențe în ceea ce privește spargerea locuințelor acestor persoane și fraudele bancare sau delictele asupra consumatorilor, care pot fi mai frecvente în cazurile categoriilor vulnerabile.

Opinia FRA 5: încurajarea raportării abuzurilor

Statele membre ar trebui să introducă măsuri de încurajare a raportării incidentelor și delictelor de violență și hărțuire, deoarece rata de raportare a violențelor este mai scăzută decât cea a celorlalte delictes. Raportarea este o condiție importantă pentru obținerea accesului la justiție care nu este posibil în lipsa acesteia. În sondaj cei intervievați invocă diferite motive care i-au împiedicat să raporteze, iar, în cazul în care au raportat, mulți nu au obținut satisfacția așteptată, compensații sau reparații echitabile. În afară de poliție, rolul medicilor și al societății civile rămâne important după incident.

Opinia FRA 6: acces egal la spațiul public – siguranță

Ca urmare a sondajului s-a constatat că grija pentru siguranța personală are un impact negativ în special asupra femeilor. Acestea trebuie să își limiteze deplasările și să fie atente la mediile și zonele în care circulă pentru a nu se confrunța cu atacuri fizice și hărțuire. Autoritățile din statele membre trebuie să asigure acces sigur și egal la spațiul public pentru toate persoanele.

Datele au fost colectate pentru FRA de Ipsos MORI în cooperare cu Institutul de Statistică din Olanda cu *Centre des Technologies de l'Information de l'Etat* (CTIE) din Luxembourg și cu Institutul de Statistică din Austria.

RAPORT GLOBAL PRIVIND DISCRIMINAREA PE CRITERIUL VÂRSTEI, ORGANIZAȚIA MONDIALĂ A SĂNĂTĂȚII (OMS, 2021)

ANDREEA MOROIANU*

Abstract:

This year, the World Health Organization published the first global report on ageism. The report analyses how ageism is manifesting, analysing its impact on older people as well as younger people. This first report outlines a number of potential strategies to combat the phenomenon, focusing on participation and human rights. It also raises issues of intersectional discrimination faced by certain categories of older people and the importance of combating age-related misconceptions. At the same time, it stresses the importance of improving the data collection and analysis system in order to gain a broader view of the phenomenon of age discrimination.

Keywords: ageism, World Health Organisation, global report, ageing, strategy

Résumé:

L'Organisation mondiale de la santé a publié cette année le premier rapport mondial sur la discrimination fondée sur l'âge. Le rapport présente les manières dont se manifeste la discrimination en fonction de l'âge, en analysant son impact sur les personnes âgées, mais aussi sur les jeunes. Ce premier rapport présente un certain nombre de stratégies pouvant être envisagées pour lutter contre le phénomène, en mettant l'accent sur la participation et les droits de l'homme. Il aborde également les problèmes de discrimination intersectorielle auxquels sont confrontées certaines catégories de personnes âgées, tout en mentionnant l'importance de lutter contre les préjugés sur l'âge. Parallèlement, l'importance d'améliorer le système de collecte et d'analyse des données est soulignée afin d'avoir une vision plus large du phénomène de la discrimination fondée sur l'âge.

Mots-clés: discrimination fondée sur l'âge, Organisation mondiale de la santé, rapport mondial, vieillissement, stratégie

Organizația Mondială a Sănătății, în colaborare cu Organizația Națiunilor Unite, a publicat „Raportul Global privind discriminarea pe criteriul vârstei”¹,

* Email: andreea.moroianu@irdo.ro

¹ În original *Global report on ageism*, disponibil la adresa: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866>

lansând un apel de acțiune pentru toate vârstele. Raportul de 200 de pagini definește o multitudine de manifestări ale discriminării pe criteriul vârstei, prezentând și o serie de strategii pentru combaterea acesteia. Documentul include recomandări specifice destinate unei game variate de actori precum: organizații internaționale, guverne, cercetători, sectorul privat, organizații ale societății civile.

În contextul Strategiei globale și a planului de acțiune privind îmbătrânirea și sănătatea (2016-2030)², adoptată prin rezoluția Adunării Mondiale a Sănătății nr. WHA49.3, s-a observat că o condiție prealabilă pentru dezvoltarea de politici publice adecvate cu privire la îmbătrânirea în condiții bune de sănătate și îmbunătățirea vieții cotidiene a persoanelor vârstnice este reprezentată de combaterea discriminării pe criteriul vârstei. Astfel, Organizația Mondială a Sănătății a dezvoltat o campanie globală pentru combaterea acestui fenomen, împreună cu alți parteneri, respectiv Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului, Departamentul ONU pentru probleme economice și sociale, și Fondul ONU pentru populație.

Raportul este împărțit în 10 capitole, menite să ajute cititorii să înțeleagă fenomenul discriminării pe criteriul vârstei și care sunt strategiile care pot fi aplicate pentru a-l combate. Primul capitol definește discriminarea pe criteriul vârstei și explică faptul că aceasta poate fi direcționată atât înspre persoane vârstnice, cât și persoane tinere. Capitolele 2-4 fac referire doar la persoanele vârstnice și prezintă detalii privind nivelul problemei, impactul acesteia și factorii determinanți. Capitolul 5 face referire la persoanele tinere. Capitolele 6-8 abordează strategii în vederea reducerii discriminării pe criteriul vârstei și includ politici, reglementări, dar și activități educative și inter-generaționale. În cel de-al 9-lea capitol sunt studiate diverse strategii a căror eficacitate nu a fost dovedită, iar ultimul capitol conține concluzii și recomandări care pot fi aplicate pe scară largă.

Printre scopurile raportului se numără creșterea nivelului de conștientizare cu privire la aspectul global, gradul, impactul și factorii care determină discriminarea pe criterii de vârstă, îndreptată atât împotriva tinerilor, cât și a persoanelor vârstnice. De asemenea, se dorește atragerea atenției asupra nevoii de a preveni discriminarea pe criteriul vârstei, de a promova și proteja realizarea tuturor drepturilor omului pentru orice persoană și de a propune strategii eficiente de intervenție, documentul fiind adresat tuturor sectoarelor și părților interesate.

² Mai multe informații despre strategie și planul de acțiune pot fi găsite la adresa: <https://www.who.int/ageing/global-strategy/en/>

Conform raportului, la nivel global, una din două persoane are o atitudine discriminatorie pe criteriul vârstei față de persoanele vârstnice. Această tendință este mai dominantă în statele cu venituri mici și medii, jumătate din populația mondială trăind în aceste țări. Discriminarea pe criteriul vârstei se manifestă și prin legi și politici care permit excluziunea persoanelor vârstnice, dar și prin norme și percepții sociale.

Noul raport arată și impactul pe care eșecurile guvernelor în abordarea problematicii îmbătrânirii îl au asupra drepturilor persoanelor vârstnice, inclusiv asupra dreptului de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și de a beneficia de un nivel de trai adecvat. Discriminarea pe criteriul vârstei poate reduce posibilitatea persoanelor vârstnice de a avea acces la servicii de sănătate, de a se angaja, și de a beneficia de credite sau împrumuturi. În plus, discriminarea pe criteriul vârstei poate să crească nivelul de vulnerabilitate a persoanelor vârstnice în fața violențelor și abuzului.

Potrivit Organizației Mondiale a Sănătății discriminarea pe criteriul vârstei este un fenomen social multidimensional, având o serie de aspecte corelate, respectiv: trei dimensiuni – stereotipuri (opinii), idei preconcepute (sentimente) și discriminare (acțiuni sau comportament); trei niveluri de manifestare – instituțional, interpersonal și îndreptat către sine; două forme de exprimare – explicită (conștientă) și implicită (subconștientă). Stereotipurile privind vârsta pot fi atât pozitive, cât și negative, însă, fiind generalizări, nu sunt întotdeauna corecte și pot avea efecte dăunătoare. De multe ori, stereotipurile legate de vârstă diferă în funcție de regiuni și de cultura unui stat, acestea fiind influențate și de schimbările care apar la nivel social și economic. Ideile preconcepute contribuie la crearea sau menținerea unui statut ierarhic între anumite grupuri, și se pot manifesta prin sentimente de milă sau compătimire. Se poate menționa că discriminarea este constituită din acțiuni, practici sau politici care se aplică persoanelor în funcție de apartenența reală sau percepută la un anumit grup social, iar acestea dau naștere unor dezavantaje (discriminare negativă) sau a unor avantaje (discriminare pozitivă).

În ceea ce privește discriminarea pe criterii de vârstă instituțională, aceasta se referă la legile, reglementările, normele sociale, politicile și practicile instituțiilor care restricționează posibilități în manieră neechitabilă și care creează dezavantaje pentru unele persoane în funcție de vârstă. În plus, se referă și la ideologiile pe care se bazează instituțiile pentru a justifica discriminarea pe criteriul vârstei. Având în vedere că discriminarea instituțională nu este întotdeauna rezultatul unor idei preconcepute ale indivizilor, poate avea efecte diferite asupra unor anumite grupuri de vârstă. Printre exemple de discriminare instituțională se numără: politicile din

sectorul de sănătate care permit furnizarea de servicii de sănătate în funcție de vârstă, sau, faptul că pe piața muncii există practici de angajare discriminatorii sau vârste obligatorii de pensionare.

Pe de cealaltă parte, discriminarea pe criterii de vârstă interpersonală se manifestă în interacțiunea dintre două sau mai multe persoane. Exemple de acest tip de discriminare interpersonală includ: lipsa de respect față de tineri, prin ignorarea punctelor lor de vedere în luarea deciziilor, utilizarea unui ton condescendent și un vocabular simplu în interacțiunea cu persoane vârstnice.

Discriminarea pe criterii de vârstă direcționată către sine presupune internalizarea ideilor preconcepute cu privire la vârstă existente la nivel cultural și aplicarea acestora propriei persoane, de exemplu prin acceptarea de către persoanele vârstnice a gândirii că nu mai este posibil să deprindă noi competențe odată cu înaintarea în vârstă sau faptul că tinerii renunță la a se angaja, întrucât se consideră prea tineri.

Raportul arată și faptul că discriminarea pe criterii de vârstă se diferențiază de alte tipuri de discriminare, precum rasismul sau sexismul. În plus, se arată că acest tip de discriminare este mai acceptată și mai puțin combătută. Cu toate acestea, la fel ca în cazul discriminării pe alte criterii, se poate ajunge la discriminare intersectorială, respectiv discriminare pe criteriul dizabilității (de multe ori se consideră că persoanele vârstnice se confruntă cu diverse forme de dizabilitate și nu se ține cont de faptul că persoanele vârstnice formează un grup eterogen), dar și la sexism. În cazul discriminării pe criterii de vârstă și de gen se observă că deseori femeile sunt victimele acestuia din cauza normelor patriarhale și a îngrijirii tinerilor. În anumite părți ale lumii acest tip de discriminare se poate manifesta prin acuzații de vrăjitorie sau discriminare împotriva văduvelor.

În capitolele 2-4 se regăsesc informații cu privire la discriminarea persoanelor vârstnice, analizându-se discriminarea la nivel instituțional și interpersonal, prezentându-se în același timp impactul acestora asupra sănătății, bunăstării și drepturilor omului. Astfel, sunt prezentate caracteristici ale discriminării pe criterii de vârstă instituționale și se arată formele de manifestare ale acestuia în instituții precum: servicii medicale, locul de muncă, mass-media și sistemul juridic. Se arată că, potrivit analizei unor studii, există tendința de a exclude persoanele vârstnice din cercetări medicale, deși acestea reprezintă un procent mare din numărul bolnavilor. Potrivit acestor studii, persoanele vârstnice sunt excluse sistematic din studiile clinice din cardiologie, medicină internă, nefrologie, neurologie, medicină preventivă, reumatologie, oncologie, deși multe dintre afecțiunile studiate afectează cu prevalență persoanele vârstnice. În același timp, s-a observat că discriminarea

pe criteriul vârstei se manifestă în instituțiile care oferă îngrijire pe termen lung, angajații acestora utilizând un limbaj de control și infantil, iar în același timp se întâlnesc cazuri de neglijență.

Cu privire la discriminarea pe criteriul vârstei la locul de muncă, se arată că aceasta este existentă pe tot parcursul muncii: în timpul angajării, după angajare și în procesele de concediere sau pensionare. Se arată că, în general, angajatorii preferă să angajeze persoane mai tinere, iar în cazul în care sunt angajate persoane vârstnice, acestea au acces mai redus la formare, și dacă sunt supuse discriminării pe criterii de vârstă există tendința de a se pensiona timpuriu. De asemenea, sunt prezentate rezultatele unui sondaj de opinie din anul 2015, care arată că peste jumătate din europeni consideră că vârsta este un dezavantaj pentru persoanele de peste 55 de ani aflate în căutarea unui loc de muncă, însă doar 16% considerau că vârsta reprezintă un dezavantaj pentru cei cu vârsta de sub 30 de ani.

Potrivit raportului, discriminarea pe criteriul vârstei este răspândită în cadrul mass-mediei, iar felul în care sunt prezentate persoanele la posturile de televiziune, în rețelele de socializare și în mass-media tipărită este crucial, întrucât influențează percepțiile populației.

Raportul atrage atenția și asupra unor alte medii instituționale în care se reflectă discriminarea pe criteriul vârstei, respectiv în domeniul accesului la locuințe, la tehnologie (unde se semnalează decalajul dintre persoanele tinere și vârstnice în ceea ce privește adoptarea de noi tehnologii), instituții financiare (deseori este dificil ca persoanele vârstnice să beneficieze de credite), în cazul urgențelor naturale sau stărilor de conflict, dar și în educație.

Referitor la răspândirea atitudinilor discriminatorii pe criteriul vârstei, în urma unui studiu efectuat între 2010 și 2014 în regiunile OMS, s-a arătat că în 34 din 57 de state acest tip de atitudini sunt moderate sau ridicate. Astfel, în regiunea Europei 44,2% din populație manifestă atitudini discriminatorii pe criteriul vârstei, existând diferențe relativ mari între regiuni, respectiv: în regiunea Asiei de Sud-Est 86.4%, în regiunea Est Mediteraneană 77,7%, 85,2% în Regiunea Africană, 36.6% în Pacificul de Vest și 41,9% în regiunea Americilor.

Impactul discriminării pe criteriul vârstei este deosebit de grav asupra persoanelor vârstnice, potrivit autorilor raportului. Aceasta duce la scăderea speranței de viață, la o sănătate fizică scăzută, reprezintă un obstacol în recuperarea după dizabilitate (acolo unde este cazul), duce la o sănătate psihică mai precară, exacerbează izolarea socială și singurătatea și reduce calitatea vieții. În plus, se atrage atenția asupra faptului că supraconsumul de medicamente este răspândit în rândul persoanelor vârstnice, acesta având

consecințe negative, precum: costuri de îngrijire crescute, reacții adverse la medicamente, capacitate intrinsecă redusă³ și o prevalență mai mare a sindromului geriatric (precum căderi).

Raportul analizează, de asemenea, factorii discriminării interpersonale pe criteriul vârstei, întrucât nu există date cu privire la factorii instituționali. Astfel sunt analizați factori precum vârsta, sexul sau genul, nivelul de educație, stări de anxietate privind îmbătrânirea, caracteristici personale, stare de sănătate, domeniu de ocupație, legăturile cu nepoții, cunoștințele despre îmbătrânire. Cu cât o persoană are mai multe informații despre îmbătrânire, este deschisă și are legături cu nepoții cu atât manifestă un grad mai redus de discriminare pe criteriul vârstei.

Un capitol distinct este destinat studiului discriminării pe criteriul vârstei îndreptate împotriva persoanelor tinere (toate persoanele sub 50 de ani). De cel mai multe ori, aceasta se întâlnește în mediul instituțional, iar potrivit raportului pare că este mai răspândită în Europa. La locul de muncă, aceasta este îndreptată mai mult împotriva persoanelor de sex feminin. S-a observat de asemenea că există o tendință ca tinerii să primească pedepse mai mari pentru anumite infracțiuni, existând percepția că au fost comise cu un grad mai mare de violență. În ceea ce privește viața politică, s-a remarcat că vocile tinerilor și ale copiilor nu sunt luate în considerare, fiind în același timp privite cu neîncredere. În plus, în mediul politic discriminarea pe criteriul vârstei împotriva tinerilor se intersectează cu sexismul și rasismul. Anumite studii în cadrul unor simulări de alegeri locale arată că vârsta candidaților influențează votul mai mult decât sexul sau genul sau rasa.

Conform raportului elaborat de OMS nu există foarte multe date cu privire la incidența, impactul și factorii care determină discriminarea împotriva tinerilor, însă, datele din Europa arată că atitudinea față de tineri este deseori mai negativă decât atitudinea față de persoane mai în vârstă.

În continuare, raportul prezintă o serie de strategii care pot fi adoptate pentru a combate discriminarea pe criteriul vârstei. Acestea includ adoptarea de politici și reglementări, intervenții educaționale, precum și intervenții care privesc contactul inter-generațional. Există patru modalități prin care adoptarea de politici și reglementări poate reduce discriminarea pe criteriul vârstei. În primul rând, dacă se interzic unele practici sau comportamente

³ Conceptul de capacitate intrinsecă este relativ nou și se referă la totalitatea atributelor fizice și mintale pe care se bazează o persoană, nu numai la o vârstă mai înaintată, ci și de-a lungul vieții. A se vedea și Operaționalizarea conceptului de capacitate intrinsecă în cadrul activităților clinice (Operationalising the concept of intrinsic capacity in clinical settings) disponibil la adresa <https://www.who.int/ageing/health-systems/clinical-consortium/CCHA2017-backgroundpaper-1.pdf>

și se sancționează, acestea sunt descurajate. În al doilea rând, se creează o nouă normă socială potrivit căreia discriminarea pe criteriul vârstei nu este acceptabilă. În al treilea rând, potrivit teoriei disonanței cognitive, atunci când se impune o schimbare a comportamentului se ajunge, în timp, la o schimbare a atitudinii; iar în al patrulea rând, reglementările și politicile pot duce la creșterea diversității populației ceea ce poate duce la reducerea prejudecăților manifestate de indivizi. Conform autorilor raportului, politicile și reglementările adoptate în vederea abordării discriminării bazate pe vârstă trebuie să asigure respectul pentru demnitatea și egalitatea tuturor persoanelor indiferent de vârstă, de aceea trebuie avute în vedere orice implicații ale acestora asupra drepturilor omului, astfel încât va fi necesară monitorizarea acestora de către apărătorii drepturilor omului, instanțe și instituții de tip ombudsman. Raportul menționează o serie de instrumente naționale, regionale și internaționale în ceea ce privește atitudinile de discriminare pe criteriul vârstei, printre care se numără: Planul internațional de acțiune privind îmbătrânirea⁴ și Declarația politică de la Madrid⁵, Directiva 2000/78/CE de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă⁶. În plus, se disting o serie de priorități în materie, precum: îmbunătățirea politicilor și garanțiilor legislative internaționale împotriva discriminării pe criteriul vârstei (de exemplu prin adoptarea unui instrument pentru protecția drepturilor persoanelor vârstnice), adoptarea și punerea în aplicare a legilor și politicilor naționale împotriva discriminării, creșterea nivelului de conștientizare privind antidiscriminare și a normelor de drepturile omului, efectuarea de cercetări pentru a evalua eficacitatea reglementărilor anti-discriminare existente.

În ceea ce privește intervențiile din domeniul educației, acestea se referă la instrucțiuni prin care să se transmită informații, cunoștințe și competențe, precum și activități care să crească nivelul de empatie prin jocuri de rol, simulări și realitate virtuală. Prin intervențiile educaționale care au ca obiectiv transmiterea de informații și cunoștințe se urmărește combaterea stereotipurilor, preconcepțiilor și a discriminării, pornind de la ideea că acestea sunt rezultatul ignoranței, al informațiilor greșite și al unui mod de

⁴ Planul internațional de acțiune privind îmbătrânirea a fost adoptat în 2002 la Madrid de Adunarea Generală a ONU, disponibil la adresa: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/guiding-toolkit2008.pdf>

⁵ Declarația politică de la Madrid poate fi consultată la adresa: https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf

⁶ Document disponibil la adresa <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32000L0078>, transpusă în legislația națională prin Ordonanța de urgență nr. 19/2013

gândire simplist. Raportul prezintă o serie de exemple cu privire la anumite tipuri de intervenții și rezultatele avute, precinzându-se că dovezile existente în prezent arată că intervențiile educaționale sunt eficiente în reducerea discriminării pe criteriul vârstei, acestea necesitând investiții financiare reduse.

Raportul OMS prezintă și intervenții care privesc contactul inter-generațional, care sunt considerate eficiente în vederea combaterii discriminării pe criteriul vârstei, acestea având rezultate mai bune atunci când sunt puse în aplicare alături de intervențiile educaționale.

Capitolul 9 al raportului studiază eficacitatea campaniilor și strategiilor pentru combaterea discriminării pe criteriul vârstei. Se arată că nu există studii asupra gradului de eficacitate a campaniilor în materie, însă de-a lungul timpului s-a constatat că unele campanii pentru îmbunătățirea stării de sănătate desfășurate prin intermediul mass-mediei au avut rezultate scăzute, însă benefice. Printre campaniile studiate se numără campaniile împotriva fumatului, a sedentarismului și a sănătății sexuale. Raportul prezintă o serie de exemple de campanii desfășurate la nivel internațional, sau regional. Pentru a avea rezultate bune, campaniile trebuie să se desfășoare pe o perioadă lungă de timp, și să existe un grad ridicat de expunere. De asemenea, în studiu, se menționează că este importantă maniera în care sunt prezentate campaniile, dar și tipurile de mesaje utilizare. Un element important al campaniilor este reprezentat de aspectul cultural, întrucât eficacitatea acestora trebuie să aibă în vedere societățile la nivelul cărora se desfășoară, ținând cont de multiculturalism.

Ultimul capitol al raportului prezintă trei recomandări care trebuie puse în aplicare pentru a combate discriminarea pe criteriul vârstei. Aplicarea acestora necesită un grad înalt de angajament și implicarea unor diferite sectoare și actori (precum agenții ONU, guverne, societatea civilă, mediul de afaceri, mediul academic), dar și adaptarea acestora la specificul societăților.

Prima recomandare constă în a investi în strategii de prevenție și răspuns la discriminarea pe criteriul vârstei. În primul rând, este necesar ca statele să pună în aplicare politici și legi pentru combaterea discriminării și pentru promovarea drepturilor egale pentru orice persoană indiferent de vârstă. De asemenea, se recomandă adoptarea unui instrument internațional pentru protecția drepturilor persoanelor adulte, în vederea reducerii preconcepțiilor și a discriminării pe criteriul vârstei. Se subliniază importanța dezvoltării și desfășurării activităților educaționale, având în vedere că acestea sunt unele dintre cele mai eficiente strategii în vederea combaterii discriminării. Raportul arată că instituțiile academice și de cercetare pot colabora cu guvernele

și societatea civilă pentru a identifica anumite caracteristici esențiale ale intervențiilor care dau rezultate pentru combaterea discriminării pe criteriul vârstei.

Cea de-a doua recomandare se referă la îmbunătățirea procesului de colectare a datelor și a cercetării pentru a înțelege mai bine fenomenul discriminării pe criteriul vârstei și pentru a descoperi cele mai bune modalități de reducere a acesteia. Astfel, datele trebuie îmbunătățite din punct de vedere calitativ și cantitativ, în special în statele cu venituri scăzute și medii pentru a înțelege răspândirea discriminării tinerilor și a persoanelor vârstnice, la nivel instituțional, inter-personal și îndreptată asupra propriei persoane. În prezent OMS, în colaborare cu partenerii săi, a demarat dezvoltarea unui instrument pentru măsurarea discriminării pe criteriul vârstei. Raportul arată că pentru a aborda acest fenomen sunt necesare o mai bună înțelegere a factorilor determinanți și cercetări suplimentare.

Ultima recomandare are în vedere dezvoltarea unei mișcări pentru a schimba modul actual de a privi vârsta și îmbătrânirea. O serie de agenții internaționale, instituții regionale și organisme ale ONU desfășoară deja activități de abordare a discriminării pe criteriul vârstei sau dețin mandate prin care pot ajuta la reducerea acestui fenomen. În vederea îmbunătățirii progresului este necesar să existe un dialog și schimburi de informații și idei, dar este nevoie și de implicarea guvernelor, a furnizorilor de servicii și a tuturor actorilor.

Acest prim raport global privind discriminarea pe criteriul vârstei prezintă modalități de combatere a acestui fenomen și moduri prin care organizațiile, societatea civilă, guvernele și fiecare persoană în parte pot contribui pentru a îmbunătăți opinia societăților cu privire la vârstă, astfel încât toate persoanele să se bucure de o stare mai bună de sănătate, de mai multe oportunități și de a prospera indiferent de vârstă.

ISSN: 2668-9499
ISSN-L: 1220-613X

GRATUIT